

శ్రీకృష్ణ మండలిం
రావరాయణ జానపద
నీయ సవనాలోచనం

(M. Phil. సిద్ధాంత గ్రంథం)

గుత్తి నరసింహులు

శ్రీకాకుళ మండలం
రావూయణ జానపద గేయ
సమాలోచనం

గుత్తి నరసింహులు

తెలుగు పండితులు

జిల్లా పరిషత్ ఉన్నత పాఠశాల

అంబాడ వెంకటాపురం.

శ్రీరామక మండలం (జిల్లా)
రామాయణ జానపద గేయ
వమాహోచనం

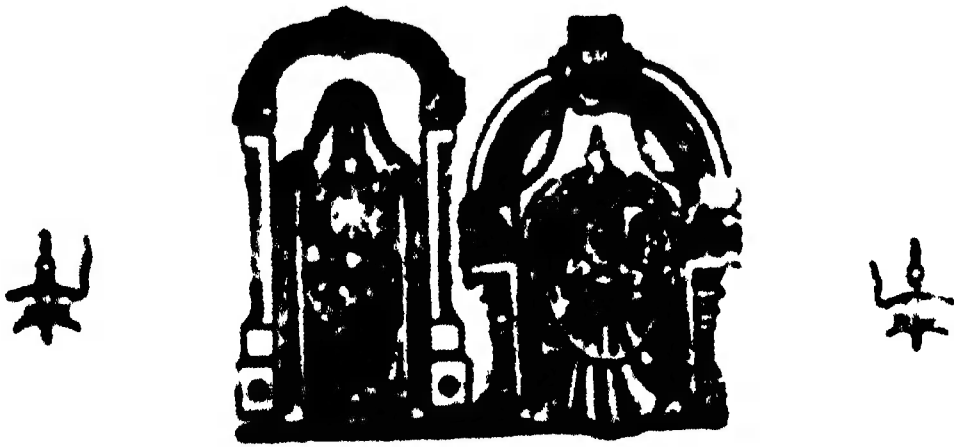
ప్రథమ ముద్రణ : మార్చి, 1994

ప్రతులు : 1000

సర్వహక్కులు : రచయితకి

మూల్యం : రూ. 15-00

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానం వారి
అధిక సహాయముతో ఈ గ్రంథం ముద్రించబడినది

ప్రతులకు :

సాయి - చిన్ని

0/0 గుర్తి నరసింహులు

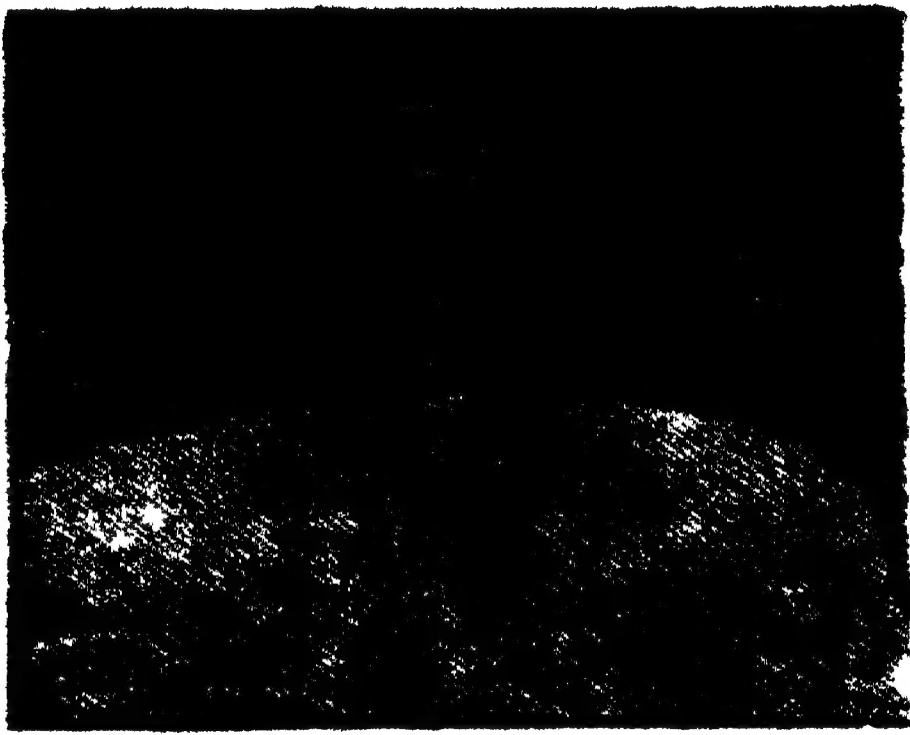
కొండక ఏథి

రాజాం-532 127

ముద్రణ : వెనుజుక్క పబ్లికేషన్స్ వర్క్స్, రాజారాం.

అంకితం

గుత్తి అంకయ్య

నిర్మల హృదయంబు తోడ నిర్మల
భావంబు నొసగి, అంగరు
మమతలు పొంగించిన పాలవెల్లి
కన్నతల్లి గుత్తి చిన్నమ్మకు

తన కాయము నవపాయము
నా కోనము వెచ్చించి
నాకి లోకము నాకము చేసిన
కన్నతండ్రి గుత్తి అంకయ్యకు

కన్న- చిడ్డల కన్న
మన్న గో నన్ను పోచి
భేద బుద్ధి లేకుండ్ల పోచిన
పెదతల్లి గుత్తి అమ్మమ్మకు

జానపద గేయ రాజులయిన
మహాంశ్లో రాశిని ముద్దించి
పొందించిన పొఫల్యం
అంకితమిది ధన్యుడనయ్యెద.

ఆచార్య కూమాటి దొణప్ప

M. A., Ph. D.

తెలుగు విశ్వ విద్యాలయ (మాజీ) ఉపాధ్యక్షులు

పరిశోధనాంశం, మూల సామగ్రి నంకలనం,
సామగ్రి విశ్లేషణం, వివిధాలకాల
సమన్వయం, అధ్యయన విభజనం, శాస్త్రీయ
ప్రదర్శనం - సమస్తమూ ఉదాత్త పద్ధతిలో
రూపొంది పెంపొందిన ఈ పరిశోధన
క్యానం అటు పండితులనూ, ఇటు
పాఠకులనూ అలరించగలదని
ఆశిస్తున్నాను : ఆశీర్వాదిస్తున్నాను.

"గురుకుహ్రిషయా విద్యా"

హైదరాబాద్,

తే 2-9-84 డి

అధినందనలకో

మీ మాస్టర్

కూమాటి దొణప్ప

● కృతజ్ఞతా నివేదనం ●

ఈ పరిశోధకు అవకాశం కల్పించిన నా గార్డున విశ్వ విద్యాలయాధికారులు—

పరిశోధన విషయాన్ని నూచించి, పరిశీలనా రీతులను బోధించి, ఈ వ్యాసం ప్రత్యక్షరీతి పరీక్షించి, వెలసిన సూచనలన్ని తోడ్పడ్డ పర్యవేక్షకులు, శిష్యవత్సలులు, మా పరమగురువులు ఆచార్య తూమాటి దొణప్పగారు—

ఎన్నో సలహాలను, పుస్తకాలను ఇచ్చి వా ఈ కృతికి ప్రోత్సాహాన్నిచ్చిన గురుతుల్యులు డా॥ ఎస్. గంగప్పగారు, డా॥ ఎ. పున్నారావుగారు—

విషయ సంగ్రహణ సమయాలలో అనేక అకర గ్రంథాలను వెదికించి ఇప్పించిన నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయ గ్రంథాలయ పాలకులు శ్రీ సుంకర కోటేశ్వరరావుగారు .

అదుగదుగునా వాడు అందగా నిలిచి అదుకున్న వత్తిర్కలు, సహ పరిశోధకులు నర్వశ్రీ షేక్ మస్తాన్, వల్లూ సుబ్రహ్మణ్యం, మైనేని శేషగిరిరావుగారు .

సామగ్రి సంకలన కాలంలో ఆయా గేయాలను పొడిచి గాయనులు, ఆయా ప్రాంతాలలో అతిథ్యమిచ్చి, గేయ సంకలనంలో సహకరించిన వహ్మదయులు, సుహ్మదయులు ఎందరో మహానుభావులు—
నర్వశ్రీ

గార అప్పారావు, కొట్టక్కి, సొలూరు తాలూకా

రెడ్డి కన్నారావు, బావమూరి, జలంత్ర ప్రొస్టు, సోంపేట తాలూకా
దోర చినబాబు, సీదీ, కొర్పవోడ (వయా) పాతపట్నం తాలూకా
నడాశివుని బోగారావు, రత్తకమ్మ, ఇల్లాపరం తాలూకా
రామ్మి పొరమ్మ, విక్రమపురం, విశ్వశ్రీపురం తాలూకా

సర్వశ్రీ

కొల్లూరు బంగారాజు, బి. యస్.సి., బి.యి.డి. దండుగోపాలపుగం,

తెక్కలి తాలూకా

అనెం రామలింగస్వామి, దాసన్నపేట, ఇచ్చాపురం

అధికారి రామారావు, బి.ఎ బిటికాడ, పాలకొండ తాలూకా

బి. వెంకటదొత, భీమవరం, చీపురుపల్లి తాలూకా

శివ్వాల శ్రీరాములునాయుడు, జోగులడుమ్మ, చినమేరంగి (వయా)

కురుపాం తాలూకా

బనిశెట్టి సూర్యనారాయణ, కుమ్మరిగుంట, పాలకొండ తాలూకా

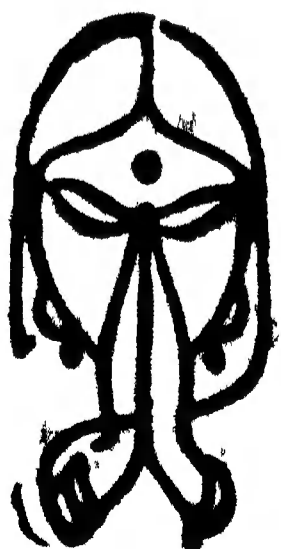
సింగనపల్లి సూర్యనారాయణ, గున్నతోటవలస, బొబ్బిలి తాలూకా

సూర్య వారసాథరావు, కాపు వీధి, మందన

ఈ గ్రంథ ముద్రణకు సహకరించిన T.T.D. కార్యనిర్వహణాధికారి శ్రీ యం.వి. యస్. ప్రసాద్, L.A.B. గారికి, సంపాదకులు శ్రీ కె. సుబ్బారావు, M.A. గారికి, ఇన్-ఛార్జ్ సంపాదకులు శ్రీ యస్. యస్. రామమూర్తి, M.A. గారికి, భీత ప్రతులను సిద్ధపరచడంలో చేదోడుగా వుండిన అపులు శ్రీ తుంకాల అప్పలనాయుడు, శ్రీ ఆకుల సాయిశివరావు, నా శ్రీమతి గుర్తి జయలక్ష్మి గార్లకు, జ్ఞాకులను నమకూర్చిన కుమారుడు బి. గుర్తి వెంకట మల్లికాబుకు, ముద్రణలో ప్రత్యేకత కలిగిన 'వేగుజుక్క పవర్ ప్రింటింగు వర్క్సు' అధినేతలు శ్రీ గంధవరపు వెంకటరావుగారికి, వారి కుమారులకు, ఈ గ్రంథమును వర్తాంగి మందరముగా తీర్చి దిద్దిన ప్రెస్ బృందమునకు నా కృతజ్ఞతాభివందనాలు.

విధేయుడు

గుర్తి నరసింహులు

● ముందు మాట ●

‘రాజునిచూసిన కళ్ళలో మొగ్గుజేమాస్తే మొట్టొలనిపిస్తుందన్నట్లు’ ప్రాధ సాహితీ కన్యామణితో కాలక్షేపం సాగిస్తున్న మన పెద్దలు చాల మందికి జానపద గేయ సాహిత్యమంటే హేళనా, యేవగి పూ ఉన్నట్లు తెలుస్తుంది. పదకవితలపై కొందరు వినవిన విసుర్లు చూస్తే తెలుస్తుంది చారి ఉపేక్షా బుద్ధి, నిరసన భావమూ.

నముద్ర జలాలు సూర్యరక్తిచే అవిరై, మేఘాకారాన్ని పొంది వర్షించి, చిన్న చిన్న వంకలుగా, బాగులుగా, వడులుగా మారి చివరికి చేరేది సముద్రాగ్రం. అలాగే అనాగరిక మానవునిలో ఉద్భవించిన జాన పద గేయ సాహిత్యం కొన్నాళ్ళకు వ్యాకరణాదులచే పంక్తిరిచబడి, తక్కని, చిక్కని కావ్యరూపాలను ధరించి, రానురాను ప్రజల అభిరుచు లను బట్టి వివిధ ప్రక్రియా భేదాలుగా విశ్లేషణ పొంది, చివరికి మొట్ట మొదటి స్థితినే పొందుతుంది. ఇది సత్యం. అవగా వీది ఎక్కడనుండి వస్తుందో అది అక్కడకే చేరుకోవడం నేని పరికృతమౌనా; దాని నైజం. సాహితీ లోకంలో “సుందర వచనందనావళుల”ను నిర్మించుకున్న పెద్ద లలో కొందరు జానపద సాహిత్యోద్ధరణకు కలకణం కట్టుకొన్నారంటే మన తాతముత్తాతలనాటి సాంస్కృతి సాంప్రదాయాలకూ, అచార వ్యవ హారాలకూ రూపకల్పన చేయడమే కాదు, వాటి పునరుద్ధరణకు జయ పతాకను ఎత్తడమన్నమాట మద్దురువులు అచార్య శ్రీ కూమాటి దొణప్పగారి ఆశీర్వాదం వల్ల వారు చూపిన బాటలో పయనించి, శ్రీకా కుళ మండలం (జిల్లా) లోని అనేక రామాయణ గేయాలను సేకరించి, వ్యాకరణచదం జరిగింది. గేయాలలో విక్షిప్తమైన విశేష విషయాలను అంటే రామాయణ విశిష్టత, జానపద రామాయణ గేయాలలోని అతార్కిక ఘట్టాలు, గేయాల విశిష్టత, భాషా విశేషాలుగా ప్రకృత నమూనాలో వివరించడం జరిగింది.

శ్రీకాకుళ మండలంలోని మారుమూల గ్రామాంలో పరంపర
అంగా, అనుకూలంగా జానపదుల నోట ఉటుగా, సిరులమూటగా మిగిలి
వున్న వెలలేని తులలేని మాణిక్యాలు ఈ రామాయణ గేయాట. గేయ
రామాయణ విశిష్టతను, కాటిలోని అకాత్మికాలను ఏర్పి, పేర్పడం
ప్రకృత పరిశోధనా వ్యాసంలో ప్రధానాంశంగా ఎన్నిక చేయడం,
కాటిమూలాలను లబించినతమట్లుకు ప్రదర్శించడం జరిగింది గేయాల
విశిష్టతను, భాషా విశేషాలను నేర్పిన భంగి విశ్లేషణ చేయడమయింది.

జానపదాలకు పోయి, జానపద గేయాలను పోగు చేయడమంటే
గారిని గంప నిర్మడంలాంటిది. ఇటువంటి పని ఏ ఒక్కరివల్ల సాధ్యపడేది
కాదు. అందుకు అనేకులు ముందుకు వచ్చి శ్రమించిగించవలసి వుంది.
జానపద కావ్యాల సముద్ధరణం ద్వారా ప్రాచీనాంధ్ర సంస్కృతి
సంప్రదాయాలను తెలుసుకోగలమని మనవి. పరవేష భాషాభిమానం
మనలో ఎంత గాఢ ముద్రను వేసినా, దేశీయ వేష భాషాదులను
పరిరచించడం మన విధి.

విధేయుడు,

గుత్తి నరసింహులు.

● సంకేత పదాల వివరణ పట్టిక ●

అ . అ	అల్లుని అలుక	అప్పు	అప్పగింతలు
ఉ . పా	ఉంగకం పాటు	ఉ . వి	ఉర్మికాదేవి నిద్ర
కు . పు	కుశుని పుట్టుక	కే . వి	కేళిగృహ వినోదం
కొ	కొట్నాలు	కో . పా	కోయిల పాటు
చా . చా	చాకలి చాటున	జో . పా	జోలపాటు
పె . వ	పెండ్లి వర్ణన	మ . క	మందోడరి కల
రా . అ	రాముని అలుక	రా . వ	రావణ వధ
శో . పా	శోభనపు పాటు	శ్రీ . అ	శ్రీరామ జననం
సీ.	సీతాన్వేషణ	సీ . అ	సీత అలుక
సీ అల	సీత అలంకారం	సీ . జ	సీత జననం
సీ . వి	సీతా విలాపం	సీ . న	సీత నమర్త
అ . ప్రి	అడవి ప్రయాణం		
ఆ . సీ	ఆంజనేయుని సీతాన్వేషణ		
క . మొ	కప్పకు మొక్కడం		
ప . భ	పట్టాభిషేక భంగం		
రా . వ	రాముని సంతానం		
ల . కు . అ	లవకుశుల ఆయోధ్య రాక		
ల . కు . వి	లవకుశుల విద్యాభ్యాసం		
అ . మూ	అక్షుణ్ణమూర్చి		
పా . సీ . ప్రి	పార్మికాశ్రమంలో సీత ప్రవచించడం		
కా . లా . న	కాంతాశాముల సంతాదము		
కూ . భ	కూర్పణలు భంగపాటు		
కూ . భ . రా	కూర్పణలు తీసి భంగపాటును రావణాసురుడు చెప్పడం		
సీ . అ . అ	సీతను అర్చించింది అంపడం		
సీ . అవ	సీతాపహరణం		
సీ.రా.అప్ప	సీతను రామునకు అప్పగించడం		

● వి.ష య మా చి.క ●

1. పృథ్వీక	1 - 15
2. జానపద రామాయణ కథా విశిష్టత	1 - 9
3. జానపద రామాయణ గాథలలోని అపరాధీకాలు - వాటి మూలాలు	1 - 17
4. గేయాల విశిష్టత	1 - 10
5. భాషా విశేషాలు	1 - 18
6. ముగింపు	1 - 3

అనుబంధం

రామాయణ జానపద గేయ సంకలనం	1 - 55
అధిక గ్రంథ సూచి	1 - 4

ప్రవేశిక

శ్రీకాకుళ మండలం నైసర్గిక స్వరూపం. ప్రాచీన చరిత్ర, అనన్యత, విభావం, పశ్చిమ సరిహద్దులోని గేయాలను పొడితకారితేవత్తం మున్నగువాటిని పరామర్శించడం ఈ ప్రాంతానికి ప్రత్యేకం. మునుముందుగా నైసర్గిక స్వరూపం స్థూల రేఖలు పరికిద్దాం.

శ్రీకాకుళ మండలం-నైసర్గిక స్వరూపం : పశ్చిమ గోదావరిలో మండలం అనగా జిల్లా అని గ్రహించవలయును. శ్రీకాకుళ మండల భూభాగం ఆంధ్రదేశంలో ఈశాన్యంగా తూర్పు సముద్రతీరాన ఉన్నట్టి ఒకానొక పరిపాలనా విభాగం. ఉత్తర అక్షాంశం $18^{\circ} - 20^{\circ}$ నుంచి $19^{\circ} - 10'$ వరకూ, తూర్పు రేఖాంశం $83^{\circ} - 6'$ నుంచి $84^{\circ} - 50'$ వరకూ విస్తరించి ఉంది మండలం ప్రాంతం. ఉత్తర దిక్కునా పడమటి వైపునా ఒరిస్సాలోని గంజాం, కోరాపుట్ జిల్లాలు, దక్షిణాన విశాఖ జిల్లా, తూర్పున బంగాళాఖాతం ఈ మండలానికి ఎల్లలు.

1971 జనాభా లెక్కల ప్రకారం శ్రీకాకుళ మండల విస్తీర్ణం 9743 చ.కి.మీ. ఇందు పట్టణ ప్రాంతం 182.2 చ.కి.మీ. గ్రామీణ ప్రాంతం 9560.8 చ.కి.మీ. శ్రీకాకుళ మండలాన్ని మైదానం, మన్యం, తీరప్రాంతాలని మూడుగా విభాగించవచ్చును. సొలారు, పార్వతీపురం, కురుపాం, పాలకొండ, హీరమండలం, పాతపట్నం తాలూకాలు, సోంపేటలో కొంతభాగం మన్య ప్రాంతంగానూ, ఇద్దాపురం, సోంపేట, తెక్కరి, శ్రీకాకుళం, చీపురువల్లి తాలూకాలను తీర ప్రాంతంగానూ, కాజాం, చొట్టిరి, పొందూరు, నరసన్నపేట, పలాస తాలూకాలు మైదానపు ప్రాంతంగానూ చెప్పవచ్చు. తీర ప్రాంతాలలో కూడ కొంత మైదానం లేకపోలేదు. ఈ మన్యం, మైదానం, తీరపు భూభాగాలను ఎర్ర నేల, నల్ల నేల, మిశ్రపు నేలలుగా వర్గీకరించవచ్చును. పాతపట్నం, హీరమండలం, పాలకొండ, కురుపాం, పార్వతీపురం తాలూకాలలో తూర్పు కనుమలు వ్యాపించి ఉన్నందున అయా ప్రాంతాలలో వర్షపాతం అధికం. తీరతర భూభాగాలలో వడిన వర్షం గెడ్డలుగా, చిన్న చిన్న బాగాలుగా, చివరికి వదులుగా సాగి సాగి

సాగర వంగమ దేస్తున్నాయి.

శ్రీకాకుళ మండలంలో వంశధార, నాగావళి, మహేంద్రతనయ బాహుద, సువర్ణముఖి, గోముఖి, యంరూపతి, వేగవతి, చంపావతి మొదలైన అనేక వదులు ప్రవహిస్తున్నాయి.

వంశధార : ఓరిస్సాలో తూర్పు కనుమలలో పుట్టి, శ్రీకాకుళ మండలంలో పాతపట్నం తాలూకాలో అడుగుపెట్టి వరసన్న పేట, శ్రీకాకుళ తాలూకాలను తరింపజేస్తూ, కళింగపట్నంవద్ద కడలిలో కలుస్తుంది.

నాగావళి : తూర్పు కనుమలలో పుట్టి, పార్వతీపురం తాలూకాలో ప్రవేశించి పాలకొండ, రాజాం తాలూకాలకు, శ్రీకాకుళం, చీపురుపల్లి తాలూకాలకు సరిహద్దులుగా సహకరించి, కళ్యేపల్లి వద్ద బంగాళాఖాతములో రీతమవుతుంది. దీని చివరి భాగానికి "లాంగుల్కా నది" అని అంటారు.

సువర్ణముఖి : తూర్పు కనుమలలో పుట్టింది. సొలూరు తాలూకాలో ప్రవేశించి, చొద్పిరి తాలూకాలో ప్రవహించి, పాలకొండ, రాజాం భూభాగాలను వేరు చేస్తూ సంగాం వద్ద వేగవతిని తనలో కలుపుకొని నాగావళికి ఉపనదిగా మిగిలింది.

వేగవతి : ఇది సొలూరు తాలూకాలో పొచిపెంటకొండలలో ఉదయించి సొలూరు, చొద్పిరి తాలూకాలలో ప్రవహించి చొద్పిరి తాలూకాలో గల పటువర్ధనం గ్రామంవద్ద సువర్ణముఖితో కలుస్తుంది.

గోముఖి : సొలూరు కొండలలో జనించి, వేగవతికి ఉపనదై సిర్లాం గ్రామం వద్ద సువర్ణముఖితో కలుసు కలిసింది.

చంపావతి : సొలూరు కొండలలో పుట్టి వికాఖ జిల్లాలో గల గజవతి వంగరం తాలూకాలో ప్రవేశించింది.

బాహుద : తూర్పు కనుమలలో పుట్టి ఇచ్ఛాపురం తాలూకాలో ప్రవేశించి తూర్పురం సమీపంలో సాగర వంగమం దేస్తుంది.

మహేంద్ర తనయ : తూర్పు కనుమలలో పుట్టి పాతపట్నం తాలూకాలో ప్రవేశించి కొమనాపల్లివద్ద వంశధారతో ఒక కాళి, సోంపేట తాలూకాలో బారువ సమీపంలో నముద్రంలో ఒక పాయ కలుసుకుంది.

ఘోరయావతి : తూర్పు కనుమలలో పుట్టి పొరవడిపురం కాటాకాలో ప్రవేశించి బాగావళి ఉపనదిగా నిలిచింది.

శ్రీకాకుళం మండలంలో పొధారణంగా ఏప్రిల్ నుంచి జూన్ వరకు ఎండలు మెండుగా వుంటాయి. తీరప్రాంతాలలోనూ, నదీ తీరప్రాంతాలలోనూ సమతలంగా వుంటుంది. శీతకాలంలో తీర ప్రాంతాలలో తప్ప ఇతర ప్రాంతాలలో చలిమంటలే చలి వంటకూలను తాపిరి. ఇక్కడి రోజువారీ సరాసరి గరిష్ఠ, కనిష్ఠ ఉష్ణోగ్రతలు 87-90°F, 78-80°F గాను సరివత్సరంలో అత్యధికాత్యల్ప ఉష్ణోగ్రతలు 57° ఎఫ్, 101° ఎఫ్ గాను ఉంటాయని తెలుస్తుంది. 1

శ్రీకాకుళం మండలానికి ఈశాన్య, నైరుతి ఋతుపవనాలవల్ల వర్షం కరువుతీర లభిస్తుంది. జూన్ నుండి అక్టోబరు వరకు వర్షాలు కురుస్తాయి. అధికంగా అడవులు, కొండలుగల పొతవత్తుం కాటాకాలో అధిక వర్షం, సరసన్నపేట కాటాకాలో అత్యల్ప వర్షం వడుతుందని తెలుస్తుంది. 2 దీని కారణం సరసన్నపేట కాటాకాలో కొండలు, అడవులు లేకపోవడం. ఇక్కడ ప్రధానంగా పరి, చోడి, జొన్నలు పండుకాయ వేరుకెనగ, మువ్వలు, గోగు మొదలైన వాటి జ్యోతిషం పంటలు పండుకాయ ఉదలు, కొర్రలు, గంటెలు, చెఱుకు పంటలను కూడా పండిస్తారు. వదీతీరాలలో చేపలు పట్టడం వదిగడించబడిన వృత్తి.

ఈ మండలంలో మారుమూల గ్రామాలను కలుపుతూ 8420 కి. మీ. పొడవుగల రోడ్లున్నాయి. మద్రాసు, కలకత్తా 'జాతీయ రహదారి' ఇటు వికాట జిల్లానుంచి చీపురుపల్లి, శ్రీకాకుళం, సరసన్నపేట, పెక్కరి, పలాన, పోంపేట, ఇద్దాపురం కాటాకాలగుండా అటు ఒరిస్సాలో ప్రవేశిస్తుంది. ఇప్పుడిప్పుడు అనుకోని గ్రామాలకు కూడా రోడ్లు, బస్సులు వడుతున్నాయి. ఈ మండలంలో ప్రైవేటు బస్సులు ఎక్కువ. పూరి - వికాట, శ్రీకాకుళం - హైదరాబాద్, పొరవడిపురం - కాకినాడ, ఇద్దాపురం - వికాట బస్సులు రోడ్లు రవాణా కృషి వారి యాజమాన్యంలో వడపడుతున్నవి.

1. శ్రీకాకుళం జిల్లా చరిత్ర. పు. 11

2. శ్రీకాకుళం జిల్లా చరిత్ర. పు. 11

ఈ మండలంలో అగ్నేయ రైల్వేకి చెందిన మద్రాసు - హౌరా రైలు మార్గం 147 II మీ. లోగాడ్ గేజ్ దీవుడుపల్లి, పొందూరు, శ్రీకాకుళం, వరదన్న పేట, పెక్కలి, పలాన, పోలపేట, ఇచ్చాపురం తాలూకాలను తాకుతూ వెళుతుంది. నౌపాడ, గుణపురం 21 మైళ్ళు వేరే గేజిల్ని, తొట్టిరి, సొలూరు 1 మైళ్ళు లోగాడ్ గేజిల్ని ఉంది. విజయ నగరం - తాయపూర్ మార్గంలో తొట్టిరి, పోర్వరీపురం తాలూకాలు వున్నాయి.

ఏదేమైనను శ్రీకాకుళం మండలం అడవులకు అటు పట్టు అయి, కొండజాతులకు పట్టుకొమ్మ అయి దేశపటానికి పై భాగాన వున్నప్పటికీ వెనుకబడ్డ బడుగు ప్రాంతంగా అంధ్రదేశంలో అట్టడుగున అది ముడి వుంది.

శ్రీకాకుళ మండలపు పొలిచిన చరిత్ర : 1950లో అటు ఏకాళి, ఇటు గంజాం జిల్లాలనుంచి వేరుచేయబడ్డ భూభాగాలను కలిపి రూపొందించబడినవి శ్రీకాకుళ మండలం. క్రి.పూ. నుండి జనానానమై 'లచ్చలలో ఒక పచ్చగా' భ్యాతి వహించినట్లు చరిత్ర చాటుతుంది. నేటి శ్రీకాకుళ మండల భూభాగాన్ని తనలో ఇముడ్చుకున్నట్టి కళింగరాజ్యం "అంగ వంగ కళింగ" అని నాటి ఛప్పన్నాడు తాజ్కాలలో సమావంగా వాసి గాంచడం, అశోక చక్రవర్తివంటివారికి కొరకరాని కొడుగిలా తయారయిన సీమగా కీర్తిగాంచడం చరిత్రలో చెరగని వత్కం. క్రి. పూ మహా పద్మనందుడు కళింగను జయించి, కళింగజన స్వామి విక్రమాన్ని వట్టుకుపోవడం, దానిని అవమానంగా భావించి భారవేల చక్రవర్తి అశోకుని తర్వాత తిరిగి సాధించడం చరిత్ర వ్రసిద్ధం. నాటి జైత, చౌద్ర మతాలు వ్యాపించాయనడానికి నిదర్శనం శ్రీకాకుళానికి, కళింగపట్నానికి మధ్యగల 'సారివసుందాం' అనే చౌద్ర క్షేత్రం క్రి. పూ 282-61లో తిరిగి కళింగయొద్దం కళింగ ప్రతిభకూ, అవమాన బలవరాక్రమాలకు వశించి సొక్కుం కాగలదు. క్రి. పూ 183 పొలింతంలో కళింగ రాజ్యాన్ని భారవేల చక్రవర్తి బలవత్తరమయిన రాజ్యంగా తీర్చిదిద్దారు భారవేలుని హాథి గుంప కావనం కళింగ వ్రాసిన వేదోళ్ళ చాటుతుంది. గౌతమీపుత్ర కాతకర్ణి తల్లి అయిన గౌతమీబాహుళీ వేయించిన

కాననంలో 'మహేంద్రము' లేక మహేంద్ర పర్వతం, శ్రీనివాసం, చోళ పర్వతాలకు వరిగా గాతమీపుత్రుల కి. ఈతకర్ణి పేర్కొనబడినాడట. 1 మహేంద్రగిరి కళింగదేశమందే ఉండడంవలన గాతమీపుత్రుల కాతకర్ణి కళింగాధిపతి అని తప్పుకొనవచ్చు. క్రీ. పూ. 152 - 55 మధ్య గల రెండవ కాతకర్ణి కళింగాన్ని పొందినట్లు యుగపురాణం యుజావు తేస్తున్నట్లు తెలుస్తుంది. 2 ఏదే ఏమైనను క్రీ. శ. 323 కళాబంధ వరకూ అంద్రదేశాన్ని పొందిన కాతకాహనులు కళింగదేశంతో చాళుక్యులు ఏర్పరచుకోవడావల్ల వారి భాష, సంస్కృతి ఇక్కడ నేటికి కలక్షరముగా నిలిచి ఉన్నాయి. కాళిదాసు కవనాన్ని బట్టి నాటి కళింగం బలమైన దేశంగా వున్నట్లు

“వృత్తిజ్ఞగావా కళింగః తమస్త్రిగ్గణ పాధనః

స్వశ్చైవ్యోతం కశ్చిం శివావర్తివ పర్వతాః” 3

అనుదానిని బట్టి తెలుస్తుంది. ఏముద్రగుప్తుని దండయాత్ర సముద్రస్థ పోటుగా కళింగరాజులను కలత చెందించింది.

విష్ణుకుండినులలో ఇంద్రవర్మ పూర్వ దేశాధిపతులతో యుద్ధం చేసి దక్షిణ కళింగాన్ని దక్కించుకున్నాడు క్రీ. శ. 780 ప్రాంతంలో రాష్ట్రకూటుల కాలయిన శ్రీమహావేంగి కళింగాలను పొందిస్తున్న పూర్వ చాళుక్య శాల్మర్తి విష్ణువర్ధనుని జయించాడు. చోళ భీముడు 27 వంద త్సరములు విరాటాధిపతిగా వేంగి కళింగాలను పొందించాడు. క్రీ. శ. 1020లో నల్లహమ్మడు కళింగకు అధిపతియై 'తిక్కకళింగాధిప' రితుడు పొందాడు. 1021.22లో విక్రమ చోళియ వరయన్ వేంగిపై దండెత్తి విజయాదిక్కుని, అతనికి నవోయం దేవుడ కళింగాదులను ఓడించి పూర్వ చాళుక్యరాజరాజుడు రాజ్యాధిపతినిదేసినట్లు మల్లంపల్లి సోమేశ్వరశర్మ గారి ఉహానా ఆయుర్వేదార్ రచించిన 'కళింగమున్నరణి'లో శులోత్తుంగ చోళుని కళింగయుద్ధ స్మృతాంతం ఉపల్లవించింది. చోళుల

1. కాతకాహన పంచిక పు. 33.

2. కాతకాహన పంచిక పు. 78.

3. కవితామండలి పు. 40

4. నెలమి విజయనరాయణ పు. 3, పు. 180

వాటి కళింగ దేశ వైభవం 'గాంగ చోళ భరణి భర చంద్రైః
లోక విక్రమ యశోభర సాంద్రైః
మావితస్సుమఖలింగ మహేతః
పాశ్చిక్కళింగ విభవం విభదాయ!'

అని వ్రీర్తించబడింది. 1212లో కళింగపై దండెత్తిన కాళతి గజపతిదేవుని గాంగులెదుర్కోవడంవల్ల దక్షిణ కళింగాన్ని జయించాడు. మోటుపల్లి కానకం అతడు కళింగంపై దాడి చేసినట్లు

"కడూలాఖండ వైరావణ కటకరణ క్షోభ సంభ్రాంత .... లంబావట, పాశవదురాతంకతామృత్కలింగం"2 అని రుజువు చేస్తుందట. మరల కపిలేశ్వర గజపతి కాలంలో కళింగోత్కళాలకు 'కళ' వచ్చింది. 1414లోకోరుకొండవద్ద కపిలేశ్వర గజపతిని ఎదుర్కొన్న రెడ్డిరాజులు కళింగాన్ని కలిగించి, పొరించారు. ప్రోలయ వేమారెడ్డి కళింగంపై దండెత్తి జింతుర్నాట రాజులను జయించినట్లు 'జింతుర్నాటరాయవల్ల కల్లోల' అను బిరుదు చాటుతుంది 3 చెన్నమనాయనికి కానకం గా అనవేమారెడ్డిచే సంవత్సరం అల్లాడ రెడ్డి కళింగ భూవతుల సామంతుడైన ఒడ్డాది మత్స్యవంశాన్ని జయించాడు. అ విషయాన్ని శ్రీనాథమహాకవి

'జయధాటి నమయంబులన్ విలయ జిరూమాలుతాడంబర

నృయ హరి విజృంభమాణ ఘన నిస్సాజాగ్ర ఛేరి నృపం

జయ యుద్ధాది భయంకరోద్ధమర శౌర్యంబైన శ్రీ రెడ్డి రా

ద్ధయ యల్లాడ నృపాలు వాలునకు చిట్టల్లాడు దిక్పముల్'4

అని వర్ణించాడు. ఆ తర్వాత చెప్పకోతగివవాడు రెడ్డి రాజులలో చిర భద్రారెడ్డి. అతడు కళింగాన్ని పొరించినట్లు

పాశ్చికట విక్రమ స్ఫురణ రాజమహేంద్రము రాజధానిగా

వేకనీతాత ప్రతముగ నేలెను వీరనృపాలుడుతమ

ల్లోకుడు వేమకొరి యనుజుండు సమున్నత వైభవాధ్యుడై

చీకటియన్ గళింగయన్ జిల్క సముద్రము సింహాకరమున్.5

అని శ్రీనాథ కవిసౌర్యభాషుని కథనం.

1. శ్రీకామశం జిల్లా చరిత్ర పు. 28.

2. కాళతియ నందిక పు. 181

3. రెడ్డి నందిక పు. 20

4. కాళి భండము 1-20

5. కాళి భండము 1-20

రెడ్డిరాజుల అనంతరం కళింగేశ్వర రాజులకు సింహ స్వర్ణ మైనవాడు శ్రీకృష్ణదేవరాయలు. వాయల కళింగ శైత్రయాత్ర పరిత్రా క్కిన సంఘటన. 1518 నుంచి 1518 వరకు బరిగిన శైత్రయాత్రను పరిత్రాకాలు ఐదు భాగాలుగా వర్ణిస్తారు. 1518లో చొట్టాడు వద్ద జయప్రభాన్ని వ్రాటాడు. ఈ విషయాన్ని

“అభిరతి కృష్ణరాయడు అయాంకమలన్ రివియించి కాళ ది
న్నిభముగ చొట్టునూతి కడ నిర్మిస కంబము సేవా భూధర
పశ్చిమ తిరువాళ్ళకున్ దిగు మర ప్రకరంబు కళింగ మేదిసి
విభునవకిర్తి కజ్జలము నేమరువెట్టి వరించు నివృటన్”¹

అని పెద్దవగాడు అభివర్ణించారు. కళింగదేశం 5000 “లి” అనగా 714 మైళ్ళు చుట్టుకొలత కలదని రాజధాని 20 “లి” అనగా 3 మైళ్ళు చుట్టు కొలత కలదని దైనా బౌద్ధ యాత్రికుడగు యువాన్ చాంగ్ విర్ణించి నట్లు తెలుస్తుంది.² తల్లికోట యుద్ధానంతరం గోల్కొండ నవాబుల పరిపాలన శ్రీకాకుళ మండలం దాటి ఒరిస్సాలో గంజాం జిల్లా వరకు వ్యాపించింది. సుల్తాన్ కులీ కుతుబ్ షాదే నియమించబడిన షేర్ మహమ్మద్ ఖాన్ 1640లో ఒక మసీదును శ్రీకాకుళంలో కట్టించారు. నాటి నవాబుల పాలనను నేటికీ చాటిచెప్పుకున్నాయక్కడి మసీదులు. గోల్కొండ నవాబులనుంచి 1688లో మొగలాయిల వశయలో వుండేది శ్రీకాకుళం. తదనంతరం 1724లో అసఫ్ జాహ్ స్వతంతువుడై శ్రీకాకుళం వరకూ నర్సార్లను పాలించాడు. వైజాప్ నలాబర్ జంగును బలపరచి అతనినుంచి సైనిక వ్యయం కోసం 1752లో ప్రేమించారు ఉత్తర నర్సారును పశ్చిమంగా తీసుకున్నారు. అందులో శ్రీకాకుళం నర్సారు ఒకటి. 1757లో కళింగ విజయవేగర రాజులకు బొబ్బిలివారికి గల వైర కారణంగా యుద్ధం జరగడం, బుస్సీ అండదండలతో గండరగండరైన విజయరామరాజు జయంతడం, చివరికి బొబ్బిలి బెల్పురి తాండ్ర పాపయ్య చేతిలో విజయరామరాజు స్వర్ణాన్ని చేగవడం అంభావనిలో నేటికీ గాఢగా మిగిలిత ఉదంతం. 1858లో ఉత్తర నర్సారును అంగ్లేయులు ప్రేమించారీనుంచి హస్తగతం చేసుకున్నారు.

1. మనుమరిత్ర 1-33.

2. నల్లగూడెం తాండ్ర విజ్ఞాన కోశము పేజీ 2 పు. 329

ముస్లింల పాలనలో చికాకోర్ (త్రీకాకుళం) వర్కాడు ఇచ్చాపురం, చికాకోర్, కళింకోట అను మూడు భాగాలుగా ఉండేది. అందు చికాకోర్, ఇచ్చాపురములు గంజాం జిల్లాలోను, కళింకోట వికాఖ జిల్లాలోను కలుపబడ్డాయి. 1938లో దేన్నరాష్ట్రం నుంచి ఒరిస్సాను విడగొట్టినపుడు గంజాం జిల్లాలోని దక్షిణభాగాన్ని అనేగా ఇచ్చాపురం చికాకోర్ అను వికాఖలో కలిపారు. వికాఖ మండలం వైఖార్యంలో పెద్ద దవడంవల్ల 1950లో వికాఖనుంచి త్రీకాకుళ మండలాన్ని వేరు చేశారు.

ఒకనాడు భారవేలుని తాజ్యాధికారం, మరోనాడు కళింగ భూవతుల పరిపాలన, ఇంకోనాడు మహమ్మదీయుల ప్రభుత్వం, ఇట్లా చిరకాలం పరపాలకుల పాదఘట్టనలో వరిగిన త్రీకాకుళ మండలంలో ఇప్పుడు ఆడ్రో, సొలూరు, బొప్పిరి, మేరంగి, కురుపాం, పెక్కలి, మండపా మొదలైన సంస్థానాలుండేవి. "రాళ్ళు వమ్మియున్న రాజాధిరాజులు, కూటికెడలి భువిని కూలి" చతుగా నేటికీలా కాలు నిలదొక్కుకుంది త్రీకాకుళ మండలం.

త్రీకాకుళ మండలం - జన జీవన విధానం :- 1968 నాటికి అంధ్రోరాష్ట్ర జనాభాలో మూడో స్థానాన్ని ఆక్రమించిన త్రీకాకుళ మండలం, 1971 నాటికి అయిదో స్థానానికి వచ్చింది. 1971 జనాభా లెక్కల ప్రకారం త్రీకాకుళ మండలం మొత్తం జనాభా 25,89,891 అనిన్నీ, అందు గ్రామాలలో వసించేవారి సంఖ్య 23,14,271 అనిన్నీ, పట్టణాలలో నివసించేవారి మొత్తం సంఖ్య 2,75,720 అనిన్నీ 'అంధ్రో ప్రదేశ్ దర్శిని' తెలియజేస్తుంది. 1 ఈ ప్రజలందరూ మండలంలో 3,545 గ్రామాలలోను, 13 పట్టణాలలోను నివసిస్తున్నట్లు, 1968 నాటికి మొత్తం గ్రామాలలో 900 బేదిరాకు గ్రామాలున్నట్లు 'త్రీకాకుళం జిల్లా సమాచారమ్' సాక్ష్యమిస్తుంది. 2

త్రీకాకుళ మండలంలో ముఖ్యంగా మొత్తం జనాభాలో వ్యవసాయంపై ఆధారపడేవారే హెచ్చు. 1961 జనాభా లెక్కల ప్రకారం వ్యవసాయ రంగంలో పనిచేసేవారి సంఖ్య 10,10,529. 1971 లెక్కల

1. అంధ్రో ప్రదేశ్ దర్శిని పు. 1005

2. త్రీకాకుళం జిల్లా సమాచారమ్ పు. 7

ప్రకారం విశదపై పంట భూమయిన 4, 48, 886 హెక్టార్లలో ఆహారపు పంటలుగు వరి, చోళ్ళు (రాగులు) జొన్నలు, కొత్తలు, గంపలు పంటలు పండిస్తారు. పెసలు, మినుములు, కందులు, ఉవలు, మితల అను కూడా పండిస్తారు. వాణిజ్యపు పంటలయిన వేరుసెవగ, నువ్వులు అనుపకార, చెరకు, తాగుడుగా పొగాకు మొదలయిన వాటిని కూడా పండిస్తారు. సాగయ్యే భూమిలో ఆహారపు పంటల శాతం 72.2% తక్కిన పంటల శాతం 27.8% తర్వాత ముఖ్యంగా పేర్కొనదగినవి మామిడి, జీడి మామిడి, అరటి, కర్రపిండ్లం, దుంపలు ఇత్యాదులు.

శ్రీకాకుళం జిల్లా తీర రేఖ పొడవు 120 మైళ్ళు. ఆయా తీర ప్రాంతాలలో ముఖ్యవృత్తి చేపలు పట్టడం. ఇచ్చాపురం, సోంపేట, తెక్కరి, శ్రీకాకుళం, చీపురుపల్లి తాలూకాలలో గల తీర ప్రాంతాలలో బతుకుతున్న కండ్ర, జాలారి, ఓడ, పల్లి, అగ్ని కుల మిథియాది జాతులు మత్స్యపరిశ్రమలపై ఆధారపడి ఉన్నారు. ఇతర ప్రాంతాలలో చేపలు పట్టడం, అమ్మడం వంటివి చేసి బతికేవారు ఉన్నారు. తీర ప్రాంతాలైన నాపాడ, కళింగపట్నం వంటి కేంద్రాలలో ఉప్పును తయారుచేయడం కూడా వుంది. సోంపేట తాలూకాలోగల వాడువ గ్రామంలో కొబ్బరి నీచుతో తాళ్ళు నేస్తారు. సోంపేటకు నాలుగు మైళ్ళ దూరం నుంచి ఇచ్చాపురం తాలూకాలోని కదిటి వరకు కొబ్బరి, మామిడి, జీడి మామిడి తోటలున్నాయి. ఈ ప్రాంతాన్నే ఉద్యానం (ఉద్యానవనం) అంటారు.

తరువాత గణించదగిన జనజీవనాధారమైన వృత్తి చేనేత. ఈ వృత్తిగలవారిలో దేవాంగి, పద్మసారి, సారి అనే తెగలు ఉన్నాయి. చేనేతకు బొప్పిరి, పొందూరు, రాజాం, వరసన్నపేట, పాతపట్నం తాలూకాలు ప్రసిద్ధి. అందున ఖద్దరు వస్త్రాలకు పొందూరు ప్రసిద్ధి చెందినది అని చెప్పడం అగమ్యరిగిత సత్యం. బొప్పిరి తాలూకాలో సారీలు హెచ్చు. వాడాడ, గంగన్నపాడు, అరసాడ గ్రామాలు సారీ లకు ఉనికిపట్టు. దేవాంగులు ఇంచుమించు అన్ని తాలూకాలలోనూ ఉన్నారు.

ఈ మండలంలో పశుపోషణ మూడో స్థానం ఆక్రమించిందని చెప్పవచ్చు. పాల అమ్మకం ప్రధాన వృత్తిగా గలవారిని 'గౌడీలు' అంటారు. వీరు పశువులను పెంచడం, పాలను అమ్మడం చేస్తారు. యాదవులు కూడా పాలను అమ్ముతారు. వీరు గొర్రెలను, మేకలనే గాక అవులను కూడా పెంచుతారు. వేడు గ్రామాలలో జాతి భేదం లేకుండా అందరూ పశుపోషణ చేయడం పాలను వట్టడాలకు తీసుకు వోయి అమ్మడం చేస్తున్నారు. 1972 లెక్కల ప్రకారం శ్రీకాకుళం జిల్లా మొత్తం మీద 14,50,025 పశునంపద కలదని తెలుస్తుంది.1

కూరగాయలు పండించడం వంటివి జీవనోపాధిగా గలవారిని కూరగాయల వాళ్ళనీ, తోటబిత్తులవారని పిలుస్తారు వీరు ముఖ్యంగా అకుకూరలు, కాయగూరలు, మొక్కజొన్న, కేబేజీ వంటివి పండిస్తారు కాని ప్రస్తుతం కులభేదం పొటించకుండా, వీరు వారనే నియమం లేకుండా గ్రామాలలో సేద్యము చేసే వారందరూ సాధారణంగా అన్ని రకాల కూరగాయలను, అకుకూరలను పండిస్తున్నారు.

మరికొందరు బుట్టలు, తట్టలు, గాదెలు, అల్లడం, అమ్మడం చేస్తూ జీవిస్తున్నారు. వీరిలో ఎరుకరి, మేదరి, గొడగరి అనేవాళ్ళు ఉన్నారు. ఎరుకరి ఎరుక చెప్పడం, మేదర గొడగరివాళ్ళు పండులను పెంచడం ఉపవృత్తిగా కాలక్షేపం చేస్తున్నారు. చాకరివాళ్ళు కూడా పండులను పెంచుతారు కాని ప్రధాన వృత్తి బట్టలు ఉరకడం.

ఇంకా తెలుసుకోదగ్గ జీవన విధానం కలిగిన జాతులు కంచరి, కుమ్మరి, కమ్మరి, దూదేకుల. కంచు, రాగి, ఇత్తడి మున్నగు లోహాలతో గృహ అవసర వస్తువులను తయారుచేస్తారు కంచరి వాళ్ళు. వీరికి బొబ్బిరి, రాజాం తాలూకాలు ఉనికి వట్టు. కుమ్మర్లు మట్టి పాత్రలుచేసి జీవిస్తారు. వీరు మండలంలో మొత్తం అన్ని ప్రాంతాలలోనూ కనిపిస్తుంటారు. కమ్మరం, బంగారపు వని చేసేవారిని 'విశ్వప్రాప్త్యాలులు' అంటారు. వీరినే షరాబులని, కంసాబులని పిలుస్తారు. దూదేకడం, పరువులు కుట్టడం వంటివి చేసేవారిని దూదేకులవాళ్ళని అంటారు. వీరు మహమ్మదీయులలో ఒకానొక కాఖవాదు మాత్రమే. వీరితలు కుట్టడం

తేస్తూ జీవించేవారిని అంగాలు అంటారు. వీరు శైవులకు గురువులుగా పరిగణిస్తారు.

శ్రీకాకుళం మండలంలో 'గుడ్డిలో మెల్ల నయమన్నట్లు'గా కొన్ని పరిశ్రమలున్నాయి. శ్రీరామ్ నగర్ లో ఫెర్రో మాంగనీస్ ఫ్యాక్టరీ, బొబ్బిలిలో శ్రీరాజాచారి పంచదార ఫ్యాక్టరీ, పవర్ అల్కహాల్ యూనిట్, సీతానగరంలో పంచదార ఫ్యాక్టరీ, అమదాలవలసలో సహకార రంగంలో పంచదార ఫ్యాక్టరీ, జనపవార విత్తనపరిశోధనా కేంద్రం మున్నగువని ఉన్నాయి. రాజాం, పొడూరులలో నూనెమిల్లులున్నాయి. అంతే కాదు గోగునూరు మిల్లులు కూడా జాస్తే. ఇప్పుడిప్పుడే రాజాంలో పరిశ్రమలవారి సహాయంతో గ్రామీణులు గోగునూరు మిల్లు (వానవిజ్ఞాట్ మిల్లు) నిర్మిస్తున్నారు. నౌపాడలో "కాస్టిక్ సోడా" ఫ్యాక్టరీ పరిశ్రమ రంగంలో ఏర్పాటు చేయబడుతుంది. రాజాంలో ఒకటి బొబ్బిలి ప్లాంట్ లో రెండు, సాలూరు విభాగంలో ఒకటి. మొత్తం మండలంలో పదహారు ఖాందసారి పంచదార మిల్లులు ఉన్నాయి. పలాపలో జీడిపప్పు మిల్లులు పదమూడు వున్నాయి. వ్యవసాయేతర రంగంలో పనిచేసేవారి సంఖ్య రమారమి మూడు లక్షల ఇరవై ఐదు వేలు.

మన్య ప్లాంట్ లో అటవికుల జీవనాధారం మన్యమే. ఆయా అడవులలో పండే చింతపండు, కుంకుడుకాయలు, కొండ అరటిపళ్లు అభిందే తేనె, కలప, తేనె "పొడు" వ్యవసాయంపై ఆధారపడి జీవిస్తారు. శ్రీకాకుళం మండలంలో మొత్తం అడవుల వైశాల్యం 1,50,941 హెక్టార్లు.²

ఇంకా ఎందరో కూడికోనం కోటివిద్యలు నేర్చి వెలుగు లేక నరైత బ్రతుకు తెరువు లేక జానెడు పొట్టుతో బారెడు బ్రతుకును పొగిస్తున్నారు.

గాయనుల నేపథ్యం :- ఆంధ్రప్రదేశ్ లో చిట్టచివర కనిపిస్తున్న శ్రీకాకుళం మండలం అచ్చమైన తెలుగుదేశపు జానపద కళా వైభవానికి మొట్టమొదటి మెట్టుగా చెప్పవచ్చు. తెలుగుదేశపు కోవలో సుదూరంగా

1. శ్రీకాకుళం జిల్లా పర్యావారం పు. 19

2. ఆంధ్రప్రదేశ్ దర్శిని పు. 1004

ఉన్నప్పటికీ, అర్థికంగా అట్టుడుగున వడి ఉన్నప్పటికీ, అదియా భాషా ప్రభావం మిక్కుటంగా ఉన్నప్పటికీ ఈ మండలపు సాంస్కృతికో తెలుగుదనం, తెగువదనం తరిగిపోలేదు. పై అంతస్తుకు చెందినవారి కంటే క్రింది తరగతి సామాన్య జనులలో నృచ్యమైన జానపద కళా సంపద ఇంకా కావలసినంత నేటికీ చెక్కు చెదరకుండా నిలచి ఉంది.

రెక్కాడిలే గాని దొక్కాడని సామాన్య జనులు రోజువారీ పని పొటులలో అలసట చెందకుండా, ఆయాసం పొందకుండా, అనందం పంచుకోవడం కోసం తమ సొంత తైలిలో గేయాలను పాడుకుంటారు. ప్రకృత ప్రకరణోద్దేశం రామాయణ గేయాల గాయనుల నేపథ్య వివరాలు (లేక్ గ్రౌండ్ డిటెయిల్స్) విరూపించడం పూర్తిగా కాకపోయినా కొంతలో కొంతయినా గాయనులను గురించి తెలుసుకోవడం ఉపయోగపడతే కదా!

సేకరించిన రామాయణ గేయాలు ఎన్ని అయినప్పటికీ కథా మార్గానికి అనుగుణమైనవి ముప్పయ్యేడు మాత్రమే. అందు ముప్పాపు వంతు దీర్ఘమైన కథా ముట్టలే. జోలపాటలలాంటివి తప్ప తక్కిన గేయాలు దీర్ఘ పరిమాణం కలవే. ఆయా గేయాలను పాడిన వారు నూటికి కొంచెం పొక్కు సమాజంలో క్రింది అంతస్తుకు చెందినవారు. అందు "కుమ్మరి చక్రిం, సాలెల మగ్గం, జాలరి పగ్గం, కొడవరి, రంపం" ఒకటేమిటి ఆయా వృత్తుల గుర్తులు గోచరిస్తుంటాయి. కొంత వరకు ఆయా గేయాలు పట్టణాలకు సుదూరంలోగల పల్లెజనులచే సేకరించడం జరిగింది. చెప్పాలంటే గాయనులందరూ విద్యాగంధం లేనివారే. అయిననూ మకిల లేని మనమూ, మానవతపై మమకారం ఉన్న నిజమైన, నికరమైన మానిసులు. వీరందరూ శ్రీకాకుళం మండలంలో వలు మూలలకు చెందినవారు. ఇతర మాండలికాలతోగాని, ప్రభావ ప్రామాణిక, వ్యావహారిక భాషతోగాని సంవర్గం, సంపర్కం అంతగా లేని జానపదులే గాయనులలో అధిక సంఖ్యాకులు. వీరు తరతరాలుగా అక్షర జ్ఞానం లేని కులాలకూ, అర్థికంగా వెనుకబడిన కుటుంబాలకూ చెందినవారు. పై మెరుగులు లోపించినా, లోమెరుగులు నిలువెల్లా నింపు కున్నవారు. పాడినవారిలో పురుషులు ఏడుగురు స్త్రీలువందొమ్మిదిమంది.

దుమలందరూ చదువురాని నిజానిదారులే. స్త్రీలలో చదువు రానివారే
క్మృత. చదువు రాకపోయినా సంస్కారబలం గల పై తెగల స్త్రీల
రాకులలో సంస్కార బాధన కొంగి చూస్తుంది. వీరిలో చాలమంది
నిన్ననాటినుంచి ఆ నోటా యీ నోటా విని, మననం చేసి, క్రతు
స్మృతులుగా ఈ గేయాలను వరంవరీణంగా కొని తెస్తున్నారు.

ఒక తరం నుంచి మరొక తరానికి, ఒక వ్యక్తి నుంచి ఇంకొక
వ్యక్తికి "పారసత్వం"గా బాగూపంలో సంక్రమించడంవల్ల వీటిలో
ఎన్నెన్నో మార్పులూ, కూర్పులూ కనిపించడం సహజం. ఎక్కడో
ఒకరిద్దరు తప్ప గాయనులందరూ 80 - 90 మధ్య వయస్సు వారి మితి
కలవారే. ఒకటి రెండు చోట్ల తప్ప మిగిలివ స్థలాలలో పాడిన పారం
దరూ సొంత వృత్తి వీదయిననూ వ్యవసాయం ఉపవృత్తిగా గలవారు.
అనగా వ్యవసాయ కూలీలుగా జీవనం సాగిస్తున్నవారు. గేయాలను
హుషారుగా వున్నప్పుడూ, వెన్నెల రాత్రులందూ, వండగ పల్లాల
లోనూ, పెళ్ళిళ్ళలోనూ పాడతారు కొందరు. మరికొందరు పొలం పను
లలో ఉద్బులమంచి నూర్పులవరకూగల వివిధ సమయాలలో శ్రమా
పనోదనం నిమిత్తం పాడతారు. పై తెగలవారు సాధారణంగా పిల్లలను
జోల ఉపుతూనో, పెళ్ళిపేరంటకాలలోనో పాడతారు. మరి కొందరు
కులవృత్తిచేస్తూ ఉనుకోనం, పనిలోని కష్టాన్ని మరచిపోయి
అనందంకోసం పాడతారు. ఇంక కొందరు నిషాలో హుషారుగా పాడ
తారు. గాయనులలో హరిజనులు వలుగురు, ఉప్పర్లు ఒకరు, యాదవులు
ఒకరు, కుమ్మర్లు ఇద్దరు, దేశాంగులు అరుగురు, అంగాలు ఒకరు, కాపులు
వలుగురు, విశ్వబ్రాహ్మణులు ముగ్గురు, యానాటి వెలమలు ఒకరు,
రెడ్డి కులస్థులు ఒకరు, వైశ్యులు ఒకరు వున్నారు. వీరే గాక పెగిడిలు
కూడా అయీ గేయాల గాయనులలో వున్నారు.

! గాయకుల జీవిత వివరణ పట్టిక

సంఖ్య	గాయకుల పేరు	ఇంటి పేరు	వయస్సు	కులం	చతువు	గామం	తాలూకా
1	అంకమ్మ	తొంపల	58	హరిజనులు	లేదు	భీమవరం	చీపురువల్లి
2	అన్నపూర్ణమ్మ	గులువింద	41	కాపు	లేదు	జోగులడుమ్మ	కురుపాం
3	అప్పలనరసమ్మ	బంగారు	91	విశ్వబ్రాహ్మణులు	4వతరగతి	పెనుబాక	రాజాం
4	అప్పలనరసమ్మ	బోడ	80	దేవాంగి	4వతరగతి	బామర	పాతపట్నం
5	అప్పలమ్మ	ఉట్ల	56	దేవాంగి	లేదు	తామర	పాతపట్నం
6	అమ్మన్న	మక్క	85	రెడ్డి	లేదు	కోటపాడు	తెక్కలి
7	కామమ్మ	అర్తి	76	కాపు	లేదు	విశ్రామపురం	పార్వతీపురం
8	చిన్నమ్మదు	గుత్తి	45	దేవాంగి	లేదు	రాజాం	రాజాం
9	నాగేశ్వరరావు	గుందాల	22	యేనాటి వెలమ	లేదు	బైరిసింగుపురం	వరసన్న పేట
10	పారమ్మ	అల్లాడు	35	సెగిడి	లేదు	మందన	మందన పట్ Qq.
11	పారమ్మ	కరగావి	82	హరిజనులు	లేదు	చినబాడాం	పలాన
12	పారమ్మ	కొల్లి	55	దేవాంగి	5వతరగతి	విశ్రామపురం	పార్వతీపురం

సంఖ్య	గాయనుల పేరు	ఇంటి పేరు	వయస్సు	కులం	తడువు	గాఢమం	తాలూకా
13	పోలమ్మ	చిలకలపల్లె	58	హరిజనులు	లేదు	నీలావగరం	పాలకొండ
14	బైరాగి	కొరకాని	36	యాదవులు	లేదు	లోదపుట్టి	ఇద్దాపురం
15	ముఖలింగం	కనకం	53	దేవాంగి	లేదు	కుంకాం	పొండూరు
16	రాముడమ్మ	నాగులకొండ	63	విశ్వబ్రాహ్మణులు	లేదు	తారాపురం	పొలూరు
17	లక్ష్మి	పొనమాల	38	కాపు	లేదు	మందన	మందన వద్ద Tq.
18	లక్ష్మీనారాయణ	కామాడ	30	కుమ్మరి	లేదు	జింకిభద్ర	నోంపేట
19	వీరాస్వామి	ఉమ్మిదాకూపు	23	కుమ్మరి	లేదు	జింకిభద్ర	నోంపేట
20	వేణమ్మ	అంధవరపు	39	వైశ్యులు	4వతరగతి	వడ్డితాండ్ర	తెక్కలి
21	నత్యం	పల్లె	41	కాపు	లేదు	చిడిపుడి	ప్రకాశం
22	నత్యవతమ్మ	వక్కోడి	47	విశ్వబ్రాహ్మణులు	లేదు	తారాపురం	పొలూరు
23	నన్యానమ్మ	కూలిక	50	దేవాంగి	5వతరగతి	కాం	బొబ్బిలి
24	నూరమ్మ	గునిపూరి	44	హరిజనులు	లేదు	కుమ్మరిగుంట	పాలకొండ
25	నోమయ్య	తల్లిబోయిన	62	ఉప్పర్లు	లేదు	కానకూరి	నోంపేట
26	హైమావతి	కంఠుల	45	జంగం	5వతరగతి	పారాపురం	హీరమండలం

జానపద రామాయణ కథా విశిష్టత

"సహితస్య భావః సాహిత్యమ్" అను సాహిత్య నిర్వచనాన్ని పరిశీలిస్తే హితాన్ని కేవలార్పదమే సాహిత్యపు పరమవ్రయోజనంగా పేర్కొన్నాడు పెద్దలు. అనగా నంపూన్ని వక్రమంగా వేడిపించడానికి సాహిత్యం ప్రధాన సాధనమన్నమాట. మానవుడు ఉత్తమ సంస్కారవంతుడూ, సాత్విక ప్రవృత్తి కలవాడూ కావాలంటే కాలకా సమ్మితమైన కావ్యసేవనం అవసరం. ఈవిషయంలో చెప్పాలంటే సాహిత్యలోకంలో భారత భాగవతాదులకన్న రామాయణం మిన్న అని చెప్పక తప్పదు. భారతీయ కుటుంబ జీవనం వర్వపమగ్గింగానూ, సహజసుందరంగాను రామాయణంలోలా ఎ రెక్కడా చిగ్గించబడలేదంటారు సంప్రదాయజ్ఞులు. ఇది ప్రపత్తికి ప్రేమ అనురక్తికి, నిగ్రహ శక్తికి రామాయణం దర్శనం వంటిది. ఈ రామకథ యుగయుగాలనుంచి వేలాది పురుషులకూ, స్త్రీలకూ, బాలరకూ దశావసరమయాలలో ఉపకరించి, చారిత్రకంలో స్థిర చిహ్నాన్ని, నిస్సృహలో ఉత్సాహాన్ని, సందిగ్ధ స్థితిలో మార్గ నిర్దేశాన్ని ప్రసాదిస్తుంది. అందువల్లనే రామాయణం భారత జాతీయ కావ్యంగా అనిర్వచనీయమైన భ్యాతి వహించింది. నిజానికి లౌకిక జీవనానికి రామాయణం అందివచ్చినట్టుగా సాహిత్యంలో ఇంకే ఒక్కటి అంది రాలేదంటే అత్యుక్తి కాదు. వరులూ, వానరులూ, రాక్షసులూ, వనితులూ, అపవిత్రులూ రామాయణంలో భూమికలు ధరించారు. తన వందేకం ద్వారా, అచరణద్వారా ఆ దివ్య కథలో మహాపురుషుడైన రాముడు మనకు ఉత్తమ వివేకం ప్రసాదించుకున్నాడు. కాబట్టి "పురాణ వ్రసిద్ధ కథలలో రామాయణానికి అధిక ప్రచారముంది. పామర ప్రజలలో సీతారాముల కష్టాలూ, వియోగమూ, సీతాదేవి బాధా సహిష్ణుతా సహనమూ, క్యాగమూ మొదలగునవి వల్లెజనం మనస్సులను ఆకర్షించాయి. రామాయణ కథ ప్రజలలో జీర్ణించుకుపోయింది." రామాయణాంతర్గత కథ అందరకూ అంద బాటులో ఉండే వినోద సాధనమే. అందుకే ప్రజలలో అంతగా అల్లుకుపోయింది.

రామాయణ కథ మానవ హృదయ విచారకులను మూల కరుణ, విషాదం, అనందం, అభావ, పొరవత్వం, కథాగతి వంటి రసావేశాలు కల్గించి జంతుత్వంలోనూ, మానవత్వంలోనూ నిగూఢంగా ఉన్న దివ్యత్వాన్ని వికసింపజేయగలదు. ఇందన్నిట మనస్సును ఇట్టే అకట్టుకొని మనిషిని మహర్షిగా చేసే శక్తి కరుణ రసానికున్నంతగా తదితర రసాలకు లేదు. కాబట్టే భవభూతి “ఏకో రసః కరుణ ఏవ” అన్నాడు. రజనమో గుణావృతమైత మనస్సు జ్వలితమై సత్య గుణ భూషితం కావాలంటే కరుణమే శరణ్యం అంటారు అథియుక్తులు. బగవాన్ శ్రీశ్రీశ్రీ సత్య సాయి బాబా బాబా రు “చెరకు ఎన్ని వంక రులు తిరిగినను రసమునందరి తీసికె ఎట్టి మార్పునూ లేవటయి” ‘రాసు కథా రస వాహిని’ అనేక వంకరలు తిరిగి ప్రవహించినను అందులోని కరుణారసమువకెట్టి మార్పును లేదు కామకథా ప్రవాహము విచార, విషాద, విఠ, హాస్య, అద్భుత, రౌద్ర, శృంగార ఇత్యాది వంకరులతో ప్రవహించినది. దీని అంతర్ మర్మము ధర్మ ప్రహనమై యున్నది! అంటారు అట్టి రసవృష్టికి తత్వదృష్టికి అవలంబనమైనది రామాయణమే కాబట్టి అది అపార వృద్ధుల హృదయాలకు హత్తుకుంది కావ్యము రస మయమైనప్పుడు రాణించగలడు. కనుకనే “కావ్యము ర సా త్మ కం కావ్యమ్” అను నిర్వచనం అవిర్భవించింది. రామాయణం మహాకావ్యమే కాక జానపద గేయాలలో ప్రతిఒక్క రామాయణ ఘట్టంపై నిర్వచనానికి లక్ష్యాలుగా నిలుస్తాయి. అందుకే రామకథ ‘లారిపొటలుగా, జోల పొటలుగా, కథలుగా, గాథలుగా, వృత్తంగా, నాటకంగా, శిల్పంగా, చిత్రాలుగా, సంగీతంగా, కవిత్వంగా, ఉత్సవంగా, సంకేతంగా వివిధ రూపాలలో ప్రవహించింది. అసంఖ్యాకులైన పాఠకులకు, శోధకులకు, ప్రాణ సమావంగా, అనంద విదానంగా అలరారుతుంది’² అంటారు శ్రీకన్తూరిగారు, ఇకపోతే కథాకథనంలో రామాయణ కథ వస్త్రైక్య విరాజితం, కరుణ రస పొరమ్యం, కదామూత్రంకూడా కుంకుపడలేదు అంతువల్లనే పవిత్ర అసక్తి కేంద్రీకృతమై రసానందదాయి అవుతుంది

1. రామ కథా రస వాహిని పు. 1

2. రామ కథా రస వాహిని రామాయణ విశిష్టత పు 1

ఇట్టి గుణములే సామాన్యులకు, కావ్య నిర్మాణోక్తులగు కవులకు తామయినా ప్రాణవృద్ధమైనది. ప్రభావముగా అతివరి అదర్శ చారిత్ర్య భావము నర్జులకు శిరోభార్యమై ఉపాన్యమైనది కదా! పితృభక్తి, భ్రాతృభక్తి, వీర్యవాక్పాలనానురక్తి, మిత్రీకుష్ణ శక్తి, దంపతులరాగ భావాల తనమయజీవనం రామాయణానికి, రామాయణ జానపదగేయాలకు మరో వింత శోభను తెచ్చాయి.

భారతాదులలా కాక రామాయణం తిలనాడే కుశలవులదే గానం చేయబడిందని వార్మికీయం సాక్ష్యమిస్తుంది గానం ధ్యానాన్ని కలుగ చేస్తుంది. కాబట్టి అది ఫణి పశు శిశ్వాది సంసేవ్యం "పశుర్వేత్తి శిశుర్వేత్తి వేత్తి గాన రసం ఫణీ తయిన రామాయణమూ, రామాయణ గేయాలు మానవుని హృదయాన్ని మోగించడంలో చెప్పరానంత సన్నిహితమయినాయి.

సాహిత్య ప్రపంచాన రామాయణ కథకు గల విశిష్టతకు నాయకుడైన తాముని గుణగణాలు కూడా కారణం. రాముడు ఉదాత్త గుణధాముడు కాబట్టి

— "యవిష్టుజ్జం పూర్వైరితి జహతి రామస్య చరితం

గుడై రేతా వద్భిః జగతి రన్యో జయంతకః" 2

[తాముని చరితమిదివరకే పలువురిదే రాయబడ్డదని విడిచిరచో అలాంటి గుణగణాలతో శోభిల్లువారు లోకాన ఇంతెవ్వరినూ ఉ] అని మురారిన్ని

"స్వసూక్తి నాం పాత్రం తథు తిలక మేషుర కలయతాం

కవినాం కోదోషః సతు గుణ గణానా మన గుణః" 3

[త్రీతామునొక్కన్నే తమ కావ్య సూక్తులకు పాత్రునిగా చేయడం కవులందరిదోషం లేదు. అది తాముని గుణగణాల దోషం] అని జయదేవుడు కూడా గుడాభి రాముని సుగుణాలే రామాయణ కథావిశిష్టతకు, తన ప్రవక్తత్వ కారణాలని వాదించారు

అంతటి భావలో తామయడాన్ని తాయడానికి రాముడే కారణమని కొవియోగిత కావితో తిక్కన, కంకణి పాపరాజు, కవయిత్రి

1 తెలుగు విజ్ఞాన తర్జుమ్యం ము. శి. పు. 1883

2. అనర్ప రామాయణం 1-3

3. ప్రసన్న తామరమ్ 1-12

మొల్ల ఎన్నడగితాడు కవిత్వయంలో మేటియైన తిక్కన తనకావ్యంలో
 "ఉత్తరైవేనను ధీరోదాత్త మృదోత్తముడు రామ ధరణీపతి న
 ద్వృత్తము సంభావ్యమగుట కుత్తర రామాయణోక్తి యుక్తుడనైతిన్"1
 అని ధీరోదాత్త రాముని రక్షణావ్యవేశికంగా సంభావించాడు. అంతే కాదు
 రాముని చరితం సర్వదా సర్వథా నక్కపులకు సంభావ్యమన్నాడు,
 కంకంటి పొపరాజు. "రాఘవేశ్వరు చాంత్రములెదరెన్ని గతులన్
 వర్ణించినన్ గ్రాలదే"2 అని అత్యు విశ్వాసాన్ని ప్రకటించి

"....చారుకవిత్వము నేర్చి జానకి

జానికథల్ వదిలెపక యనర్కథలెన్ని రచించినెనియన్

చాని విశేషమేమిటికి. చాని కవిత్వ మహాత్వమేమిటికిన్"3

అని తన రామాయణ రచనకు హేతువును గొంతెత్తి చాటినాడు మొల్ల
 కూడా తాను రామాయణం రచించడానికి కారణాన్ని -

అది రఘురాము చరితము - సాదరముగ విన్న గొత్తయ్య అక్షరి సం
 పాదమై పుణ్యస్థితి - వేదమై తోచకున్న వెట్టన దెప్పన్"4

అని నుడిచింది. ఉత్తమ నాయకుడూ, ఆదర్శ పురుషుడూ, సకల నద్గుణ
 సంపన్నుడూ అయిన రాముడూను, ఎప్పటికప్పుడు నిత్య నూతనంగా
 భావించే అతని చరిత్రమూను రామాయణ విశిష్టతకు ముఖ్యకారణం. ఇక
 పోతే సీతమ్మ తారి పాతివ్రత్యమూ, సహనంకూ, నిర్మలతకూ గురు
 పులయెడ పూజ్యభావమూ, భర్తమీదభక్తి భావమూ, పిన్నలపట్ల చాత్సల్య
 భావమూ రామాయణ కథా విశిష్టతకు మరో ప్రక్క ఎత్తిన ధ్వజాలు.

మత గ్రంథాలలో మకుటాయమానమూ, ఆర్య సంస్కృతి
 సంస్కారాల కద్దమూ, కవులపొలిటి కల్పతరువు అయిన రామాయణం
 కేవలం కావ్య కళా కౌశలంతో కూడిందే కాదు, విజ్ఞానాన్ని, ఆర్య
 నీతిని, వేదోక్త ధర్మసంపత్తిని గీత రీతిలో అందిందిందనడంవల్ల మాన
 వున్ని నైతిక పథానుగామిగా మలుస్తుంది. సాంఘిక శక్తులకు, వ్యక్తులకు
 ధర్మాదరణాన్ని తీర్చిదిద్దడమే కాదు.. ప్రాచీనసంప్రదాయాలకు ప్రతి

1. నిర్వచనోత్తర రామాయణమ్ 1-11

2 ఉత్తరరామాయణము, పీఠిక 1-14 3. ఉ:రామాయణముపీఠిక1-15

4. మొల్ల రామాయణము అవతారిక 1-20

విజయంబాంటి జానపద పాహిత్యానికి ప్రాణ ప్రతిష్ఠ చేసింది. సామాన్య
 మానవులకు అందివాటులో లేని వేదపాఠాన్ని కరతలామలకంగా
 అందించి "భవతి భవార్థవ తరదే నాకా" లా వాటినుంచి నేటికి ఇంకే
 నాటికైతా తోడ్పడుతుండనడంలో విప్రతిపత్తి లేదు. రామాయణం
 వేదాంతులకు వేదాంతాన్ని, ధర్మకులకు ధర్మ ప్రబోధాన్ని, నైతికు
 లకు నీతిని, సౌందర్య పిపాసువులకు ప్రాకృతిక సౌందర్యాన్ని, కళా
 కారులకు కళునీయ కల్పనా శక్తిని ఒకటేమిటి ఎవరేమాపుతో చూస్తే
 చారి|| ౧ విధంగా భాసిస్తుందనడం ఎంతమాత్రం నత్యకూరణ కాదను
 కుంటాను. ఈ సందర్భంలో శ్రీ కల్లూరి చంద్రమౌళిగారి అభిమతాన్ని
 ఉద్ఘాతించడం ఎంతో సమంజసం. 'వేదాంతం, ధర్మం, నీతి, రీతి, జీవుల
 మనస్తత్వము, ప్రాకృతిక సౌందర్యతత్వము సమ్మిళితములై రసాయ
 నమువలె నానందమిచ్చుచుది రామాయణము .... ఈ రత్నాకరము
 మూలమువలె భారతదేశమున మహావీరులు, స్వధర్మ పరాయణులు,
 సతీరత్నములు, పెక్కురుదయించినారు. ఈ నిధినుండియే భారతదేశము
 వందలి రాజులు, రాజ్యాంగవేత్తలు, మంత్రిలు, భృత్యులు, గృహస్థులు
 సన్యాసులు, వీరమాతలు, సహధర్మచారిణులు, పౌరులు, సర్వ జనులు
 తమ తమ నిత్య జీవిత ధర్మ నిర్వహణార్థమునకగు సాధన సామగ్రిని
 సంగ్రహించుకొనుచుందురు. ఇట్టి యుక్తృష్టమగు మానవత్వమును,
 సంస్కృతిని సర్వదా ప్రవహింపజేయుచు పండిపెట్టునుండు జీవనదియే
 యీ రామాయణము' 1 నిత్య జీవన నిర్వహణ రీతుల్ని, ప్రేమాను
 రాగాలనూ, నైతికాదర్శములతో ఉత్తమ శిక్షణ నిచ్చి జనులను పవిత్ర
 కృత వర్తనులుగా చేయడంలో రామాయణ పాత్ర నిస్తులమయింది.
 మానవ మనః ఫలకాలమిద అనిర్వచనీయమైత ముద్ర వేసే విషయం
 అటు ప్రాణ ప్రతిష్ఠ చేసి, పాత్రలకు చైతన్యాన్ని కల్పించి, కథనం
 గావించిన కాళిందర్శి అదికవి కూడా రామాయణ విఖ్యాతికి కొంత
 కాటకుడు. కాళిందర్శి అయినవాడే చిరస్మరణీయమైన కాళ్యాన్ని
 రచించగలడు. కాబట్టే 'కవిః కాళిందర్శి' అను మాట పుట్టింది. పెద్ద
 పెద్ద ఛందస్సులలోకంటే గానాన కూలమైన ఒకేఒక అనుష్టుప్ ఛందంలో

రాయలంటే నయమగునా కాచారి. అంటేకు నిగ్రహశక్తి అవసరం. నిగ్రహ శక్తి కాచారింటే ఋషి కాచారి. ఋషి అయినవాడే అంటేకు నమరుడు. కనుకనే "నాన్మషి కురుతే కావ్యమ్" అని అచార్యుల కం. చార్మికి నయమగునాచారాలమీగు ఋషి కావడంవల్ల రామాయణాన్ని జనాన్నాకర్షించే రీతిలో రాశాడు. తెలుగులో కూడా రంగనాథ రామాయణ కావ్యం గేయానికి అతి సన్నిహితమైన ద్వీపదలో ఉండడంచేత అది అందరి నోట అల్లుకుపోయింది. కడసారిగా చెప్పాలంటే "రామాయణమునకు లోకమున ప్రశస్తికల్లుటకది యవతార పురుషుడగు శ్రీరాముని చరిత్రమగుటయు, దానిని నాది కవి రస భావ మనోహరముగా రచించుటయు మాత్రమే కాక మరికొన్ని ఇతర కారణములు గూడ నున్నవి పూర్వలాక్షణికులు కావ్యము యకో ధనములు సమకూర్చుననియు, సమంగళమును పరిహరించుననియు కాంతా సమ్మితత్వముచే నదుపదేశము నొనంగుననియు తత్ ప్రయోజనముల నుగ్గడించి యున్నారు ఇతర కావ్యములు వీనిలో కొన్ని ప్రయోజనములను మాత్రమే సమకూర్చజాలును ఈ ప్రయోజన సామగ్రియును సమకూర్చజాలునది శ్రీమద్రామాయణమొక్కటే" 1. అందువల్లనే రామాయణం అటు పాతక జనులకు, అటు కవులకు అనందదాయకమగుచున్నది భాస, కాళిదాస, భవభూతి ప్రభృతులకు అనుకరణపాత్రమూ అమనరణపాత్రమూ అయిందంటే సాహిత్యంలో రామాయణానికి ఉన్న వైశిష్ట్యం తెలియగలదు. భారతదేశాన రామాయణం అన్ని జాతులలోనూ అన్ని భాషలలోనూ చోటు చేసుకున్నదంటే దాని దీప్తి, వ్యాప్తి, కీర్తి విశదం అవుతుంది. పాశ్చాత్య పండితులగు బోన్స్, స్కాట్ మొదలైన వారిదే కొనియాడబడడం వేత్తలకు విదితమైనదే కదా!

ఈ విధంగా సాహితీ లోకాన కిరోధార్యమవడం చేతనూ, యావత్ప్రపంచ విపంచిపై మేళవించబడడం చేతనూ రామాయణ కథ నది నగాలున్నంత కాలం ఉంటుందనడంలో వింత లేదు.

అనాగరిక జనులగు జానపదులు తమ పొంత భాషలో, కైరిలో తీరిక సమయాలలోనూ, పనిసొంటులలోనూ అనందం కోసం రాగాను

కూటమి గేయంలో రామాయణ కథా ఘట్టాలను గానం చేస్తారు. జాన పదులలో రామాయణానికి గల ప్రచార పరికరాలు. భారతాద్వైతకు లేవంటే అక్కర్లే కాదు. అందుకు అది కారణం అది 'పాత్యే గాయేవ సుధురమ్' అవడమే. గేయం గానానికి అనువైనదవడందేత అది మధురం తక్కువరం వల్ల జనామరణంకంగా ఉంటుంది కదా! పామాన్య ప్రజలలో రామాయణ గేయాలకు ప్రచారం, ప్రారాధ్యం ఎక్కువ. తంగ వాధ రామాయణం ఇంచుమించుగా గేయానికి అతివన్నిచీతమైన ఛందో వీధిలో ఉండడం చేతనూ తద్వారా క్రివ: పేయమనడం చేతనూ లోకుల రసకలలో ఒక ప్రత్యేక స్థానాన్ని ఏర్పరచుకుంది. జానపదుల రామాయణ కథా గేయ ఘట్టాలు కూడా క్రతు సుభగత్వం కలవవడంవల్ల అచాలగోపాలం నోట వాటుకుపోయాయి. రామాయణమందరి సీతా రాములు జానపదుల తల్లిదండ్రులు, అప్త బంధువులు 'సీత అదిలక్ష్మి అవతారము : అమె బ్రతుకు కన్నీటి కావ. అమె భర్త ఏక పత్ని వ్రతుడు : మహాపురుష లక్షణమున కాయత అస్థానము. అమె జనకుడు వేదములు నోసిన గాదె : యాజ్ఞ వల్క్యది మహర్షి సత్తముల కాయన అచార్య పితము. హనుమంతుడు వమ్మిన బంటు : రామాయణ మహా మాలా రత్నము. ఉర్మిల, కైకమ్మ, దుప్పనాతి, తార, మండోదరి, మంధర, కబరి, సులోచన వీరు ఒక్కొక్కరూ స్త్రీ పా మా న్య మ గు ఒక్కొక్క విశిష్ట గుణమునకు ప్రతినిధులు. ఇవన్నియు నొక యెత్తు: మతము వేర్పిన పొలోక యెత్తు'1 సీతారాముల కష్టనష్టాలూ, వమ్మిన బంటు లోకరాయని భక్తి తత్వమూ, లక్ష్మణ పోదర భక్తి రాముని స్థితి తాత్పర్యం, సీతమ్మ తల నైర్మల్యమూ, పాతివ్రత్యమూ పామర ప్రజల గుండెలలో గూడు కట్టుకొని ఉహితలూగించాయి. జానపదుల హృదయాలను హత్తుకోవడంలో భారత భాగవతాద్వైతంలోని ఏ ఒక్క పాత్ర కూడా సీతారాములకు సరికాదు శ్రీ సురవరం ప్రతాపరెడ్డిగారన్నట్లు 'చదువు రానివారికిని, స్త్రీలకు ను, అస్పృశ్యమృత్యులకును, తక్కువ కులాలవలదుకారికిని, బోధ చేయు దిక్కే లేని నంబోదాయములో నీతి వర్తనము గట్టుకొని వచ్చినదంటే అది శ్రీమద్రామాయణమహాత్మమే'2

1. జానపద కళానంపద. పుటలు 64, 65

2 రామాయణ విశేషములు. పు. 15

అదికవి వార్షికి కృతమగు రామాయణమూ తర్వాత వచ్చిన
పంచమకాండలో రామాయణాలూ గేవలం పోధ సమాధి సంకలితాలు.
అర్థంకోసం కల్పంకోసం గావించిన పోకులాటలు. అందువల్ల పండిత
లోకానికి పరిమితాలవి. పోధ సాహిత్యంలా మదిర్చి ఇటివల సమాధి
రచనా వైవిధ్యం గానీ, చందస్సుకృతిలో సుంత వింతగానీ, జానపద
రామాయణ గేయాలలో ఉండకు. అందువల్లనే జానపద రామాయణ
గేయాలు పండితులనుండి పొతుతుంటాకా, పురుషులనుంచి స్త్రీలవరకూ
సుబోధకం. త్యాగహానిక భాషలో నిసర్గంగానూ, సరళంగానూ, మనో
జ్ఞంగానూ, పరసంగానూ, మలభగ్నిహ్యంగానూ, భావరావడియ కం
తోనూ, రస పుష్టితోనూ తత్వ దృష్టితోనూ, జానపదుల రామాయణ
గేయాలు నిత్యసూతనంగా భాసిస్తున్నవి. అందుచేతనేకదా సహృదయు
లెందరో తత్సంపాదనార్థం నిరంతరం నిర్విరామ సాహితీ కర్షకులై
కృపి సల్పుతున్నారు.

అందులకు సీతారాములది సన్నిహితులు. జానపదుల తలలోని
నాల్కలాదంపతులు. కాబట్టి జానపద గేయాలలోని పాదాంశాలు అనే
కాలు సీతారామ నామ చిహ్నాలు, చిహ్నాలు కూడా. జానపదులు
సులవుగా గేయంలో పాడుకొనడానికి రామాయణం అందుబాటులో
ఉన్నంతగా మిగతాపురాణాలు ఉండవు కాబట్టి జానపదులనోట రామా
యణానికంత ప్రసిద్ధి కలిగింది. రామాయణంలో హృదయ స్పందన
హెచ్చు. పైపెచ్చు భక్తితత్వం కొట్టవచ్చినట్లు కనబడుతుంది. ఆయా
పోషికాలలో జరిగిన మార్పులవల్ల, బొమ్మలాటలవల్ల
నిత్యవినీత్యాన్ని కోకుండా పోతున్నవల్ల రామాయణగేయాలలో
అనేక అవార్షికాలు తలెత్తాయి. ఇలాంటి మార్పు, దేర్పులవల్ల జానప
దుల రామాయణగేయాలు ఒక వింతకోణం పొందాయంటేతప్ప లేదను
కుంటాను. గీతి ప్రాధాన్యంమీద జానపదుల రామాయణ గేయాలు
బహుశః పోధ కవుల కృతమగు రామాయణాలకన్న మిక్కిలి కుగిలి,
మథగత్వం కలవడంవల్ల రసానందదాయకాలు అవుతున్నాయి శిష్ట
సాహిత్యమందలి మర్మకర్మాలను తెలుసుకోవడం వాడితులకే కష్టతరం
కనుకనే ఈ విధి కవికాసారం తుక్కలోకం జానపద అన్నమా ?

అదిర్చుచింది. కాని జనపదాలలోని రామాయణ విషయంలో ఆ మాట పరిపడని వంగతి అంటే అతిశయం కాదనుకుంటాను దీనిని బట్టి వేటి సాహితీ లోకాన జానపద రామాయణ గేయాలకు గల ప్రాధాన్యం, దీప్తి, వ్యాప్తి, విశిష్టత స్పష్టపడకాయి.

‘రామనామం వేదపారం. రామచరితం పాలవంద్రం. వాటినుండి నేటివరకు ఏయితర దేశాలందుకానీ, ఏయితర భాషలందుకానీ ఇంతటి మహాకావ్యం పుట్టలేదనే చెప్పవచ్చు. అన్ని దేశాలకూ, అన్ని భాషలకు అంతర్వాహినిగా అధారంగా నిలచిన ఈ కావ్యరాజం భారతీయల భాగ్యమా అన్నట్లు హిందువుల ఇలవేల్పుయి ఇంటి పేరనో, ఒంటి పేరనో, ఊరుపేరనో రామరసపానం చేయని భారతీయుడు లేడన్న చో అతిశయోక్తి కాజాలదు’! అంటారు భగవాన్ బాబాజీ.

లోకులకు అదర్శం అందించి, అనుభూతులు కలిగించి, ఎదలు పరిశుద్ధపరచి, మనసులు మురిపించి, మాయను వదిలించి, మాధుర్యం అందించి, బాధలు తొలగించి, బోధలు అరిపించి, జానపదుల మాటలో మాటయి, అటలో అటయి, పొటలో పొటయి నుతులను, వివకులను అంతుకొంటున్న జానపద రామాయణ కథా వైశిష్ట్యమే వైశిష్ట్యం.

జానపద రామాయణ గాథలలోని అవార్తకాలు వాటి మూలాలు

రామకథ ఒక్క భారత దేశానికి పరిమితమైనట్లు భావింపకు. ఈజిప్టు మున్నగు మధ్య ప్రాచ్యదేశాలలోనూ, ఇండోనేషియా మొదలైన దూరప్రాచ్య దేశాలలోనూ రామకథ ప్రాచీనకాలంనుంచి వరుసతరగా వాడుకపడి ఉన్నట్లు తెలుసుంది. వార్మికి మహర్షి రచించిన రామాయణ కథకంటే భిన్నమైన అనేక నన్నివేళలు పూర్వోక్త దేశాలలోని రామాయణ కథాకథలలో మనకు అడుగడుగునా ఉండునట్లు వేదకాలము, ఎవరికిపాదు తమ సమలోనే ఈకథ జరిగిందని నమ్ముతున్నాడు. ఫలానా చోటులో వానధ జరిగిందని వివేచి గుర్తులుకూడా చూపిస్తున్నాడు. ఇదిగో యిక్కడ జటాయు మరణం జరిగిందని, అదిగో అక్కడ శబరి ఆశ్రమం ఉందని యాత్రికులకు చూపిస్తాడు.

అంతదూరం ఎందుకు పోవాలి? మన భారతీయ భాషామయ కావ్యాలలోను మన తెలుగుదేశపు రామకథా కావ్యాలలోనూ వార్మికి రామాయణంకంటే భిన్నమైన ఘట్టాలు, విపరీతమైన నన్నివేళలు, విలక్షణమైన పాత్రీలూ, ఎన్నెన్నో వింతైనపోకడలుతారనవడుతున్నాయి వీటిలో ఏదికథ, ఏది కల్పన? నిర్దేశించడానికి, నిర్ధారించడానికి నిదర్శనాలు లభ్యం కావు.

అసలు రామాయణకథ వాస్తవంగా జరిగిందా? లేక కల్పన కల్పనా? అన్న సమస్య కూడా లేకపోలేదు. అంతేకాకుండా భారత కథాకాలం ముందా? రామాయణ కథాకాలం ముందా? అన్నవిచాదంలో పాటు భారత రచన ముందా? రామాయణ రచన ముందా? అన్న రాద్ధాంతం కూడా మన విమర్శక లోకంలో నాటికి నేటికి చిలవలు వలవలుగా కొనసాగుతూనే ఉంది. రెండు బాధాలకూ ఆధారాలు చూపుతున్నాడు. తయితే ఒకరివిధానం మరొకరికి దుర్బలంగా భావిస్తుంది. ప్రకృతి చర్మమ కథాకాలం, కథా రచన మొదలైన రంగడలతో ప్రామేయం లేదు.

వార్మికి రామాయణం ఋషుకామయాయలకు పరిశ్రమ, వరమప్రామాణికం. సంస్కృతంలోని అధ్యాత్మ రామాయణంలో సైతం

అవార్థికాలు లేకపోలేదు. వార్థికానికి భిన్నమైన రామాయణాలు జైనమతానుయాయులు అవధింక పోకృతాది భాషలలో నిర్మించినట్లు రామకథా పరిరాజాలైన కావ్యాలు ఎన్నో కనిపిస్తున్నాయి. దేశీయ భాషలైన కన్నడం, మలయాళం, గుజరాతీ, ఒడియా, బెంగాలీ మున్నగు భాషలలోని రామాయణాలలో కూడా అవార్థికాలైన భాగాలు లెక్కకు మించి కనిపిస్తాయి. తెలుగులోని రంగనాథ రామాయణం అవార్థికాలైన భాగాలకు పరిసిద్ధిపొందింది శిష్ట సాహిత్యములోని ఇన్నిన్ని మార్పులూ చేర్పులూ గోచరిస్తుంటే ప్రాకృతులైన జనుల పలుకుబడిలోని రామాయణ కథ వినుతూ నన్ని వేళలకో విస్తరించడం అనహితం కాదు. ఈ అంశాన్నే విమర్శకులెలా వివరించారు. “లోకంలో ఏదైనా నొక సంఘటన జరుగుతుందనుకుందాం. దాన్ని ప్రత్యక్షంగా పరికించినవారు తమ అభిరుచినిబట్టి, అధికారాన్నిబట్టి దాన్ని అవ్యయిస్తాడు, పరోక్షంగా భావించినవారు తమ అతస్తునుబట్టి, అభ్యాసాన్నిబట్టి అర్థంచేసుకుంటారు జరిగిన సంఘటనకి సొంతం కొంతచేర్చివున్నది. కొంతమార్చి సరికొత్త మూర్తిగా సంతరించడం మానవుల సహజ లక్షణం. వమాణంలో ఏది అత్యధిక ప్రచారంలో వుంటుందో అది యెక్కువ మార్పులకి, చేర్పులకి లోనవుతుండడం నిత్యము మనగ గమనిస్తూవున్న సత్యం. ఇట్టివి భాషా సాహిత్యరంగాల్లో మరింత సత్యం. ఇట్లెన్నో చిలవలు పలవలుగా చిగిర్చి అల్లిచిర్చిగా అల్లుకుపోయిన తగని కడిలిస్తే యెన్నెన్ని కొంకలు కడులుతాయో మనం వూహించుకోవచ్చు.

“రామకథ అన్నది ఒక్కతెలుగునాటనే కాదుకదా వ్యాపించింది! అది యీ దేశంలోనేగాక వికార విశ్వంలో భిన్నభిన్న దేశాలలో భిన్న భిన్న విధానాలలో వ్యాపించింది. ఈజిప్టు దేశంలో రామకథ కొన్ని మార్పులతో వాడుకలో వున్నట్లు చెబుతున్నారు. తూర్పుండియా దీప్తంలోని జనులు రామకథ తమ సీమలోనే అరిగినట్లు గట్టిగా వమ్ము తున్నారు. పోలీసాకృత భాషలలో ముఖ్యంగా జైన సంప్రదాయ సాహిత్యంలో రామాయణ కథ పొందిన మార్పులకూ కూర్పులకూ లెక్కలేదు.

భారతదేశీయ రామాయణాల్లో ఒడియా, తమిళ, కన్నడభాష వెలిసిన రామాయణాలూ, ఇలాంటి మార్పులకి, కూర్పులకి మార్పు వ్రాసిన కథానూత్రాల వినా, ప్రతిఘట్టమూ, ప్రతిసన్నివేశమూ పాత్రయూ కన్నడరామాయణంలో సరికొత్తవిగా మూలాతిరీక్తంగా వస్తాయి. కన్నడ రామాయణంలో ముఖ్యపాత్ర లక్ష్మణుడు. బృహిలో వలె రాముడు కాదు.

లక్ష్మణుని రంగు నలుపు, రామునిరంగు తెలుపు, కార్మికి క్లాష్ వస్తుగా శ్రీరామచంద్రుడు ఇందులో ఏకవత్స వ్రాసిఉడు కాదు. రణ్యవాసకాలములో రాణికియ వ్రాయోజనాల దృష్టిలో పెళ్ళాడరాడు ముడు. రావణుని సోదరి పేరు కూర్పణలు కాదు అమె అనలు పేరు రంద్రినఖి అట. హనుమంతుడు ఎవరో కాదు, రావణునికి కూర్పుచెలి ాడు. అంతేకాదు చంద్రదేవి కూతురైన అనంగపుప్ప హనుమంతుని ర్థాంగిఅట. ఈ చుట్టరికాన్ని పురస్కరించుకొని రావణుడు హనుమను ర్థమండల రాపురానికి అధిపతిగా దేశాడట. సీతాపహరణం అకార్య రణం అని హనుమ చెవినిల్లు కట్టుకుని చెప్పినా రావణుడు నసేమిరా వినడు. రావణుని యీ ప్రవర్తన సరివడక, హనుమ శ్రీరామ వక్షం చేర్తాడు. చివరికి రావణున్ని చంపింది లక్ష్మణుడు. ఇలాగ ఎన్నెన్నో వరికొత్త దృశ్యాలు కన్నడ రామాయణంలో మనకు ప్రత్యక్షమౌతాయి ఇలాగే ఒడియా రామాయణం కూడా ఇక తమిళుల కంటరామాయణం గూర్చి చెప్పనక్కర్లేదు¹. భాసదిజ్ఞాన రాజశేఖరాది గీర్వాణరూపక కర్తల రచనలలో రామాయణ కథ పొందిన మార్పులు కోకొల్లలు.

ఇకపోతే జానపద రామాయణ కథా గేయాలలో ఇన్నిన్ని మార్పులూ కూర్పులూ కనబడుతున్నాయి అయితే వాటి సుట్టుక ఎలా అడుగుతుంది. తలలెత్తిక వివిధాభిప్రాయాలను ఉట్టంకించడం సముచితం ప్రాచీనేతి వృత్తాల నిర్వహణ పట్ల హరికథా రచనలలో చాలా తావుల పెక్కు మార్పులు కనిపిస్తున్నవి. పాత చింతకాయ పచ్చడికి పోపు

1. తెలుగులో కొత్త వెలుగులు, పుటలు 23, 24, 25

పెట్టినట్లు పాతపద కథలకే యెన్నెన్ని మార్పులు చేర్పులు సంతరి
 బడ్డవి. నిత్య నూతన ప్రయోగగు కదా కృష్ణ తత్పరులను దృష్టిలో
 పెట్టుకొని రచయితలే మార్పులూ కూర్పులూ చేసినట్లు ఉపాంతము
 జానపదస్వభావులయిన జనులలో శిశుమనస్తత్వం ప్రసిద్ధి గుణమే కా
 పగివృత్తికి నిలకడఉండదు. అకస్మిక పరిణామము, హఠాత్పరిణామ
 వారికమిత ప్రీతి. పాఠ్యాపాఠ్యాలతో వారికి పనిలేదు. సంభవా
 సంభవాలతో నిమిత్తం లేదు. అది కర్పితమో, జర్పితమో వారికిపట్టదు.
 వారు చూడేది గాని, చేసేది గాని అద్భుతముగా ఉండాలి. అభినవంగా
 ఉండాలి. అంతే! అప్పుడే వారికి సంతోషం; అప్పుడే వారికితృప్తి; అక్షుక్తులు,
 అతిశయోక్తులు వారి వలరించునట్లుగా, సహజోక్తులు, స్వభావోక్తులు,
 సంతోష పరచలేవు. భావన తప్ప చింతన వారికి సరిపడని సంగతి.
 ఈ రకం సామాజికులతో ప్రత్యక్ష సంబంధాలు కల కదాకరణులు
 ఎప్పుటికప్పుడు కొత్తకొత్త గమ్మత్తులు కనరత్తులు ప్రదర్శించక చొరే
 చితకాలం చెల్లుబడి వారిరు. అందుకే యీ విశ్వామిత్ర స్పష్టి. ఈ కథక
 సంతర్పాలను కన్నడం, తమిళం, బెంగాలీ, మరాఠీ, హిందీ మొదలైన
 దేశీయ భాషల సాహిత్యాల నుంచి కూడా తెలుగు కథకులు ఎరువు
 తెచ్చినట్లు తెలుస్తుంది. ఈ తీర్పునకనుగుణంగా అచార్యీ కాల్పన
 రామాయణ కథా మట్టాలు వన్నెండింటికి పైగా నిరూపించబడ్డవి.
 రామాయణంలో తిన్నతన్న మాతనాంకాలు ప్రవేశించడానికి కొంత
 వరకు మతప్రభావం కూడా కారణమని చెప్పవచ్చు. ఇంత మట్టు
 కెందుకు చోచారి? చార్యీకి పూర్వమే రామాయణం ఉందనీఅది కాళోప
 కాళులుగా విస్తరించిందని విజ్ఞులు నిడమరచి చెప్పుతున్నారు.
 అట్టిచారీలో ఒకరైన ఆరుద్రగారు "అధునిక కాలంలో చార్యీకి
 రామాయణమే ప్రచారం పొందడంవల్ల చార్యీ!! పూర్వమే ప్రచారంలో
 ఉన్న వివిధ రామకథలు మనకు తెలియవు. వైదిక మతానుసారులతో
 పాటు బొడ్డులూ కైనులూ కూడా ఒకే ప్రాచీన సంస్కృతికి వారసులు
 కాళ్ళు తమ వాఙ్మయంలో అచార్యీకాల్పన గాథలను భక్తతో భద్ర

పరచుకొన్నాడు. శ్రీరథ, బౌద్ధ మతాలు వ్యాపించిన ప్రదేశాల్లో అలాంటి కాలైక్ష రాసు కథలు కూడా వ్యాపించాయి. ఇది అసాధారణం కాదు కథలు మధూర, దేవాలయా, దేవాలయాల గాలిలో మత ప్రచారకర్తలకు కథా కథల క్షేపాది విశేషాలతో కూడా వ్యాపించాయనడం అసహజమైనది అంటే కథలు. కె. ఎన్. ఇలా తాచన్ గారన్నట్లు 2 భారత, భారత, రామాయణాది పోషించిన కథలు హిందూ మతానికి వల్లనూ, చిన్నానుల వల్లనూ, విజయోత్ప కుల వల్లనూ, దూర పోషించిన కథలు దేవాలయా వల్లనూ విస్తరించాయి. "పతన పోతములవలననూ, హరికథాది కాల క్షేపముల వలననూ బయల్పడు, బౌద్ధ భాష యక్షానం మొదలగు ద్విత్వ విశేషముల ప్రయోగముల మూలమునను అమాయకత యెత్తిన అవకాశములకు అంతుపంతులేదు" అన్న నిర్ణయం వ్యక్తం. జానపద రామాయణ గేయాలు పరంపరగా ఒక తరం నుంచి మరొక తరానికి, ఒక వ్యక్తి నుంచి మరొక వ్యక్తికి ఇలా వారసత్వంగా వస్తూ ఉండడంవల్ల ఎన్నెన్నో మార్పులు, చేర్పులు చెందుతాయి. జానపదులు వర్ణించిన ఈ విశేష కావ్యంయంలో రామాయణ కథకు సంబంధించినంత వరకు ఏయే మార్పులు, చేర్పులు గోచరిస్తాయో పేర్కొని, వాటి స్వరూప వ్యభావాలను తర్కించడమే ఈ ప్రకరణం ఉద్దేశం. ప్రకృత సంకలనం శ్రీకాకుళం మండలానికి పరిమితం. ఇందులో రామాయణ గేయాలు ముప్పయ్యేడున్నాయి. వీటిలో మూడింట రెండు వంతుల గేయాలలో అశార్మిక కాలైక్ష నన్ని వేలాలు వర్ణించబడ్డాయి.

ఒక్కొక్క కథాగేయంలోని మార్పులు క్రమంగా వివరించబడతాయి. ముందుగా "రామజననమున్న గేయంలోని రామరూపంలో

---

1. రామలిలి సత వివరముంది, పుటలు 41, 42

2. It is well known that the Ramayana and the Maha Bharata have supplied the intellectual and emotional Pabulum of the Hindu race from time immemorial. These epics have travelled to far off places with Scholars and Conquerors and wherever they have gone they influenced the arts and thoughts of the people. Ramayana Samiksha Page-62.

3. జానపద కళా సంపద పుట 66

ఉన్న అహల్య నాటిగా మారడం పరిశీలిద్దాం. చార్మికంలో "చాయా భజా నిరాహారాతన్యంతి భన్యకాయినీ". అని అద్భుత్యరూపంలో ఉన్న అహల్యను మన జాననకులు రాయిగా చేసేరు. అలాంటి అహల్యను రామము "పొడదూరిని రాయిని పటికగాజేసి" దీనిని మూలం అధ్యాత్మ రామాయణంలో "దుష్టేత్వం తిష్టదుర్వృత్తి కిలాయా మాశ్రమేమమమి" అనిన్నీ రంగనాథ రామాయణంలో "వడతి పొషాణమై పడియుండు మోపుకె అనిన్నీ".... చాయా భజనపు నిరాహారపు, భన్యకాయినినై యున్నరికినిం గానరాక పొషాణంబనై యుండునునీతి భాస్కర రామాయణంలోనూ ఉంది. ఇదే లోకాన చార్మికీయమా అన్నంతగా అల్లుకుపోయింది. కొన్ని అధునిక రామాయణాలతో కొంత మార్పు ఈ విషయంలో కనబడుతుంది.

నీ రూపంబును జూచి నిన్ను నురలోకేకుండు కామించెనో
యా రూపంబు దొలంగుగాక యిక నే యాహాతముం గొంటు నీ
చా రీతిన్ జిడినానా కామమున నయ్యాహార కూన్యంబుగా
నీ రాయిన్ పరిపోలి రేఖలు వట్లె యుండుమా దుర్మతీకె

ఇండు తాయిగా మారమని లేడు. గాని రాయిని పరిపోలి ఉండు మన్నుట్టుంది. అంజనేయ రామాయణంలో "నీవు ఇట్టి అకృత్యమునకు పొల్పుదుదువని కలనైన తలంపలేడు. నీ పాపమున నీక నిష్క్రుతి లేదు నీవు వెంటనే బూడిదపోవుగుదువుగాక! ఇతరులకు కనబడకుండువుగాక గాని తప్ప మరో అహారము నీకు అభించుకుండుగాక" అని గోతమ మహర్షి కపించినట్లుంది. ఇదొక మార్పు.

నీత జననం : దేక భాషలలో నీత జననం గురించిన కట్టు కథలు కోకొల్లలు. అవన్నీ జానపదుల నీత జనన ఘట్టానికి వరిరావు. ఇండు

---

1. చార్మిక రామాయణము	పాం 42-43
2. అధ్యాత్మ రామాయణము	పాల 5-27
3. రంగనాథ రామాయణము	పాల పు. 44.
4. భాస్కర రామాయణము	పాల పు. 527
5. గోవింద రామాయణము	పాల పు. 229
6. అంజనేయ రామాయణము	పాల. తయో. పు. 72

రావణుడు సోదర నమికుడై వేటకు పోయి మౌనపు కండను తెచ్చి
మండోదరికిచ్చి వందమంటాడు. మండోదరి ఆ కండను కుడికలో పెట్టి
మూతపెట్టి మూడు రోజుల తర్వాత రావణుడదిగతే చూస్తుంది. ఇంకే
మొంది, కండ అందాల చిన్నదిగా మారింది అతర్వాతవిమయిందో చూద్దాం

“మూడు రోజుల్నాడు - చాల నీనడాయి

చాలాలాగ మారి - మెరుసు కున్నది

దీన్ని నూసి రావణుడు - నన్నే నూడడుగా” అని మండోదరి

“కంసాలోడువద్ద - పెట్టే చేయించి

సిలక లేటా లాటి - సీలా లేసేనా

యేలాగ మండోద్రీ - బుర్రాకెత్తేనా

వట్టేట నంద్రంలో - పెట్టే యినరేనా” 1

అదే సమయానికి వేటకు వచ్చి అలసి సొలసిన జనకుడు “వట్టేట
సంద్రంలో కాటాలాడేరా” 2 అలా నంద్రంలో అటాడుతున్న సమయా
నికి పెట్టే దొరికింది. పిల్లా పాపాలేని జనకుడు అమెను పెంచుతాడు.
సీత అని పేరు పెడతాడు. అద్భుత రామాయణంలో సీత మండోదరి
సొంత బిడ్డగా చెప్పబడింది. బిడ్డ పుట్టిన వేళ ఆ కు థ నూ చ క మ ని
భాపించడంవల్ల పెట్టేలో పెట్టి కురుక్షేత్రావ ఖూమిలో పాతి పెట్టుగా
కొన్నాళ్ళకు జనకుడు యజ్ఞ కాల కోసం దున్నింతగా అక్కడ
పెట్టే దొరికింది.

“బంగారు పెట్టి యందపుడ భంగురమై కనుపట్టుచుండి యా

బంగారు బొమ్మయై మోచగు బారిక గాంచిరాజయోగి . 3

నాగేటిచాలులో దొరకడంవల్ల ఆ బిడ్డకు ‘సీత’ అని పేరు పెట్టించాడు. ఈ
కథ కొంత అటుఇటుగా శ్రీమద్రామాన్ రామాయణాలలో కనబడుతుందని

1. వినరేనా

2. అట

3. అద్భుత రామాయణము - సీత జననం పు 22

తెలుస్తుంది. ఇక రామాయణంకన్న భోటాన్ రామాయణ కథనం వక్రీకృత 'సీత జననం' అన్నదానికి చాల సన్నిహితంగా ఉంది. "దశగ్రీవుడవే రాక్షసుడున్నాడు. అతనికి తన కూతురువల్ల మరణం రాసిపెట్టి ఉంది. అతని రాజీ ఒక పులికను కన్నది. జ్యోతిష్కుల సలహావల్ల దశగ్రీవుడు ఆ చిద్ధను ఒక పెట్టెలో పెట్టి వదిలో పోవవేశాడు. ఒక ఋషి ఆ పెట్టె దొరికింది. ఆ చిద్ధను పెంచాడు.... అమె పేరు సీత! చిట్టిలో దేవి! వీది మూలమో తేల్చడం అంత తేలికైన పనికాదు. కాని గేయానికి ప్రస్తుత ఉదాహృత భాగానికి భావైక్యం కనిపిస్తుంది.

సీత సమర్త : ఈ ఘట్టం ఏ ఒక్క రామాయణంలోనూ లేదని చెప్పవచ్చు ఎందుకంటే రామాయణం మీద దృష్టిని పోనిచ్చిన పెద్దలు ఈ ఘట్టాన్ని ముచ్చటించక పోవడమే. కాబట్టి జానపదులే వరుస కట్టి సీతమ్మ కారి సమర్తను వెలుగులోకి తెచ్చారని చెప్పుకోవచ్చు. ఇందు సీత ఇరుగు పొరుగు పేద బ్రాహ్మణులెంత అడుతూ, పాడుతూ పెరగడం, పొలరోకళ్ళతో దంచడం, వెండి బేటలతో చెరగడం, లక్క సిద్దలతో కొంత నేర్పడం, కల్లాపువేయడం. ముత్యాల ముగ్గులు పెట్టడం వంటి యింటి పనులు నేర్పింది. ఇంకా చెప్పాలంటే

"వంటింటా సీతమ్మ - వంట నేర్పింది
వంటుకుండి సీతమ్మ - వన్నెరైకోచ్చె
సిన్నపుడు సీతమ్మ - సిరి సమర్తలాదె
తండి ముకము జూచి - కల్ల నీల్లెగార్చి
తల్లి ముకము జూచి - కల్ల నీల్లెగార్చి"

బ్రాహ్మణుని పిలిపించి మంచి చెడ్డలడుగుతారు బ్రాహ్మణుడు వచ్చి

"పసువు ఉతకంలోన - పొన్నకాలే కడిగి
వద్దాల్గు మీ సీత - వనవాసామమ్మ
కడరేకు పట్టెడు - కొడిదాకా చదివి
అరెల్లా మీ సీత - అరండవానమమ్మ" 2

1. రామూడి! సీత ఏమాటుంది పు. 24

2. అరణ్యవానమమ్మ

అడవిల్లకు రణవ్యూహాంతరము జరిగెను. రణవ్యూహ (పుష్పవతి) అయిన
 వక్షశాస్త్రాన్ని బట్టి అడవిల్లకుని యొక్క జ్యోతిష్ములు చెప్పుతుంటారు. అందుకు
 అనుగుణంగా ఉంది ఈ గేయము. ఇది జానపదాల జాను తెనుగు సృష్టి.
 అట్లుని అలుక : అరుద్రగాత్రుడు "తెలుగు జీవితంలోని కష్టసుఖాలు,
 అచారవ్యవహారాలు, అటపాటులు, కావి వరుసలు, నోములు, వ్రతాలు
 పఠనాలు, పట్టింపులు అన్నీ సీతారాములకు నేర్పారు. అది మ జైన
 రామాయణాలలోని మూల దీక్షలను చెడనివ్వకుండా సన్నివేశాలను
 తెలుగు మర్యాదకు తగ్గట్టు మలచుకొన్నాడు. అందుకే అడవాళ్ళ రామాయణ
 పాటలలోనే 'అహ' అనిపించే ఘట్టాలు అడుగడుగునా కనబడ
 తాయి! ఇందు రాముడు అచార ప్రకారం గంధపు చెక్క సాన అత్త
 మామల వ్యవేదని అలుగుతాడు అది తెలుసుకున్న జనకుడు భూదేవి సరస
 సల్లాపాలతోను సానిమేళాలతోనూ వెళతారు. పసిడి పావకోళ్ళు, పట్టు
 చాపులు, వెండి గొడుగులు రామునకిస్తారు. తత్వత

"పల్లాకి లేదని - యేలరిగినారు
 పడత సిటికినేలు - పట్టి రా రంది.
 యే శుగులు లేవాని - యేలరిగినారు
 అతికి దనవంతుడే - మామ జనకుండు
 యిస్తారు రావయ్యా - రామచంద్రుండా!

అని రషణులు అంటారు. అంత రాముడు

యెన్నెన్ని కట్నములు - యిచ్చినగాని
 మంచి గంధపు చెక్క - నుక్కలదీసాన2
 అదియు నా కట్నంబు - యివ్వంది రాను"

అంటాడు శిష్ట సాహితీ కర్త రాముడు ఇలాంటివాడు కాదు. జాన
 పదాల రాముడే కట్నం కోసం అలుగుతాడు. అతగా ఇది జానపదుల
 కల్పిత మాత్రమే

1 రాముడికి సీత ఏమాటుంది. పు. 108

2. గంధపు చెక్క సాన పెళ్ళిలో మంగళమాత్రా ధారణానంతరము
 పెళ్ళికొడుకునకు కట్నంగా ఇవ్వడమనేది కళింగ అధ్యములో
 కనిపిస్తున్న అచారము. సాన పనిత్రమైవది అవడంవల్ల అది

**కామతాతామూల పంచాదం :- రాముడు శత్రుహానంతరం సీతాదేవితో
వ్యగ్రహానికి కట్టాడు. తలుపువేసిక కాంతమ్
అడవదురు కట్నం ఇమ్మంటుంది**

కామతా

“కూరుపు దేశం వెల్లున్నాను - తమ్మ పువ్వులే తెచ్చున్నాను
పడమట దేశం వెల్లున్నాను - వెండి పావలే తొక్కున్నాను
వెంటను సీతను తెచ్చున్నాను - తలుపు తీయవే చెల్లెలా
తగువులొద్దు మనకు”

అని అంటాడు. అంతమాత్రాన తలుపు తీయ నం టుం ది
కాంతమ్మ. కుర్చీలు మొదలయినవి ఇస్తానంటాడు రాముడు. అప్పుడు
కాంత

“కూకోడానికి కుర్చీలొద్దు - పడుకోడానికి పానువులొద్దు
యేలడానికి రాజ్యాలొద్దు - యెక్కడానికి యేనుగులొద్దు
పక్కిపక్కి గుర్రాలొద్దు - వారేటి గోవులొద్దు
కాల్లాకు కడియాలొద్దు - కలవెండి మట్టెలొద్దు
సేతీకి సెల్లాలొద్దు - సేమంతిపూల రైకలొద్దు
అన్నా ఏకన్నా బిడ్డను - అరణం ఎంపించు అనికోరుకుంటుంది

నూతన దంపతుల కల్యాణానికి సాక్ష్యం కాగలదు. కుభ కార్యాలలో మంచి గంధం వాడడం అనేది అనున్యూతంగా అదినుంచి వస్తున్న ఆచారం. సానపైనే వసువు వి నా య కు నికి పూజ చేయడం, గోరీదేవి నుంచి కుంకుమ పూజచేయడం పెళ్ళిళ్ళలో చూస్తుంటాం. మరో వంగతి చెప్పాలంటే కోథనం వాటినుంచి నూతన దంపతులు కలసి మెలిసి అనందంగా ఉన్నప్పుడు మంచి గంధం కరీరానికి పూసుకోవడం కనిపిస్తుంది. అందుకోసం మంచి గంధపు చెక్కను, సావను పెళ్ళిలో అరణంగా అల్లునకు ఇవ్వడం ఆచారమైంది. ఒకవేళ అద పెళ్ళివారు ఇవ్వడం మరచిపోతే మగ పెళ్ళివారు ముక్కుపిండి మరీ పుచ్చుకోవడం జరుగుతుంది. అందుకు “అల్లుని అలుక” అన్న గేయం చక్కటి ఉదాహరణ కాగలదు.

అకలేని అడవిద్దకదా కాంతమ్మ. శ్రీకృష్ణచైతన్య అనుబంధం, అమరాగం ఎవ్వడూ ఒకేలా వుండాలంటే అన్నగారితో చుట్టరికం కట్టారి. ఇది అడవిదురుల అరాటం. అజ్ఞాత కీన్నల రహస్య కల్పనకిది రసగుళిక.

కేళిగృహ వివోదాలు :- ఇది కూడా జానపదుల చేతిలో తిర్చిదిద్దబడిన రూపం. అతి మన్నితమయిన కృంగార ర స పోష కా ని కి తక్కితి ఉదాహరణం. శోభనం నాటి రాత్రి వడకగదిని అలంకరించడం, పిండి పంటలు చేయడం, సీతారాములకు "కుభమమ్మ" అని విచారం గోచరిస్తుంది

"రాముని కేళి గృహము	-	పేర్లమతో నుంగారించెను 1
పేర్లమతో పేరంటాలను	-	పిలిపించెను
కడు వేడుక లలరగ	-	పొన్నులే పరిపించెను
పట్టె మంచపు తరికోలూ	-	ఐంగారు దుప్పట్లు పరిపించె
బొండు మల్లెలా విరులు	-	దండిగ పరిపించెను
పొన్నుపై పరిమలము 2	-	పన్నీరే సిరికించెను" చివరికి
"కిలుకొప్పులా విరులు	-	తన నేర్పుసేత జిడలల్లెను
సిగ్గుపడి జానాకి	-	సిరిసెమటుతెక్కిను
అరటి పెక్కాలుకొన్ని	-	పిండిపంటలు కొన్ని
నీలవర్ణుడు నీ ప్యామీ	-	వనిత నిద్రించు"

అని పేరంటాలంటారు. ఇకపోతే రాముని నంగతి చూడండి.

"శ్రీరామ నీకు సిగ్గెలనయ్యా - యీవేల సీతను యెలుకోవయ్యా
నారీని నూసి నవ్వుకోవయ్యా - నాలుగు జాములకు
మేలుకోవయా"

అబ్బో మువ్వ పోలనం - ఆ లచ్చి దేవికి పోలనం 3

అదే శోభనపు పాట. పొగధాన్యకర్తలు రాముని శోభనాన్ని మరచినా జానపదులుమాత్రం మరువలేదు అందుకే సీతారాములకు శోభనందేసారు

సీత అలుక - అటాకోటములోను - అయ్యోడ్డిలోను 4

అరిపొచ్చి శ్రీరాము - సెమటూర్చుకునెను" సీత వివదు.

1. కృంగారించెను 2. పరిమళము 3. శోభనం 4. అయ్యోడ్డి

రాముడు....

"పువ్వుల్ల అంటిలో - పూనిసిరి కొడితే

యెగిరెల్లి సీతమ్మ - యెన్నూపై వాడే

అంత సీతమ్మ మూర్ఖతోయింది. చెరికత్తెలు తేటనీళ్ళు వేస్తే తేరుకున్న సీతమ్మ మామ కట్టించిన గాలి మేడలకు వెళుతుంది. లక్ష్మణుడు వచ్చి

"నట్టెంటు మన సీత వడకల్లు లేవు - అయినంటు సీతమ్మ పోలికలు లేవు యేదమ్మ సీతమ్మ . యెచ్చోటనున్నాది" అని అడిగిన

లక్ష్మణునితో సీతారాములమధ్య జరిగిన రగడను చిలకమ్మ చెప్పింది. లక్ష్మణుని మాటవర్గికారం చిలుక వెళ్ళి

"బూదేవి కూతురా - బుద్ధిగల సీత

లేగవమ్మ సీతమ్మ - యెల్లిపోదాము" అని అంటుంది

"యీదిన దనికరులు? - యిదరించి ముడిసి

భారిన దనికరులు - గయినా మిగ్గరించి2

అమందు సీతమ్మ - యెనకాల సిలకమ్మ"

కలసి వస్తారు. ఎంతైనా దంపతుల కలహం క్షణకాలం కదా! ఈ ఘట్టం జానపదుల అద్భుత సృష్టికి మచ్చుతునక.

రాముని అలుక :- నిత్యమూ సంసారములో వచ్చే చిటపటలకు ఈ గేయం అద్దం వడుతుంది. సీతారాములను తమలో ఇమెద్దుకున్న జానపదులు తమ గృహంతర సంఘటనలను తమకు తెలియకుండా సీతారాములకూ సరిపెడతారు. ఇందు సీతమ్మ

"అత్త కంనరియకు3 - అరిపాదమొత్తి

మామ దకరదకు - మరి సేవసేసి" వడక గదికి వస్తూంది

అలస్యానికి అగ్రహించిన రాముడు గదితలుపులు వేకాడు. తల్లివచ్చి తెప్పినా నసేమిరా వివడు. విసిగివేసారి అత్తాకోడల్లు ఎవరిమేడకు వారు వెళతారు. సీత తన మంచం మీద మల్లెలు, ఒల్లెలు వరచి, పన్నీరుచిరికి తలుపువేసి.

"నా పెనిమిటి శ్రీరామ రాగానే - నా నాథ శ్రీరామ రాగానే

గాజల్ల నా తలుపు - గల్లునీడారి" అని ఒట్టుపెట్టుకుంటుంది.

1. వీడిన దానికరులు 2. మొలకట్టు చిగింది 3. కొనల్యకు

శ్రీకృష్ణుని శాశ్వత కర్మకాండై
 పాపములను వశమున నిర్మలమున
 పరిశుద్ధులై మనస్సును శాశ్వతమున
 కోపమున్నివ్వాడు కొద్దును దెబ్బ
 కలగజేయుచున్నాడు శరణార్థులను

అని మాకులు, గీతానుబంధముననుసరించి మనస్సును పరిశుద్ధులై
 పరిశుద్ధులై కామమును ముక్తు పుట్టుగొనెదముగానా నా కలువల గట్టనివీరినది
 మనమును సేయుచు వెయ్యిలది కామమును మనమును సేయుచు అని మనమును
 ఇది ఇందరి కథ.

పట్టాభిషేక భంగం: కామముని చూసి కన్నులు ముట్టుకున్న మనదర శైకకు
 దుర్బోధ చేయడం, తత్కారణం వల్ల భరతుని కు బ్రతుకు వచ్చి కానం,
 కామమునకు పర్వాలుగెట్లు అత్యంతానం అప్పుడతని మన దకలకుని కోరు
 తుంది శైక. దశరథుడు ముతాద్యుల మాటవ్రాసినాను శాతనీక, కామని
 అరణ్యమునకు పంపించడం శిష్టం-లేక దాగినలేడు. అతల కామము
 వారిద్దరి మధ్య రభసను తెలుసుకొని తండ్రి మును కోనం అరణ్యానికి
 వెళతాడు. భరతుడు అనయంబులో అక్కడ లేడు. కానీ ఈ గేయములో
 భరతుడు అప్పుడు అక్కడ ఉన్నట్లు, కామము కామ్యుని వీలను
 చెప్పినట్లు: భరతుడు పెద్దవాడే ముందు కామ్యుని అనుకు అర్హుడని
 చెప్పినట్లు చెప్పబడింది.

అమ్మోలె మాయమ్మ	-	అమ్మ మాయమ్మ
తమ్ముడు బరతునితో	-	భరిచ్చుతాను
శ్రీరాము కూతునర్	-	సెలవోలగెదె
రావయ్య తమ్ముడి	-	తమ్ముడి చరతునా
అమాటలివ్వాడు	-	అమ్మకు పెదకులము
అన్నోయి మాయమ్మ	-	అన్న శ్రీరాము
మన పెద్దవాడవు	-	ముందెలవయ్యా

అదని ప్రయాణం: పండ్లర్ల కరములో పలుకునయ్యెడు
 రామముని శిష్యులై భరతుని పరమేశ్వరీ

పట్టాభిషేకములు దుష్టి - వాతాభిషేకములు కపట
అరస్యం! రాజాదు - యజ్ఞాదేవున్నారు

ఇందు సీతమ్మ వెనుక భాగంలో ఉన్నట్లుంది. ఇది జానపదుల పాతం.
వార్షికంలో

“అగ్రతః వ్రేయయా రామస్య తోమధ్యేనుమధ్యమా
వృష్టతమ్మ ధనుస్థానీర్లక్ష్మతో 2 ముఖాగామహా” 2

అని ఉంది. రంగనాథ రామాయణములో “మూలదత్త కూర్మి తమ్ముడు
వెన్న తాను నుందరి వడుచుక్క మాపట్టకదలి” 3 అని చెప్పబడింది.

రావండు చెల్లి	-	రణసువృణాతి
జలమామ మారీమతో	-	మరులుకున్నాది
మరులుకున్న ముప్పనాతి	-	మతుని గన్నాది
అయెదురు పొదలోని	-	పొదిగానుంది
తోవలో ఆ పొదా	-	ఇరిగి ఉన్నాది
ఉరిగినా పొదను	-	కత్తితో వదిలె ....
యెటుతో బాబాను	-	యిక సెర్లిపోనాడు
కాలన్న రామూడు	-	వద్దకెల్లెడు
ఇల్లోరె మాయన్న	-	అన్నా రాగవులు
యెదురు పొదబాలుణ్ణి	-	వేను చూపినాను”

అని అతిగిత పంగతి విన్నవిస్తాడు. కూర్మిలు భర్త విద్యుజ్జీవ్యుడు
అని ప్రసిద్ధి. ప్రాకృత కావ్యంలో భరదూషణుడనే ఒక విద్యాధర
కావకుమారుడు రావణుని చెల్లెలు చంద్రకేతులను పెళ్ళాడతాడట 4 కాని
జానపదులు మారీచుని కూర్మిలు మగనిగా మార్చేరు. కారణం అచార
ప్రకారం మేవకూమను పెళ్ళాడడం నవ్వు కనక. ఇక బాలుడి
పంగతి రంగనాథ రామాయణంలో

“విలసిల్లు నొక గొప్ప వెదురు జొంపలయ - మెలసి అందెవ తన్మధ్య
భాగమువ

1. అరస్యం 2. వార్షిక రామాయణము అరస్య. 12.1

3. రంగనాథ రామాయణము అయో. పు 104

4. “ప్రాకృత కావ్యంలో రావణభక్తి భావం. 1978

గీ యొక మోస మొకటి నొలుకుదుము. వెగడడు మూత్య

క. మొదటి సామెత

.... తన అన్న తీర గద్దె కేందుడుచూ. అని చెప్పి. వారికత్తుగ చాచ
మందడమనేది జోసపదుల కల్పన. "కందమాత్తి కల అకమలయెచ్చి ఉను
వందంద వనముల తరలుచును" వచ్చి అత్త తల్లికి ఇచ్చి వదిలి
"చాలన్న రాముడు వద్ద వెళ్లెను" అన్నట్టి జోసపదులమీ అట్టి మాటగా
లక్ష్మణుడు కందమాలాదుల కోసం వచ్చి, అట్లాన్ని గొని, పడుకు
వరిక్షింపగోరినట్లు తెలుస్తుంది. ఇందుదేనికి నీది మూలమో నమ్మరించలేము.
కూర్పణల భంగమోటు : కొడుకు మరణానికి దుఃఖించి ప్రీతికారం
కోసం వచ్చి రామ లక్ష్మణులను చూసి, మరులుకొంటుంది కూర్పణల.
రాముడు తమ్ముని వద్దకు వెళ్ళమంటాడు. అంతవరకూ తిరిగివ. కథ
వర్వణన సుపరిచితమే. లక్ష్మణుని వద్దకు వెళ్ళడానికి రాముడే వలసింది
నట్లు అనవాలు అడుగుతాది కూర్పణల ఇందు ఇలా —

పెల్లివాడామాని - యేమి అనవులు

యెనకెట్టి మువ్వవాతి - నిలబడ్డాది

యెన్నుమీద అనవాలు - మరీ రాస్తాడు.

ఇది జానపదుల చింత సృష్టి. అహుక సీతాపహరణం వీరదర్శనములో
వర్ణకాలవర్ణ రంగనాథ రామాయణంలో లక్ష్మణునిదే గీయబడిన గీతలను
జానపదులు ఇక్కడ రామునిదే కూర్పణల వెన్నుమీద గియించారను
కుంటాను. జానపదుల గడును పోకడకిదొక ఉదాహరణ కాగలదు.

సీతాపహరణం : కూర్పణల మొరాలించి, సీత అందకందాలునిని సీతా
పహరణం కోసం రావణుడు చేసిన వన్నా గోలో అందరకు తెలిసిన
విషయమే. "జామేత సీతా వచ్చాక్షిం మూర్తమే కరణేకః, తుర్వోస్తు
దక్షిణేనైవ పరిణగ్రాహణీనాతి అని చార్మికం. కాని జానపదులు
తన్ను ముట్టుకు పో పో నీ నీకును పెరిపోరా" అని సీతాదేవి నోట
పలికించారు. కాబట్టి రావణుడు భూమిని పెకలించి సీతామాతను వట్టుకు

1. రంగనాథ రామాయణము పు. 124

2. పైది పు. 124

3. చార్మిక రామాయణము. అరణ్య. 48 - 47, 18

[illegible]

సీతా విలాసం : భర్త బీయోగంతో అశోకవనంలో విలపిస్తున్న సీత
కథకు ఒక మునివచ్చి.

యెవరమ్మా మీరు శ్రీరామ స్మరణ

పెనులో వశవూలో యెరిదుకువ్వాకు.

నీ కవి యోధ్యాకులూ-నీ కవి విశ్వసి గతినుండ హఠాత్తు మేయి

పెస్సులే పెస్సులే పెస్సుకుంపెను రాసేది కత్తి: యగ్నోమూర్తా-

అంబామమ్మ, అంబానమ్మ,

“పూనుకూకమిదానోయ్య... యిద మూ. ముచిదానో” అని ముదగురువు
మొదలి కనుపడి తరతూర్పున గుట్టి పట్టి అత్యాచారం చేశాడని అందుకు
కన్యకాశ్రమమునకు

[illegible]

2. తెలుగు సాహిత్యము : రామకృష్ణ : పుట 24

2. కావ్యానుసంహితా పరిచయము పు. 21

4. రామాయణ శ్లోకములు - 52.

“పతినిదిసి గతిమంతుని బ్రహ్మరాసి
అయ్యాక్షి పట్నంలో అరయి పోయితిమి
అకోక వనములో హఠాఃకానమి”

అని విలపిస్తుంది.

ఇందరి ఊరూ, పేరూ లేని ముని యవరో తెలియదు. ఇంత మట్టుకు కా
మట్టుం ఏ రామాయణంలోను ఉన్నట్టు కనబడడం లేదు సరికదా, విశ
వదడం కూడా లేదు. ఇది కేవలం జానపదుల నృప్తి.

మండోదరి కల : చార్మికి యాచి నండ్పైత రామాయణాలలోను,
రంగనాథ రామాయణాది తెలుగు కావ్యాలలోను అజ్ఞాత స్వప్నం,
మండోదరి నీత్యవదేకం కనబడుతున్నది. కాని మండోదరి కల కనిపిం
చదు. బహుశా త్రిజటా స్వప్నాన్ని మరచిపోత పాత్ర అయిన మండో
దరికి అంటుగట్టేరమకుంటామ.

ఇందు మండోదరి కామ కలగజ్ఞానని రావణునితో చెప్పుతుంది.

అప్పుడు రావణుడు

“యేమి కలగంటివి	- యెలది! రో మండోదరి
యేమి సుఖమని గంటివి	- సెత్తనంకపు కాచి?
చెల్లెననితె గంటివా	- దేదీ దక్కెనని గంటివా
మద్రవంకపుకారు	- మల్లెనని గంటివా
మగువ దక్కెనని గంటివా	- రాములా బలమంత
రా లేనని గంటివా	- రమణీ దక్కెనని గంటివా?

అని అడుగుతాడు. అంత మండోదరి

సెత్తనంకపుకారు	- సెల్లెనని కాదయా
దేదీ దక్కెను కాదయా	- దేదిలో మందేటి
సొంపైత కడియాలు	- సెల్లెనని కలగంటివి
మెల్లొమందేటి	- మంగలామూత్రము
పెరిగెనని	- కలగంటివి
యింటికిదురుగు పున్న	- నాంటి వంటల మేడ
నారిగనని కలగంటివి	- యారమజ్ఞానవృదు?

1. వెండి

2. విరివోయితిమి

3. కమ్రవంకపుకారు

4. కి. మధ్యాహ్నపుడు

యీ యిద్ద భామిలో - యిద్దమని కలగలేని

హృదయమునకు వట్టచివరికంటె

కట్టరని కలగలేనిది అని స్వస్థ సమాచారాన్ని వివరిస్తుంది.

శ్రీమతా స్వస్థంలోలా ఇందులో కూడా కావలసి వాతవమే ద్వితీయ సందర్భం గమనించండి.

అంజనేయము సీతాస్వయంవరం : అంకలో ప్రవేశించిన అంజనేయముడు అది ప్రయాణ పథి సీత జాడ కనుగొంటాడు. ఇది ప్రసిద్ధ రామాయణంలోనిదే. కాని ప్రస్తుత గేయంలో అంజనేయము సీత ఉనికి కానక వెల్లడవుతున్నది పదిమంది అడవాళ్ళు వెళ్ళే మార్గం వెళ్ళి సీతను చూడలేకపోతాడు. అక్కడ ఉన్న చెట్టుపై పొంచి ఉంటాడు. తర్వాత

యేమూనామన	- ఒక యింటి కోడల్లు
యేమూ దొంగలు పట్టి	- ఏంకోర్చారు
బురదాను నీలూను	- యేకమయ్యన్నాయి
అయిదో నొకదోయి	- యేమాని నెప్పేను
మధూమంజుషా ఉని	- మాయా రావణ బెన్ను
యిరవై సేతులున్నాయని	- యిరగిడుతున్నాడు
పది సేతులున్నాయని	- పగలవడుతున్నాడు
అయిదోడ్డి పూరణలు	- యేలిక కారేమి
దశరాణ కోడలు	- శ్రీరాముల వార్య
మల్లి పవనులోన	- సేతులు ఉంచున్నాడు
దాని పునురు తగిలి	- నీబూపోనాయమ్మ
అలాగే అమాలు	- పూమాలాదాడు

ఇందు వాతవముల సీత అయా? తెలుసుకోవడం కోసం ఎక్కువగా పామనును పోతులు, గొంగులు తిప్పడానికి ఉద్దేశపడక ఇలా చేశారు. గుట్టు మట్టు తేడాక లేవున రుకువలకులు చిరవలు వలవలుగా అల్లరి అడవాళ్ళ వోటి తెలుస్తాయన్నదానికి అనుగుణంగా ఉంది ఈ గేయం.

1. ఒక శ్రీ

2. శిరస్సులు

3. ముక్కు మాలమాలలు

4. అయోధ్యపురి

దర్శిస్తూ రామాయణాల్లో సీత పోషకులను, ముందు కలిసిరా
ముచ్చిక నానగిన తర్వాత వస్తుంటుంది. అంతే అక్కడకు పోతున్న
అమెను ఎక్కడో వస్తుంటుంది. కాని, వర్షాకాలంలో ఉదగరాన్నిచ్చి
వచ్చుటే! అంతేయే! సీతాదేవి వస్తుక తన పెళ్ళిదారి వేదాలు,
రామని కంటి తక్కిన బిడ్డను వద్దనున్నాయి. అప్పుంగా రామని
అంటున్నావే ఉన్నాంటుంది పాటని తెలుసుకుంటుంది. సీతకు వస్తుకం కలిగిం
తుంటుంది కోసం పోషకులను పాటని తెలుసుకుంటుంది.

“నన్ను వస్తును చొర - నో అంకా రాక్షసుడ
మీ అంకా మాయలు - నేను కానగలేను
నా పెళ్ళిదారి వేదములు - బిడ్డను పాడున్నాయి
నా పెళ్ళిదారుండు - శ్రీరామచంద్రునికు
సెంకుతక్కినాయి - బిడ్డను పాడున్నాయి
అప్పుంగ రామాల - అంటున్నావే నీవు
నీ రొండు పొదాలు - నా వద్దనుండాలి
అ బిడ్డను పురంబు - పెరిగి నీకెల్లారి
అతడే రామని - యిక తలచుకున్నాడు
పెరిగినాడా - బిడ్డను పురమునకు”

బ్రహ్మ పట్టణం వెళ్ళి కంటి, తక్కిన సీతాదేవి వస్తుకం కలిగించడం
కోసం తెచ్చి ఇస్తాడు. పాటని ముందుగా అంటున్నావే అది తక్కిన
అదాహరణంతో కూడిన అపార్థికం.

ఉర్మికాదేవి విద్య : - ఉర్మికాదేవి రామాయణ రాక్షసకర్తలు ఉత్తమము
ఉర్మిక వంగతి తెప్పడం మొదలైనవి. ఆ లోపాన్ని మన జానకములు
తీర్చడం కోసం “ఉర్మికాదేవి విద్య” అన్న గేయాన్ని వృద్ధిచేశారు.
తెప్పాంటే ఈ ఇల్లాలు గురించి జానకములకు తెలిసినంతగా తిట్టావారి
వృద్ధికర్తలకుకూడా తెలియడేమో. అరణ్యవాసానంతరం అప్పుడే రామము
అయోధ్యలో కొలువు తీర్చి యున్నాడు. అప్పుడు అప్పు గానీ. పాటని
వర్ణనం తన నది ఉర్మికాదేవి వద్దకు అప్పులున్నావే తెలుసుకుంటుంది.

“యివ్వడపు వదుడవిత్తుడు - అంటున్నావే అంతెల్ల వచ్చెదవు”
అని నిద్రాపతి ఉర్మికాదేవి అంటుంది.

సీతాచరిత్రమునకు - శ్రీరామ చరిత్రమునకు
అంతే అపార్థికం అంటుంది. నీ వస్తువును తెలుసుకుంటుంది.

అని లక్ష్యమును మార్చుటలేకాదు. అంతలో తుమ్మకులకునుక మల్కావి
ఉర్మి కాదని

“వెండి నెలలులలోని నిద్రవతి ఉదకంబు పట్టునపుడు
వరుగు పరుగున నిద్రవతి పాదాలు కడుగునపుడు
యీడిన తన కురులు నిద్రవతి నెదలు పట్టునపుడు
నువ్వు లేని యెలలో నా స్వామి కురులు యెవ్వరి కోసం
దూవి పరుపూరిపుడు నిద్రవతి నెదలు పట్టు నిపుడు
నువ్వు లేని యెలలో నా స్వామి పరుపు లేవ్వరికోసం
మన మల్లి తోటలో నిద్రవతి పూత పూయునిప్పుడు
నువ్వు లేని యెలలో నా స్వామి పువ్వు లేవ్వరికోసమో”

అని అంటుంది. ఈ విధంగా ఉర్మి అందావనికే అదర్శ వనితగా,
వ ని తా లో కాని కే తలలో నా ల్క గా నిలిచింది. ‘పా కే త్’
అన్న హిందీ రామాయణంలో శ్రీ మైథిలీ శరత్ గుప్తగారు” ఉర్మి అ
తనమ్మి త్యాగాలను ఎంతో చక్కగా వర్ణించిరది వారి కావ్యములో
“ఉర్మి కాదేనే నాయిక అని తెలుస్తుంది. 1

సీతనడవిలోకి పంపడం :- రోకాపవాదానికి అడిసిన రాముడు సీతాదేవిని
అడవిలో విడిచి రమ్మనడం, అక్కలుడు అన్నగారి అజ్ఞ ప్రకారం
సీతమ్మ తారితో, అమె వశాలను చూడాలని కోరిన కోరికను తన అన్న
అడుమింపించాడని మధ్య పెట్టి అడవికి తీసుకొని వెళ్ళి, అక్కడ అన్నగారి
అభిమతాన్ని అక్కలుడు చెప్పి, దుఃఖించి, సీతను విడవడం ప్రసిద్ధ
రామాయణాంతర్గత కథనం. అయితే ఇందుమాత్రం రాముడలా విడిచి
పెట్టుకునేలేడు. సీత బ్రతికి ఉంటే తనకు తలవంపులని కావోలు అమెను
తనవి అవకాశం తెమ్మటాదు. తనవదానికన్ననడవి అక్కలుడు నిద్ర
పోతున్న సీత కడ

అ తాళ వశాము - రాసి అచ్చాన
అ తాళ వశాము - కొమ్మకే కట్టి
యిల్ల పోతున్నాడు - రాజు అచ్చాన

1. Mithilankumar Gupta has excellently narrated almost
the whole story of Ramayana around Uruli in
the Telugu Ramayana Kavitah. P-29

“అంత మార్పుతో ఈ వింత అదిభట్లచారి రచనలో ఇలా అన్నా అట్లాను
నీదివెకు ముఖం: తెల్పుకానికీష్టవడక లక్ష్మణుడు ఒక ఉత్తరం వాచి నీళ్లు
నూడకుండ అమెతెంగున జారవిడిచి అయోధ్యకు తిరిగి వెళ్ళడం మరొక
మార్పు” కనిపిస్తుందని తెలుస్తుంది.!

అంతకు నిద్రనుండి మేల్కొన్న సీత కోరిస్తుండడం వల్ల లక్ష్మ
ణుడు తిరిగి వచ్చి -

“వదినోరె మా వదిన - వల్లమలదేవి2

నిన్ను అంపొనములు - నన్ను తెచ్చున్నాడు” అని

తెప్పుకాడు. సీత చంపమరటుంది. చంపకపోతే ఒట్టు పెడకానటుంది.

“అప్పుడే లచ్చాన - తమనంబుట్టి

అసినరికినాడు - రాజు లచ్చాన

అసినరికిన కర్తి - అకానమడై

నూసి నరికిన కర్తి - బూదేవి అడై

సీతమ్మ మెడలోన - తీగాయి మెరిసె

అప్పుడేమీ పనులు - రాజు లచ్చాన

వదిన పాదాలుమీద - వొదిగిపోనాడు

పాదాల మర్దీనితె - పట్టి యెత్తింది”

తర్వాత లక్ష్మణుడు సీతమ్మ మాట ప్రకారం వేగిన వృక్షము రక్షాన్ని
దొన్నెలో పట్టి అన్నకు అవసాలుగా చూపిస్తాడు.

కార్మికాశ్రమములో సీత ప్రసవించడం :- అడవిలో విడువబడ్డ సీతను

చూసి తన ఆశ్రమానికి తీసుకొని వస్తాడు మహర్షి కార్మికి. ఆ మఠాన్ని

దుదయాన ల వ కు మా రు డు ఉడియించుకాడు. ఇక్కడిలా వుండగా

సీతమ్మ వారు అడవిలో కాను విడువబడే సమయంలో లక్ష్మణునితో

అన్న మోదిరిగానే అక్కడయోధ్యాతగరంలో వెళ్తురు కావే కురుస్తుంది.

అంత రాముడు లక్ష్మణుని పిలిచి -

“తమ్మూరా తమ్మూడ - తన యెనక నువ్వు

శ్రద్ధిక్కి సివోడ - బుద్ధులకు పెద్ద

మాకు బుద్ధులు పెప్పు - మా అయ్య మన్న

1. తెలుగు పాఠికలో సర్వస్వం - పు. 228 2. వల్లభుల 3. మరది

యెన్నడు రక్షాల - చావలెడుగాము
 నీకు తెలియని - మూడు లోకాల శ్రేష్ఠ
 యేమిటో కార్నాలు - సెప్పమంటాడు

ఇలా అడుగగానే సమాధానంగా లక్ష్మణుడు -

“మన పొలి బాగార్లు - యేమి జరిగెను
 మగ పుత్రుడు మన - యింట జరిమించినాడు
 అందుచే రక్షాల - చావల్లు కురిసే”

అని మారు పలుకుతాడు. జానపదుల తెలివికి వెలికిలేని ప్రసిద్ధి.

ఒరియా భాషలో గల కొన్ని రామాయణాలలో సీతాదేవి కుమార్తెలు కూడా వున్నట్లు స్థల పురాణాలబట్టి తెలుస్తుంది².

కప్పకు మొక్కడం :- ప్రసవానంతరం, సీతమ్మ ఆచారం ప్రకారం కప్పకు మొక్కడానికి బయలుదేరుతుంది. దారిలో కోతులకు బుద్ధి చెప్పబోయి తానే తెలుసుకుంటుంది. ఇది కథ.

“అడవిలో అమ్మయ్య - నుతులు మేరీ గన్నాది
 కల్లాలేని మునినాడు - కాపు ఉంచేను
 కప్పాకి మొక్కంగతి - యెల్లంది అమ్మయ్య”

1. జన్మించినాడు

2. రామ లక్ష్మణులు నాగపాళ బద్ధులు కావడం విన్న సీతాదేవి దుఃఖించింది. అమెకు దుఃఖకారణమున రెండు కళ్లనుండి రెండు కన్నీటి చుక్కలు జారి ఇద్దరు బాధలుగా మారి తల్లి మనోగత మెరిగి యుద్ధరంగానికి వెళ్ళిరి. అప్పటికే నాగ పాళము నుండి విముక్తి పొందిన రామ లక్ష్మణులను గాంచి తల్లి అయిన సీతామాతతో ఆ వార్త తెలిపి సంతోషం కలిగించిరి. తల్లి అశిస్సులు పొంచి ఒక కొండపై వెళుసిరి. తారి పేర్లే తరా తారిలులు. తారి కారణంగా ఆ వర్షతానికి తరా తారిడే అని ప్రసిద్ధి ఏర్పడింది. ఈ వర్షతం బర్షం పురాన్ని కి సమీపంలో గల భత్తపురం వద్ద కలదు.

3. కప్పవలె తమతమ బిడ్డలు గంతులు వేయాలని కప్పకు బాలింతలచే మొక్కిస్తారట. విజానీకొడులోని నుట్టు మట్టుల్ని విపురికరించి చెప్పామంటే చల్లదనం కలిగించుటం కోసం కప్పకు మొక్కుతారు.

“రిలో కోతులు తమతమ పిల్లలను వట్టుకొని కొమ్మ కొమ్మకు
గతుడం చూసి పిల్లలు జారిపడితే ఏం చేస్తారని సీతాదేవి కుందరిస్తుంది
అంటుంది కోతులు

“కల్లులేని మునివాడు - కాపు ఉంచేవు
యామురగ మొచ్చిన - ఎత్తికెరిచాతేను
యెవ్వరని చూసేవె - ఎరిగి సీతమ్మ”

అని తిరిగి బుద్ధి చెప్తాయి. అంత సీతమ్మ

కోతికున్న బుద్ధి - నాకు మరిలేదు” అని వెంటనే వెళ్ళి
“తండ్రికి చెప్పాక - బాలానెత్తింది
కాయవద్దకు మారి - యా కర్లి యేల్లేవా
దాకింది యాకర్లి - కోక నాటింది
రాయి కిందరి కప్ప - రాస మండోదరి
చెంగు చెంగున దాటి - ఒడ్డు కొచ్చేను

3. జలవరమైన కప్ప వర్షానికి, వంశాభివృద్ధికి ప్రతీకగా పోదీనులు
భావించారు. కప్పలు దయతరిస్తే వర్షాలుపడడం, పంటలు విస్తారంగా
వండడం, వంశావంశ కలగడం సంభవిస్తుందని నమ్మకం. కప్ప
కడుపువంటి కడుపు తమ తమ కీకువులు కలిగి ఉండాలని కూడా
కప్పకు మొక్కుతారు. ఎందుకంటే కప్పవలె పొట్ట కలకాదు ధన
వంతులొకారని సాముద్రిక శాస్త్రం చెపుతుంది.

ఇంకా చెప్పాలంటే మండోదరి కప్ప అని చెప్పతారు మన పెద్దలు.
కాబట్టి అమెవలె చిరకాలం సుమంగళిగా ఉండాలనికాబోలు ‘కప్పకు
మొక్కడం’ అనే కార్యక్రమంలో ఎదుపు కుంకారిస్తారు. కప్పకు
మొక్కడమనేది ఒక్కో ప్రాంతంలో ఒక్కో పేరుతో పలువరుడుతుంది
ప్రకాశం, గుంటూరు మండలాలలో బాబి! వెళ్ళడం అంటారు.
అనంతపురం పరివరాలలో ‘గంగమ్మను చేయడం’ అంటారు. ఎక్క
డెలా పలువరుద్దా ప్రవవించిన తర్వాత నిర్ణీత దినానంతరం ఈ
కార్యకలాపం జరుగుతుందనడంలో వాగ్వివాదాలులేవు. వాస్తవంగా
చెప్పాలంటే జలానికి, జలవరమైన కప్పకు అరిగే ఈ పూజావిధానం
వల్ల అయా తల్లి విద్వంసు నీటి దోషం, నీటి గండం, కలగకూడదని
కాబోలు బహుశా ఈ విధంగా చేస్తారు.

దూసి, దోసెడు వసుపు - తానే పూసింది
 కల్లాకందామైన - కాటుక పెట్టింది
 చొమల కందామైన - చొట్టు పెట్టింది
 దరిమిద యా కుండ - ముడికాని నాది
 ముడుకుమీద యా కుండ - సిరుపొని నాది

ఇటువంటి అవల్ప కల్పనా వైవిధ్యాలు జనపదాలలో కోకొల్లలు
 కుకుడు పుట్టడం :- కప్పకు మొక్కడానికి వెళ్ళిన సీత కోతులు చెప్పగా
 తెలివాంది తిరిగి వచ్చి కొందరిలో మహర్షితో చెప్పక, చెయ్యక తిద్దన
 ఎత్తుకొని తావి వద్దకు కప్పకు మొక్కడానికి వెళుతుంది. ఇటు సీత
 కొడుకుని తీసుకొని వెళ్ళగానే ఇటు వార్మికి మహర్షి

“తడివి తడివి జోల - మరి మాసినాడు
 యెక్కడ బాలుండు - జాడలే లేవు
 తుర్లిబడి వోర్మికి - గొల్లు మన్నాడు
 గుండె జల్లుమని - గుడలోడికినాయి (కాలు)
 1 జరిపించి యీబూది - ధరణిపై జల్లి
 అప్పుడే కుకదర్ప - రేకు పుట్టింది
 కండించి తుండించి - జోల లేసాడు
 2 యెప్పునా బాలుడే - యేరు పడ్డాడు
 అప్పుడే జోల - పూపుతున్నాడు” సీతమ్మ తిరిగివచ్చి
 “అవునంది వోర్మికి - అవునంతటోలు
 నా బాల నా వద్ద - మరే వున్నాడు
 యెవరి బాలను తెచ్చి - జోల లేసావు
 వోసింత కోకింది - వోర్మికి గురువు
 యిన్నావు సీతమ్మ - యీ వర్తనాలు
 వరమల్ల పుట్టెడు - వరపుత్రయ్యాడు
 కుడినెంకనూ పాలు - కుకరాజాకెట్టు
 ఎడమనెంకనూ పాలు - లమరాజాకెట్టు

వొక్కడెల్లిన కార్యం - వెగ్గదన్నాడు
 ఒంటి క్కర అగ్ని - ఎలగదన్నాడు
 ప్రియతో యిద్దరి - పెంచమంటాడు

అంచుమించు ఇలాంటి కథ లంకలో కూడా వ్రాచారంలో ఉందట. అది కూడా జానపదగాథేనట. అశ్రమంలో విడుదలైన సీత వలమిగ(చార్మికి) ఋషిదేశాశ్రమమివ్వబడి చిద్దను కన్నది సీత అశ్రమంలో లేకప్పుడు ఒక నాడు చిద్ద కింద పడ్డాడు. ముని ఆ చిద్దను కాపక మంచంపై పడ్డాన్ని వేస్తే అది చిద్దగా మారింది. సీత వచ్చి మంచం మీద చిద్దను పొరిచ్చింది మంచం క్రింద చిద్ద గుక్కవట్టాడు. ఆ చిద్ద కూగడి ఋషి నడిగింది. అరిగింది అతడు చెప్పినా సీత నమ్మ లేదు. తన మహర్షు చూపుటకోసం దర్శపుల్లను చిద్దగా పుట్టించాడు. కాళ్ళ పేర్లు కందరిందు, మల, క్రిస్త్రలట. ఈ ఘట్టానికి, ప్రకృత ఘట్టానికి అంతగాతేడా లేదు. అక్కడ మంచం, ఇక్కడ బోల అక్కడ ముగ్గురు చిద్దలు, ఇక్కడ ఇద్దరు చిద్దలు. దీనికి కారణం ఐహుళ మన గాథలోని సీత ఉత్త అమాయకురాలు కాబట్టి పెద్దవాడు, పూజ్యుడు అయితే చార్మికి మాట నమ్మింది. సింహళ దేశపు రామాయణ గాథలలోని సీత గతును బుర్ర కాబట్టి వలమిగమాట నమ్మ లేదు. అందువల్ల మూడవవాడు పుట్టగ తప్ప లేదు.

లవ, కుశలు అయోధ్యకు రావటం :- లవకుశలు విద్యాభ్యాసం పూర్తి అయిన తరువాత రామాయణాన్ని పారాయణ చేయడానికి అయోధ్యకు వచ్చివట్లు ప్రతీతి కాని ప్రకృత గేయంలో లవకుశలు అశ్వాల మీద వచ్చి అయోధ్యకు వమిపాతగల పూల వనంలో ఉండగా అయోధ్యా దివునకు అవశకురాలు యదురత్వదం వల్ల తత్కారణములను తెలుసుకొని రమ్మనగా లక్ష్మణుడు.

"అపువల వనములకు - వెల్లుకున్నాడు
 " చిన్న బాలలై - కన్న లేమూసి
 సీతమ్మ పుత్రులు - సిన్న రాజాజా
 అలనాడు, వదినాని - అడివిరిడిసేము.
 పుక్కిరి - గని - రాజేక్కిరి - పేలి
 కరదచ్చి, వయ్యోచ్చి - పంపించినాది?

అని గుర్తించి చూడడానికి చిన్న "బాళ్ళయినా కూడా" పుక్కిరి పోతు
 వచ్చేదని రామునితో చెప్పాడు. రాముడు అందుకు అత్యంత యుక్త
 ముడుతు కట్టి విడిచిపెడలాడు. అత్యంత వెళ్ళాది. లక్ష్మణుడు అక్కడ
 ఎదురేగా.

యెవ్వరనుకున్నాడు	నే నేరే! లేద
సీతమ్మ పుత్రులు	సిన్న రాజాజా
మాయన్న తోడుకాలు	బాల రాజాజా
అలనాడు వదినను	అడవిరిడిసేము
పుక్కిరి స్థాన గాక	పుక్కిరి గాని
ఈ సిన్న బాలలకే	యెవ్వరనుకు
చర్మ మొరిపించి	దోలు మూయించి
నీ సిరుసు తీయించి	కోటుపై గట్టిస్తా

నంటాడు. ఇది జానపదుల కల్పన.

ఈ విధంగా రామాయణ కథలో అనేక అపార్థి కాలు కలలేతాయి.
 అవన్నీ ముందు చెప్పుకున్నట్లు పారికథాదికాలను వివరణ స్థలము
 పురాణ ప్రవేశనాలకు వాడరు. వావడం వల్లను, విధినాటుకాలను చూడడం
 వల్లను జానపదులలో ఇలాంటి అపార్థి కాలయిన గాథలు వ్యాపించి
 వుండాలి. లేక జానపదులలో ప్రచుర వ్యాప్తిలో వుండి దేని కథానక
 చిత్తులు, వ్యర్థాన వేష భాషా ప్రయోగాలు అయిన కవులకై వాడడంవల్ల

శ్మశానాశ్రమంలో చోటు చేసుకొని పురచారి. ఈ అంశాన్ని గూర్చి ఇదమిత్యమని నిర్ధారించడం శక్యంగాదు. ఈ సందర్భంలో ఆ పింగళి లక్ష్మీకాంతుంగారి అత్తిపాయాన్ని ఉద్ధరించడం విశేషము. ఈ కామాయణమునకు విశిష్టత వాచాదిత్యుని అంశమే మూలభిన్న కథా కల్పనలు ఆ గాథలు రామకథా వ్రస్తావము ఈ పక్క పురాణాదులలో గాని, తనవిధ కామాయణములలోగాని యుండిన నుండవచ్చును. ఉండుగాక కోన ఆ పురాణములన్నింటిని వెదకి, గారితచి, ఏర్పి ఇందు పూర్వు కొనెనని చెప్పుట కష్టము ఆ కథలన్నియు ఏ మార్గమునో, ఏవాదో అంధ్ర ప్రజల చెవులబడి వారినోట పదములుగా, పాటలుగా, కీర్తనలుగా నరిగి సంఘమున వేరు నాటుకొని పోయి యుండును. కాబట్టి ప్రసిద్ధ రామాయణాలలో ఉన్నట్టి వార్తకంకనా భేదిరిన ముట్టలు ఆయా కవుల స్థాంతర వాదని చెప్పుదానికి కావుంది. భోక్తులకుల వల్లను, హరిదాసుల వల్లను, మత ప్రచారకుల వల్లను, పాఠాచీకుల వల్లను లేక నిత్యము నూతనత్వాన్ని అభిలషించే పాఠకుల కోసం కవులు చేసిన కల్పనల వల్లనూ - జానపద గాథలలోని పై వాచాత్మిక ముట్టలు సృజితమై జ్యోతిషించి జానపదులలో చిలవటం, పాఠకులగా చిగిర్చి యుండవచ్చు. లేక జానపదులలో మిక్కిలి ప్రచారములో వున్న అవాల్మీకియాలయిన ముట్టలను తమ కావ్య రామాయణం కోసంగానే కొత్త విషయాన్ని చెప్పాలని కోరికతోగాని లేక తమకావ్య ప్రతిష్ట కోసంగాని ఆయా కవులు స్వీకరించి వుండవచ్చు. ఏది యేమైనను ఇప్పట్టున ఫలానా అని నిర్ణయించడం సరిపడని సంగతి.

గేయాల విశిష్టత

(సాంఘిక చీవనం)

'దేశమైనా చూడు అథవా కోశమైనా చూడు' అన్నాది విజ్ఞులు దేశాన్ని, కోశాన్ని చూడడానికి బదులు ఒక్కసారి జానపద గేయ సాహిత్యాన్ని చూడడం మంచిదంటామే నేను. దేశాన్ని చూడడం వ్యవసాయకమయ్యే జాతి చీవనం, నాగరికత, సంస్కృతి సంస్కారాల సంపత్తి కోశాన్ని చూడడంవల్ల కలిగే భాషాజ్ఞాతం ఈ జానపద గేయ సాహిత్యం వల్లకు లభిస్తుందనడంలో సుంతయినా వింతలేదు ఎరి కదా ఎంతైనా సమంజసం కూడా. కారణం జానపద గేయసాహిత్యం బాధామయ జీవుల కరుణామయ గాథా సమన్వితమై, జనుల స్థితిగతులకూ కట్టుబాట్లూ మున్నగు ఆహార వ్యవహారాలకూ తరగని గని కావడం. అంతే కాదు అటపాటలకూ, విజ్ఞాన వినోదాలకూ విపణి పీఠికావడమూ మత విశ్వాసాలకూ, వ్యక్తిగత చిత్తవృత్తులకూ, ప్రకృతి లోకే పరవశ్యకూ పట్టుకొమ్మ కావడమూను. ఈ గేయాలకు ప్రజల నిత్య సత్యమైన చీవన విధానాన్ని అలముకొనే శక్తి మిక్కిలి ఎక్కువ. అందుకు నిదర్శనం తదంతర్గత వస్తువు సామాన్య జన సుపరిచితం కావడం. అందుచేత సామాజిక చీవన చరిత్ర ప్రతిబింబిస్తుంది. దానిని గంగవృ గారత్నట్లు 'వివర్గ మనోజ్ఞమై, సహజ నుందరమైన కవిత్వా పాటవం గల తెలుగు జానపద సాహిత్యం మన జాతికి ప్రతిబింబం. ఎన్నటికి తరిగిపోని కాదాది. అనంత విజ్ఞాన వినోదాలకు అటపట్టు. పల్లెపట్టుల అమాయక జీవితాల్లోని వివిధ విషయాల వ్యక్తికరణకు మూలం. గ్రామీణ జీవితంలోని కోరికను, సౌందర్యాన్ని, సామూహ్యాన్ని మన కన్నులకు కట్టేటట్లు దృశ్య సాక్షాత్కారం గావించి, చెరగని ముద్ర వేయగల చక్కటి సాధనం. ఇంటా బయటా ఉత్పవ సమయాలలో అయాసాన్ని పోగొట్టి, అనందోత్సాహాల్ని కలిగించే ఈ గేయాలు శాస్త్రమిక జ్ఞానానికి అతి దగ్గరి బంధువులు. నిజానికి చెప్పాలంటే ప్రజల పనిపాటలూ, అచార వ్యవహారాలూ, నమ్మకాలూ, ఆహార విహారాలూ అలంకరణలూ ఈ గేయాలలో ప్రమ్మటమౌతాయి. అంటే జనుల

1. 'జానపద గీతాల్లోని సాంఘిక చీవనం' అం.ప్ర. నవంబరు '78 పు.8

తిగడులూ, మనఃప్రవృత్తులూ, కట్టుబాట్లూ, చాట్టూ, ఇత్యాదులు తొంగి
బాస్తుంటాయి. ఎందుకంటే జానపద సాహిత్యం మిగిలి లేని మామూలు
మనుషుల ఎడలోని సొంత కావడం. ఇన్ని అంగ పరిత్యంగాది విశిష్ట
క్షణాలలో భాసిస్తున్న జానపద గేయ సాహిత్యం లయాన్వితం, రస
స్ఫూర్తకం కావడం మరో విశిష్టత.

శ్రీకాకుళ మండలంలోని రామాయణ గేయాల విశిష్టతను విశదీకరిం
వడం పరిచితాంశం.

పనిపాటులు :- జానపద గేయాలలో జానపదులు చేసే పనిపాటులు
తడుగడుగునా మనకు కనిపిస్తుంటాయి. జానపదులు పాడు చేసే పను
లను గేయాలలోని ఆయా పాత్రలకు అంటగట్టడం పరిస్పృహంగా కన
బడుతుంది. “సీత నమర్త” అన్న గేయం పనులకు పెట్టింది పేరు. ఇందు
సీతమ్మ సాధారణ స్త్రీవలె ఇంటి పని, వంటపని నేరుస్తుంది.

“పొలరో కల్లలోసి	-	దంపూ నేర్పింది
యెండి సేతులలోసి	-	సెరగ నేర్పింది
లక్కాసిద్దలలోసి	-	కొలత నేర్పింది
నిలువాడా నన్నీలు	-	తైనాడా యేసి
వల్లవి నన్నుల్లా	-	నలుగూలే నూరి
పచ్చానా నన్నుల్లా	-	పసపూలే నూరి
కస్తూరి కల్లాపు	-	విస్తూరా వేసి
ముచ్చేలు ముగ్గులు	-	సీతా నేర్పింది
వంటింట సీతమ్మ	-	వంట నేర్పింది”

అత్తగారింటికి వెళ్ళేముందు ఇంటి పని, వంట పని నేర్పకపోతే అత్త
గారి ఆరాటానికి తట్టుకోవడం కష్టమే కాదు, అత్తగారి నేలు బడికి
అంతూ వంతూ ఉండదు. కాబట్టి చిన్నతనం నుంచే అదభిద్ధులకు పని
పాటులు నేర్పటం, చాక్కు నేర్చుకోవటం విమలంశం కదా!

ఆచారాలు : గేయాలు ఆచార వ్యవహారాలకు అద్దం వంటివి. అందు
జానసామాన్యంతో పుట్టుకనుంచి గిట్టేవరకు గల వివిధ మట్టాలలో
ఇంటూ, బయటూ అరిగే తరంగం అంతా గేయాలలో అప్రయత్నంగా
అల్లుకొంటుంది. పరిష్కృత వ్యాసాంగద్వేషం శ్రీకాకుళ మండలానికి
రెండిత రామాయణ గేయాలలోని ఆచారాలను వెలికి తీయడం.

పుష్పవతి అయితే సమయంలో చాక్రహృదయని పిలవడం, మంచి
దెడ్డా అడగడం, ముందిది చూసి కన్యను కూర్చోబెట్టడం అనే ఆచారం
'పీత సమర్త' అన్న గేయంలో -

“పిలగానీ కాపవయ్య - తొరగ వచ్చెను!

కస్తూరి కల్లాపు - కాంతాలేపేడు

ముచ్చేలు ముగ్గులు - ముగతాలేసేడు

తూరుపుకి ఎదురెట్టి - దీపామెరిగింది”

అని ద్యోతకమవుతుంది. ఇక పెళ్ళిళ్ళలో అప్పగించడం, కానుకలివ్వడం
వంటివి అడినుంది వస్తున్న ఆచారాలు.

“అథ రాజా విదేహానాం దదౌ కన్యా ధనం “....దత్వా
బహుధనం రాజా వమనుజ్ఞాన్య పార్థివమ్”² అని చార్మికీన్ని,

“కరమొప్ప బుద్ధులు గలపి కూతులకు,

వర రత్న భూషణావళులు విచిత్ర,

చిత్రాంబరములు, దాస దాసి జనంబులు,

నేత్రోత్సవంబుగా నెమ్మిలో నొసగి”³

అని రంగనాథ రామాయణ కర్తా,

“జనకుడు కూతులం బిరిచి సమ్మతి బుద్ధులు సెప్పి చార్మికం

గనక విభూషణాంబర సుగంధ రథ తురగాది గోవులన్

మొనసిక వట్టు కలబళము ముత్యములున్ లగడంబులున్ మదిం

దనియగ నిచ్చి దాసి జన తండము మెండుగ నిచ్చె వేడుకన్ ⁴

అని భాస్కర రామాయణ కర్తన్నూ చెప్పారు.

‘పెండ్లివర్ణన’ అన్న గేయంలో -

దశరథుని పిలిపించి - కుర్చీలను వేయించి

సీతను పిలిపించి - మట్టిని నిలిపించి

పాలును తెప్పించి - పల్లెంలో పోయించి

చేతిలో చెయ్యెయ్యించి- జానకి వచ్చాగింది”

1. త్వరగా 2. చార్మిక రామాయణమ్. బాల. 74 - 5, 6, 7

3. రంగనాథ రామాయణము. బాల. పు. 67

4. భాస్కర రామాయణము. బాల. ప 743

అని సీతాదేవిని మామ దళరథ మహారాజుకు అప్పగించాడు. అప్పగించ
అను గేయంలో సీతవత్సగారికి అప్పగించడం -

“వొదినేరు నా పుత్రి - యిది యప్పగింత
వదిలాము గమ పెంచ - చారాము నీది
పాలాల పుత్రికిని - సాలాగ పెంచెము
యిలాగ పెంచితిని - యీ నారీ మణిని”   «వొదినేరు»
వనులోట్టి నెరుగాడు - లాలితారిది వరకు
బలువైన వనులాదే - బాదించవద్దు   «వొదినేరు»

అని చెప్పబడింది. అంతేకాదు ముందు చెప్పబడిన 'కరమొప్ప బుద్ధులు
గలపి కూతులకు' అన్నదానిని మన జానపదులు 'సీతను రామునకు
అప్పగించడం' అన్న గేయంలో పెంచి వర్ణించారు నీతులను చెప్ప
డంలో జానపదులు శిష్ట సాహితీ నర్మిణ్ణలకన్న రెండాకులు ఎక్కువే
వదిచారని కింది దాన్ని బట్టి తెలుస్తుంది

“అప్పగించితిమి - వొప్పలా కుప్పాను
కొమ్మిది నెలాలు - మోసి కంటిశమ్మా
అమ్మరో నిను గన్న - భాగ్యమేదే తల్లి   «అప్పా»
వన్నెందేండ్లు పెంచి - మీ కప్పగించితిని
మీ బాతామే గాని - మా బారామిక లేదు   «అప్పా»
వట్టింటు సిట్టుడుగు - యిక నెవ్వరే సెదరో
అమ్మరో నిను మరసి - యెటుకొందునే తల్లి   «అప్పా»
అమ్మ “దళరేదాకోమారా - సీతానేలుకొమ్మా
అమ్మరో నీ వతికి - పూజా పేయూపమ్మా
పుట్టింటికి కిర్తి - పొందుగా తెమ్ము   «అప్పా»
అత్తా మామబయందు - అతి బత్తి కలిగుండు
అదీన మామబతు - యెదురాదాబోకమ్మ   «అప్పా»
పోయారా సీతమ్మ - పోయారా గదమ్మ
పోయీ మీ యత్తింటు - బుద్ధి గలిగొడమ్మ” -

అది నీక్కువదేకం రేయడం గమనించదగింది ఈ గేయంలో కన్నతల్లి
కడుపు తీసి ఒక వంక, మరోవంక అవేదన కనులకు కట్టినట్లు

చెప్పబడింది అల్లునికి 'కట్న కానుక' లిచ్చేటప్పుడు మంచి గంధపు
చెక్క సాన ఇవ్వడం కూడ ఒక ఆచారం. అల్లుని అలుక అన్నదానిలో

యెన్నెన్ని కట్నములు - యిచ్చినా గాని

మంచి గంధపు చెక్క - సుక్కల దీపాన

అవియు వా కట్నంబు - యివ్వంది రాను

అని రాముడంటాడు.

'ఊరందరికీ ఊరవస్త - మునలమ్మకు మొగుడవస్త' అన్నట్లు
అటు పెళ్ళి గొడవలో పెళ్ళివాళ్ళంటే ఇటు కట్నాల కోసం అడపడు
చులు దేవులాడటం చక్కటి ఆచారం. నూతన దంపతులు గృహ
ప్రవేశం చేసేటప్పుడు హారతులివ్వడం, తలుపు వేయడం వంటి ఆచా
రాలు నేటికీ ఆంధ్రదేశంలో అడుగడుగునా కనిపిస్తున్నాయి. "కాంతా
రాముల" సంవాదం అన్న గేయం దీనికి ప్రతిబింబం -

"గూరుపు దేశం వెల్లున్నాను - తుమ్మ పువ్వులే తెచ్చున్నాను

పడమట దేశం వెల్లున్నాను - వెండి పావలే తొక్కున్నాను

వెంటను నీగను తెచ్చున్నాను - తలూపూ తీయూనే చెల్లెల

తగవుల్లో మనకు" అని రాముడు సోదరి కాంతమ్మను తలుపు తీయ
మంటాడు. పావలు తొక్కుడమంటే కళ్యాణమయిందన్నమాట. ఈ
ఆచారం నేటికీ మనదేశంలో కనిపిస్తుంది. వాటి పావకోళ్లకు మారుగా
నేడు చెప్పలు తొక్కుడం కనిపిస్తుంది.

శ్రీ కాకుళ మండలంలోగల ఆచారాలలో మరొకటి కప్పకు
మొక్కడం ప్రసాదానంతరం బాలెంతలు నియమిత దినం తర్వాత
స్నానం చేసి కప్పకు మొక్కుతారు. అందుకోసం చెరువుకు గాని,
నూటికి గాని వెళతారు. అనాటి వరకు బాలెంతలు నీళ్ళకు వెళ్ళరు.
కప్పకు మొక్కడం అన్న గేయం దీనికి పెట్టింది పేరు.

బిడ్డలను జోలవేసి -

'ఆ పప్పు బెల్లాలు - వాడి బోసినాది

ఆ పనుపు గుంకాలు - పట్టుకున్నాది'

తర్వాత కప్పకు మొక్కడం చేస్తుంది. మనం చూస్తుంటాం పిల్లల్ని
బడిలో వేసేటప్పుడు అవగా అక్షరాభ్యాసం చేసేటప్పుడు గణపతి పూజ

కోసం గరిక పూవులు, గన్నేరు పూవులు ఇత్యాదుల్ని కొనిపోవడం.
అదే అనకుతుల విద్యాభ్యాసం అన్న గేయంలో

'పవ్యన్ను చెల్లాము	-	వల్లెముల వుంచి
గన్నేరు పూవులు	-	గరిక పూసాలు
కొట్టినీ తురిడీలు	-	కొబ్బరావల్లు
మంచి మూర్తం నాడు	-	మరి రోజునాడు
అ సిన్న చాలలకి	-	అరిల నేసేరు!

అని చెప్పబడ్డది. కడసారిగా చెప్పాలంటే కొట్నాలు, బోల పాతలు వంటివి పెళ్ళిలోను, ప్రసవానంతరం నిర్ణీత దినంనాడు బిడ్డల్ని ఉయ్యాలలో వేసేటప్పడూ పొడటం ఆ చారాలు గా పాటించబడుతున్నాయి గేయాలలో ఇలా అనేకాచారవ్యవహారాలు నిష్క్రిప్తమై సాహితీ లోకంలో చిరంజీవిత్యాన్ని కలిగి ఉన్నాయి

నమ్మకాలు : జానపద గేయాలలో పామర ప్రజల నమ్మకాలు అక్కడక్కడ చోటు చేసుకుంటాయి. 'ముఖే ముఖే సరస్వతీ' అన్నట్టు ఏ పుట్టలో ఏ పామున్నదో కదా! విజ్ఞానమనేది ఒకరి పొత్తు కాదు. దానికి పండిత పామర భేదం లేదు. ఈ నమ్మకాలు తెలుగు వారిలో మరి బలంగా ఉంటాయి.

అడవాళ్ళకు రజస్వల జాతకం బలమయిందని మనవాళ్ళ నమ్మకం. కాబట్టి అడపిల్లలు ఇల్లువట్టుగానే బ్రాహ్మణులద్వారా మంచి, చెడ్డ తెలుసుకొని ఏమైనా లావాదేవీలుంటే శాంతులు తేయడం చేస్తారు. ఈ విషయమే 'సీత వమర్త' అన్న గేయంలో బ్రాహ్మణుడు వచ్చి సీత వమర్త విషయంలో—

'అర్నేల్లు మీ సీత	-	అరండ2 కానమమ్మా
వద్నాల్లు మీ సీత	-	వనకాసామమ్మా
మన్మలా3 యేలేటి	-	శ్రీరామా భార్య
దక్కరా కొడాలా	-	దక్కాత్తుకాలు' అంటూ
'ముగ్గురత్తంకమ్మ	-	ముద్దుకోడాలు' చెప్పబడింది.

జాతకాన్ని బట్టి జరిగేది తెలుస్తుందన్నది ఇక్కడ మువ్వకత్తమైన నమ్మకం.

వ్యయోగాది విషయాలలో తుమ్మిలే అవకాశమని మన భారీ నమ్మకం అందుకే మనసాననమయిపోతూ 'తుమ్మ తమ్ములై వెళ్ళు'నని ఈ విషయంలో త్రినాథుని రచనలో తుమ్మ అవకాశమని -

"తుమ్మిన యప్పుతూల బుర్రము తోవ అరిందిన యప్పువారి పా నమ్మినరిందినప్పు దళనంబు భుజియించి నప్పు నవ్వు వేస్త్రమ్మి ధరించి నప్పు దులితంబులు చూచిన యప్పు పుణ్య కా ర్యమ్ములయప్పు పొయ్యముల నందిన యప్పుడు వార్యగా దూరన్ ! ఈ వద్యాన్ని బట్టి తెలుస్తుంది.

ప్రస్తుతం 'అదవి వ్యయోగం అన్న గేయంలో -

"యల్లు బయల్లెల్ల గాని - యల్లులు తుమ్మింది
దొడ్డి బయల్లెల్ల గాని - దొరపోని తుమ్మింది" అనేది

చక్కటి నమ్మకాని! ఉదాహరణ.

అహార విహారాలు : కోళ్ళాది కుర్రకాళ్ళలో ఇంపైత అహార పదార్థాలు తయారుచేస్తారు. అయీ పదార్థాల వితరణ జాతపద గేయాలలో అయీ సరదర్శనంలో కోనబడుతుంది. రామాయణ గేయాలలో 'కేళి గృహ విహారాలు' అనే గేయంలో సీతారామాలకు -

"అరటి పెళ్ళిలు కొన్ని - పిండివంటలు కొన్ని" పెడతారు.

'కోళనపు పాట'లో

"కేళి కేళి పులగాలమ్మ - వెన్న ముద్దల అప్పారాలు
జన్ను బొగడ అప్పారాలు - పొల బొగడ అప్పారాలు
వలచవార పొలములు కొన్ని" వివృతగ్గ అహార పదార్థాలు.

అలంకరణలు : నాటినుంచి నేటివరకూ ఇంటిని, ఒంటిని అనేక అభరణాలు, ఉప్పులు, నుగింపు తగ్గివాడులలో అలంకరించడం గమనించ దగింది.

"తలగడు గంగమర్దనము పోత పటావరణాలు వంశ్యులో
జ్వల కలహాత్మ కోణములు చందన చక్ర వర్ణిమూల రామకం
బులు కపురంపు పిట్టమీను భూషణ సంక్రమణ కల్గి తిప్పులు
పులిగడ గంగగడ్డ మునుమురైము భోజనం బాలురులయిన

అని అట్టి తెనాలి రాజుకృష్ణుని మాటల్ని అట్టి చూస్తే నాకు పురుషులు కూడా అలంకరించుకొనేవారని తెలుస్తుంది.

చీరలు : పూర్వం ముగవారు కట్టిన వస్త్రాలను కూడ చీరలు అనేవారు. కాని వేడు స్త్రీలు ధరించేవే చీరలు. అలంకరణలో ముండ్కు లెక్కియతగ్గని వస్త్రాలు. అందుకే వేత్తలు "వస్త్రముఖ్యస్త్వలంకారః" అన్నాడు. రామాయణ గేయాలలోని ఈ వస్త్ర విశేషమును పరిశీలించడం ప్రకృత విధి.

కాయపంచులు [ఉ. పా] చైతర [అ. కృ. విద్యా] చెంగల్య చీర [కొట్నాలు] పెంగల్య రైక [రా. అ] చెంగల్య రైక పేమంతి పూల రయిక [కా. రా. సం] చామంతి పూల రైక తొగర చీర [కొట్నాలు] నల్లపట్ట చీర [రా. అ] నార బట్టలు [అ. వగ] నీలంచు చీర కట్టి [కొట్నాలు] నీలమైన అంచుగల చీర నేదంచు రయిక [కొట్నాలు] వేది అంచు రయిక, పట్టు చావులు [అ. అ], పట్టు చీర [ఉ. వి], పట్టు పీతాంబరము [కా. కా] పట్టు బట్టలు [అ. వగ] పట్టు వస్త్రం [కా. కా] విగిరి కుచ్చుల రైక [కా. సి వగ] పెలగపువ్వు రయిక [కొట్నాలు]

వగలు : అలంకరణలో వస్త్రాల తర్వార చెప్పుకోతగ్గని వగలు. ఏయే వగల పేర్లు రామాయణ గేయాలలో ఉన్నవో పరిశీలిద్దాం.

1. అందెలు	- కాళ్ళకు పెట్టెవి	[సి. అల]
2. కడియాలు	- కాళ్ళకు పెట్టెవి	[కా. రా. సం]
3. కంకణాలు	- చేతికి పెట్టెవి	[పె. వ]
4. గంటలు	- కొప్పు వంబంధి	[సి. అల]
5. చుట్టొంక	- చంద్రవంక-తలలో పెట్టెవి	[సి. అల]
6. చామంతి పూవులు	- తలలో పెట్టెవి	[సి. అల]
7. చెల్లాలు	- కారివేళ్ళకు పెట్టెవి	[కా. రా. సం]
8. బురుదారి	- అడకు పెట్టుకునేవి	[సి. అల]
9. తమ్మిట్లు, జామకాలు	- చెవులకు పెట్టుకునేవి	[సి. అల]
10. చంద గడియాలు	- చందంకు పెట్టెవి	

11.	కాగలంధంబు	- వకుముకు ధరించె	[సీ.లం]
12.	నానులు	- మెడకు ధరించె	"
13.	పట్టిలు (పెట్టెడ)	- మెడకు ఉంచె	"
14.	పట్టిలు	- కాళ్ళవి	"
15.	పాంజోరీలు	- [ఎత్తుగొలుసులు] దెవులవి	"
16.	కాకాలందూలు	- చేతికి పెట్టువి	"
17.	బొందులు	- కారివేళ్ళకు పెట్టువి	"
18.	మరిడీలు	- [మురుగులు] చేతివి	"
19.	మట్టెలు	- కారివేళ్ళకు పెట్టువి	[కా.రా.నం]
20.	మువ్వ వడ్డానంబు	- వడుముకి	[సీ.లం]
21.	పుంగ్రాలు	- చేతి వ్రేళ్ళకి	"

బొట్టు, కాటుకలు : శరీరంలోని ఆయః భాగాలకు బొట్టు, కాటుకలు ఎవరేని అందాన్ని స్త్రీయి కంటినుంచి కారివరకు మనవాళ్ళు అనేక వస్తువులతో అలంకరిస్తారు. "వర్వేంద్రియానాం వయనం ప్రధానమ్" అన్నారు పెద్దలు. కనుక కంటికి పెట్టేదానితో ప్రారంభించటం వలన చితుం కదా!

కళ్ళకు కాటుకులు	[పె.వ.]
కస్తూరి గంధమును తిలకంబు దిద్ది	[ల.ల]
నుదుటిని తిలకాము	[శో.పా]
నొదటికి కస్తూరి తిలకంబు పెట్టి	[కా.ల]
నొద్దాన కస్తూరి బొట్టు	[సీ.న]
గోళ్ళకి గోరింటు	[శో.పా]
కాలుకి పొర్రాడ	[శో.పా]
బుక్కగుండ బల్లకోని	[కొట్నలు]

కాద్య విశేషాలు : కుభాకుభాది కార్యక్రమాలలో కాద్యాలను కాదడం అనుష్ఠానంగా వస్తున్న సంప్రదాయం. "పెండ్లి వర్ణన" అన్నట్టి గేయంలో కూతూలు, కాత్తెలు, 1 సొన్నలు, 2 వనిరైలు, మద్దిలు, కాలాలు మొదలైనవి చెప్పబడ్డాయి.

1. కాకాలు 2. సొన్నాయి

పై విశేషాలతో భాసిస్తున్న గేయాలు జాతి జీవనానికి ప్రతిబింబాలు. గేయాలు, అలలుబద్ధాలు తద్వారా రసరంజితాలు కావడం వల్ల అవంత కాక ప్రకాశంలో కొట్టుకుపోకుండా వేటికి నిలబడ్డాయి. అంతూ, పంతుల లేని ఇంత తంతు తమ వెనకాల ఇముడ్చుకున్న గేయాల విశిష్టతను వేరే చెప్పవక్కరలేదనుకుంటాను. చివరిపొరిగాడా? ఎస్. గంగప్పగారి మాటలలో మిగిలి రేయాలంటే "ప్రజల అనుభూతులకు పరమ నిదర్శనాలు అనుభవించే అనందం, పొందే కష్టం, జీవితంలోని వలపు, ఇబ్బందులు, సుఖము, దుఃఖము, జీవనవిధానం మొదలైనవన్ని" నిజానికి జానపద గేయాలలో ప్రస్ఫుటమౌతుంటాయి జాతి జీవన విధానాన్ని తమలో కలదాచుకోవిధిస్తే గేయాల విశిష్టతను గుర్తించే సాహితీవేత్తలు "జాతికి జీవన నాళిక జానపదగీతిక" అని వేనోళ్ళ గొంతెత్తి గానం చేశారు.

రాషా విశేషాలు

మానవులు మోక్షమునకు సాగించడం కోసం చిదమృతం భావాలను వ్యక్తీకరించడం కోసం వర్ణితావ పాధనంగా వాడుకంటున్న వాగూహిన వాహకం భాష. "భాష్యతే ఇతిభాషా" అని వంశస్థులీయలు. ఈ భాష మానవుడు మేవా విలసనాన్ని పొందివచ్చుటనుంచి ఉందని, ఇంపు ముందుగా నాటినుండే ఏదో ఒకపాటి వాఙ్మయం కూడా ఉందని మాత వీయ కాత్రనేత్రణ ఉహస్తువ్నారు. ఎందుకంటే మానవుడు శ్రీమాప నోదనార్థం తీసిన కూనిరాగంతో జతపడిన పలుకుబడి సాహిత్యరంగంలో ఒకానొక కాఖతయిన జానపద గేయ వాఙ్మయానికి దీజమయింది కాబట్టి వాఙ్మయమనేది దేశకాల స్థితిగతులను బట్టి, ప్రజల అర్థికాధిక స్థాయి భేదాలను బట్టికూడా రూపొంది పెంపొందుతూ ఉంటుంది. అనలు వ్రజిజుంటేనే భాష, భాష అనేది ఉంటేనే సాహిత్య నృప్తి జరుగుతుంది.

శ్రీకాకుళ మండలంలో ఈ వ్యాసకర్త స్వయంగా పర్యటించి సేకరించిన రామాయణ గేయాలలోని భాషలో ముఖ్యంగా చెప్పదగింది మాండలిక వైశిష్ట్యం. ఇది తక్కిన తెలుగు మాండలికాలకు భిన్నం. గాయనులు చాలమంది విద్యాదీక్ష లేనివారూ, వాగరికతా వాసన లేనివారూ, ప్రామాణిక భాషా వర్ణితావం నోకనివారూ అవడం దీనికి ముఖ్య కారణాలు. ఇరుగు పొరుగు వర్ణితల వాగ్వ్యవహార ప్రభావం కూడా భాషలోని మాండలిక భేదానికి కారణం కావచ్చు. వ్రజ కృత రామాయణ గేయ వంశక్రియలోని గేయ ఇంజనలలో అడుగడుగునా మాండలికమే తొంగి చూస్తుంది. వివిధ అవగాహన తెలుకొని అవందించవల సిందే కాని అందరి రసాన్ని, మోక్షాన్ని పొందడానికి/చెప్పతరం గాదు రామాయణ గేయాలలోని భాషా విశేషాలను తీర్చిదిద్దడం వ్రజస్తుత పరిశీలనాంశం. ఇందలి జానపదసాహిత్యం గేయప్రచారం కదా! గేయ ధర్మావలంబనం వేరకల్ల కృతావక పోచిన లక్షణానుగుణంగా ఉండక పోవడంవల్ల వ్యాకరణపు మూసకు పరిపోదనడం సత్యవిదూరం. "అని చూసి కొందరు గాగ్గిమ్యమనియు, దూష్యమనియు తెగదురురు. తీవ్ర కారణము తెలుగు భాషా సాహిత్యముం క్రొవ్వు ముఖము వికాస పొందె"

నాటికుంగకపోవుటయే! అని నిమిర్మణాగ్రహణము తీర్చి: పరిణా
వాహుళ్యంలో వ్యవహారంలో ఉన్న పదాలే సంస్కార విశేషం వల్ల
పొదుళ్ళాన్ని పొందుతాయి. జానపద గేయాలే వందన్నుకు పైతల
మూల రీజాలని వేత్తలకు తేటతెల్లం కదా! కాబట్టి తెలుగుసాహితీ పోధా
ని! జానపద గేయ సాహిత్యం పునాదన్న నూ ధ త్క దూ రం కాదు.
ఈ చూపుతో ప్రకృత రామాయణ గేయాలలోని భాషా విశేషాలను
స్థావరీపులాకంగా అవలోకిద్దాం.

రామాయణ గేయ భాషలోని వర్ణాలు

స్థాన కర	ఓష్ఠ్యాలు	దంత్యాలు	దంత మూలీ యాలు	మూర్ధ వ్యాలు	కాల వ్యాలు	శంఖ్యాలు
తాలు/ ప్రయత్నం						
వృత్తం	ప,బ	త,ద		ల,డ		క,గ
స్పష్టోష్ఠం					వ,జ	
అను నాసికం	మ	న		ణ		
ఉష్ఠం			న	ష	శ	హ
పొర్వీకం			ల			
కాడితం			ర			
అంతస్థం	వ				య	

మహాప్రాణాలు జానపదుల భాషలో పోధారణంగా అల్పప్రాణాలు
గానే వ్యవహరింపబడతాయి.

అచ్చులు	అగ్రవ్యం	వర్ణార్ వ్యం
సంవృతం	ఇ	ఉ
అర్ధ సంవృతం	ఎ	ఊ
వివృతం		ఋ

1. తెలుగు జానపద గేయ సాహిత్యము పు. 882

హృస్వ తీర్థాలన్ని మధ్య భేదం ఉండడంవల్ల తీర్థాలు ప్రత్యేక వర్ణాలుగా పరిగణించబడ్డాయి. అ [అయ్], ఐ [అన్]లు అ.య్, అ.న్ అ సంయోగంవల్ల ఏర్పడ్డ సంధ్యక్షరాలు కాబట్టి ప్రత్యేక వర్ణాలుగా పేర్కొనడలేదు.

వర్ణ పరిణామం : భాషాజ్ఞానం లేనివారి ఉచ్చారణంలో వర్ణ పరిణామం అధికంగా కనిపిస్తుంది. అందునా శ్రీకాకుళ మండల భాషలో వర్ణాలు మరింత పరిణతి చెందినట్లు గమనించవచ్చు.

అచ్చులలో కొన్నిట మార్పు కనబడుతుంది. ప్రామాణిక భాషా రూపాలతో పోల్చి పరిధర్శించబడతాయి.

పదాద్యచ్చులు :

అకారానికి 'ఎ'కారం

ఉదా : గేయభాష

ప్రామాణిక భాష

జెనుకు	సీ.జ	△	జనక
జెనుకు	చా.చా	△	జనక
జెనుకు	సీ న	△	జనక
జీవకిల్లాలు	చా.చా	△	జానకిల్లాలు
జీవాకిదేవి	సీ.న	△	జానకిదేవి

ఇందు కాలవ్య వర్ణమైన అకారంలోని 'అ'కు బదులుగా కాలవ్యాచ్చైన 'ఎ'కారం రావడం గమనించదగింది.

"ప" వర్ణంతో కూడిన "ఉ" స్థానంలో "ఎ" రావడం మరో మార్పు.

ఉదా : పొన్నకాలే సీ న △ పున్నకాలే.

అవదాద్యచ్చులు :

అకార స్థానంలో "ఉ" కనిపిస్తుంది.

ఉదా : జెనుకు ముని సీ.జ △ జనకముని

జెనుకు చా.చా △ జనక

జెనుకూజెనుకూనింటు సీ.న △ జనకూజనకూనింటు

గేయాన్ని రాగయుక్తంగా అభినయించే వేయడంవల్ల అక్కడక్కడ వదాలలోని అచ్చులు హృస్వం దీర్ఘం అయిన రూపాలకు ఉదాహరణలు

ఉదా : కామాలు	సీ.అ	Δ	కామలు
కూతురు	సీ.న	Δ	కూతురు
కోడలు	రా.అ	Δ	కోడలు
జెనుకూముని	సీ.న	Δ	జనకముని
జీనాకిదేవి	సీ.న	Δ	జానకిదేవి
తేగా	రా.న	Δ	తేగ
వారా సీరలు	రా.న	Δ	వార చీరలు
పొన్నా పూవులు	రా.న.	Δ	పొన్న పూవులు

పూర్వ పదాంత్యాచ్చు లోపించిన రూపాలు

ఉదా : అంటాని	కో.పా	Δ	అంటరాని
అలంకింతు	పె.న	Δ	అలంకరింతు
అర్నేల్లు	సీ.న	Δ	అరున్లు
ముటాని	కో.పా	Δ	ముట్టరాని
సాన్మేలాలు	పె.న	Δ	సానిమేలాలు

హల్లులు : పదాద్యందు మార్పు చెందినవి.

జానపద గేయాలలో చక్కార స్థానంలో 'న' కారం పదాద్యందు సాధారణంగా కనిపిస్తుంది.

ఉదా : చక్కగ	అ.కు.వి	Δ	చక్కగ
చిక్కు	"	Δ	చిక్కు
చిన్న నాటి	సీ.న	Δ	చిన్న నాటి
చిన్ని రాజులు	అ.కు.వి	Δ	చిన్న రాజులు
చిలక	రా.అ	Δ	చిలక
చెంగుచెంగువ	క.మొ	Δ	చెంగుచెంగువ
చెమట	సీ.అ	Δ	చెమట

వంస్కారవరుల భాషలో 'చ' కారం ఎక్కువగా మార్పు చెంద దగదాని! చదువు వంధ్య జానపద గల వ్యవహారాల నుంచి సేకరించిన పెండ్లి వర్ణన, శాంతారాముల సంవాదము అన్న గేయాలలోని రూపా లను ఉదాహరణలుగా చెప్పుకోవచ్చు.

అపదాదిగా మార్పు చెందినవి.

1. కకారానికి పూర్వం కల వాదవత్ స్పర్శం—డ—

క్వానవత్ స్పర్శం—క—గా మారడం

ఉదా : ఉత్తకం

సీ.న

◁ ఉత్తకం

2. కకారానికి పూర్వం కల క్వానవత్ స్పర్శం—క—

వాదవత్ స్పర్శం—గ—గా మారడం

ఉదా : ఏడుగతో

కా

◁ వేడుకతో

3. లకారానికి పూర్వం కల క్వానవత్ స్పర్శం—క—

వాదవత్ స్పర్శం—గ—గా మారడం

ఉదా : పిగిలి

వా సీ ప్రి

◁ పిగిలి

కొన్ని చోట్ల క, స లకు అభేదం కనిపిస్తుంది.

పదాదిని :

ఉదా : సిరుసు

చా.చా

◁

శిరుసు

నివరాత్రి

రా.ని

◁

నివరాత్రి

సేంతమొచ్చి న్నాడు

రా.త

◁

కాంతంవచ్చి వత్తుడు

నోటన

కో.పా

◁

కోటనము

అపదాదిని :

ఉదా : అకానం

కూ.భ.రా

◁

అకాశం

అకాన

చా.చా

◁

అకాశ

జానపదుల శైలిలో మహాప్రాయాలు సర్వసామాన్యంగా అల్ప ప్రాయలుగా కనిపిస్తాయి.

పదాదిని :

ఉదా : కందించి

కు.పు

◁

ఖందించి

భిన్నురై నాడు

కా.సీ.ప్ర

◁

భిన్నురై నాడు

ధరియించు

సీ.అల

◁

ధరియించు

బూమాలె

సీ.జ

◁

భూమిలో

బూదేవి

సీ.న

◁

భూదేవి

అపభ్రాంశిని :

ఉదా :	మొకము	సీ.న	Δ	మొఖము
	మేగవర్ణు	పె.న	Δ	మేఘవర్ణు
	మేగావ	సీ.జ	Δ	మేఘావ
	దశరీదా	సీ.రా.అ	Δ	దశరథ
	నీదులొక	సీ.న	Δ	నీదులలోక
	సోబవల	సీ.అ	Δ	కోభవల

ఈ కారం "ల" కారంగా కనిపిస్తుందనడానికి కొన్ని ఉదాహరణలు

ఉదా :	కల్లు	క.మొ	Δ	కళ్ళు
	కల్లుకి	సీ.న	Δ	కళ్ళకు
	పరిమిలము	కే.వి	Δ	పరిమళము
	రోకల్లు	కా	Δ	రోకళ్ళు

దీర్ఘ స్వరానికి వరంగా వచ్చే ద్వితీయ "ల" కారం అద్విరుక్త "ల"

కారంగా కనిపిస్తున్నందుకు ఉదాహరణలు :

1.	ఉలు	ల.కు.అ	Δ	ఉళ్ళు
2.	కోలు	సీ.అత్త	Δ	కోళ్ళు
3.	నీలకు	కా	Δ	నీళ్ళకు
4.	పావకోలు	అ.అ	Δ	పావకోళ్ళు
5.	వేల	రా.అ	Δ	వేల్ల

పదాదిలో వకారం రోపించడం ఈ భాషలోని మరొక ముఖ్య లక్షణం. మచ్చుకు ఒకటి రెండు చూద్దాం.

ఉదా :	ఇన్నవంబు	కూ.భ.రా	Δ	విన్నవంబు
	ఎంటవే	అ.పల్లి	Δ	వెంటవే
	ఎల్లివా	..	Δ	వెల్లివ
	ఎల్లిరమ్మ	కా	Δ	వెల్లిరమ్మ
	ఏడుగతో	కా	Δ	వేడుకతో

పదాదియందు యకారోచ్ఛారణమూ, ఓష్ఠ్య స్వరాలతోడి వకారోచ్ఛారణమూ ఈ భాషలో ప్రచురాలు.

ఉదా :	యస్తాడు	అ.అ	Δ	ఇస్తాడు
	ఎన్నెన్ని	అ.అ	Δ	ఎన్నెన్ని

పుంగరమప్పడు	కే.వి	△	ఉంగరం అప్పుడు
పుంగరమిటు	"	△	ఉంగరం ఇటు
పుత్రిసంజములును	అ.అ	△	ఉత్రిసంధ్యములును
పూనూలాడరు	అ.సి	△	ఉనూలాడారు
పూసగొట్టి	అ.కు.అ	△	ఉసగొట్టి
వొకరి	సి.అత్త	△	ఒకరి
వొకరి వొకరి	కా	△	ఒకరి ఒకరి
వోరోరి	సి.జ	△	ఒరోరి
వోలోయి	"	△	ఒలోయి

వర్ణ సమీకరణం :

సంయుక్తతలోని వర్ణాలు ఇందలి ఏదో ఒకవర్ణంగా మారడాన్ని వర్ణ సమీకరణమంటారు. ప్రస్తుత కామాయణ గేయాలలోని వర్ణసమీకరణ రూపాలను కొన్నిటిని పరికిద్దాం.

ఉదా :	బత్తి	సి.రా.అ	△	భక్తి
	మద్ది	ఉ.ని	△	మధ్య
	రత్తము	అ.ప్ర	△	రక్తము
	రాజ్యంబు	శ్రీ.జ	△	రాజ్యంబు
	రాజ్యాల	సి.జల	△	రాజ్యాల

కొన్నిట కాలవ్యాంతస్థమైన యకార సంయోగ ప్రభావం వల్ల సంయుక్తతలోని పూర్వ వర్ణాలయిన తవర్గీయాలు తవర్గీయాలుగా మారి ఆ పిమ్మట వర్ణ సమీకరణం చెందాయి.

ఉదా :	అయ్యోజ్ఞ	సి.వి	△	అయ్యోభ్య
	మజ్జానప్పుడు	మ.క	△	మద్యానప్పుడు
	ముద్వేలు	సి.న	△	మూత్యాలు
	ముద్వేము	పె.వ	△	ముత్యము
	విజ్ఞులు	శ్రీ.జ	△	విద్యులు

సంధి : రామాయణ గేయాలలోని నందులను అచ్చు + అచ్చు, హల్లు + అచ్చు, హల్లు + హల్లుగా వర్గీకరణము.

ముందు దానిలో అచ్చుకు అచ్చు పరమై, పరమైన అచ్చు రావడం.
 తీవ్రనే స్వర సంధి అంటారు.

అమరూల	+	అంతకు	=	అమరూలందరు	శ్రీ.అ
కాటికి	+	ఉందింది	=	కాటికుందింది	చా.చా
పల్లక	+	ఉన్నాడు	=	పల్లకున్నాడు	చా.అ
వేడు	+	ఇచ్చుకాను	=	వేదిచ్చుకాను	ప.భ

క్వార్టర్ కేకారానికి ఉదాహరణము:

కవికారింది	+	అతడు	=	కవికారిందాతడు	శ్రీ.అ
------------	---	------	---	---------------	--------

హల్లు + అచ్చు :

హల్లయిన ద్వికానికి అచ్చు పరమై సంధి అవగడం.

ఇచ్చోటన్	+	ఉంది	=	ఇచ్చోటనుంది	సీ.అ
ఎచ్చోటన్	+	ఉన్నాది	=	ఎచ్చోటనున్నాది	చా.అ
కూర్పుండన్	+	ఏవి	=	కూర్పుండనేవి	చా.చా

హల్లు + హల్లు :

హల్లయిన ద్వికానికి హల్లు పరమై ద్రుత ప్రభావం వల్ల పరమైన హల్లు నాదత్వాన్ని పొందడం.

నేలపైన్	+	కొత్త	=	నేలపైగొత్త	చా.చా
నూడన్	+	పోదుము	=	నూడపోదుము	ప.వ

ఇంకా సందులలో అక్కడక్కడ మరికొన్ని రకాలు కూడా కనబడుతున్నాయి. ఉత్తర పదాదిలో గల "వ" కారం లోపించి దాని స్థానంలో వచ్చిన "ఓ" వల్ల సంధి జరిగినందుకు ఉదాహరణలు.

అలసి	+	వచ్చి	=	అలసొచ్చి	సీ.అ
యిద్దరు	+	వచ్చేరు	=	యిద్దరొచ్చేరు	కూ.భ
యెవ్వరు	+	వచ్చినా	=	యెవ్వరొచ్చినా	చా.అ
సీత	+	వంక	=	సీతొంక	చా.చా
సీతకు	+	వదిలి	=	సీతకొదిలి	సీ.అ
కలిసి	+	వెళ్లుకాదు	=	కలిపెళ్లుకాదు	ప.భ

ఉత్తర పదాదిలోని "వ" కారం లోపించగా ఏర్పడ్డ రూపం.

ముద్దు	+	పెట్టి	=	ముద్దెట్టి	చా.అ
--------	---	--------	---	------------	------

కర్మదారయ నమోనంతో పర వేదాది పాల్లు ద్వితీయ భావం.

ఉదా :- క్క + గోవు = క్కగోవు కా.చా

పెద్ద + చెరువు = పెద్దెరువు సీ.వ

విశేష్యాలు : ప్రకృత రామాయణ గేయాలలోని విశేష్యాలును రంగవల్లభ ప్రత్యయ రహిత, సహితాలని రెండింటిగా విభజించవచ్చు.

ప్రత్యయాలు లేనివి :

మహదేక వచనాలు

అన్న	సీ అన్న
కొడుగు	సీ న
మరిది	సీ.వి
మామ	చా.చా

మహాత్యేక వచనాలు

అత్త	సీ.వి
అమ్మ	సీ రా.అ
తల్లి	శ్రీ.అ
పడతి	అ.అ
బాల	సీ అ
రమణి	అ.అ
వదివ	అన్న

మహాతీతరామహదేక వచనాలు

అంగరం	కే.వి	చెక్క	అ.అ
అప్పు	ల మూ	పురుగు	సీ అ
కమ్మ	అ.అ	ముక్కు	కూ భ
		అంక	అ సీ

ప్రత్యయాలున్నవి : 1) మహదేక వచనానికి ఉదాహరణలు

కలుగు	చా.చా
తమ్ముడు	సీ.అన

2) మహాత్యేక వచనానికి ఉదాహరణలు

లాలు	అ.వ
కోడలు	సీ న

రాగాలాపన బేయధ్వనిల్ల 'క'కు దీర్ఘం వచ్చింది.

మహాతీత రామహద్యేక వచనాలు :

అంగరం	అంగరాలు	సీ.అ
-------	---------	------

కడియం	కడియాలు	సీ తల
కాను	కానూలు	"
జామక	జామకాలు	"
పట్టి	పట్టిలు	"

రాగయుక్తంగా పాడడం వల్ల 'కాను'కు దీర్ఘం వచ్చి 'కానూ' అయింది "దు" ప్రత్యయం : నామ విభక్తి ప్రత్యయాలలో ఒకటైన 'దు' ప్రస్తత గేయాలలోని మహాదేవ వచనాలతో కొన్నిట రోపించడం కనిపిస్తుంది.

ఉదా :	దశశత	ప పే.ర	◁ దశశతము
	శ్రీకామ	వా.సీ పృ	◁ శ్రీకామము
	వరపుకు	కు.పు	◁ వరపుకును

విభక్తి ప్రత్యయాలు : ప్రకృత రామాయణ గేయ సంగ్రహ ఖండాల్లో పోల్చిన లక్షణములు నిరూపించిన విభక్తుల కాక, వాడుకలో ఉన్నట్టివి కొన్ని కనిపిస్తాయి.

ఉదా :-

కృతీయావిభక్తి	కోటి	◁ అంతిసోకులకోటి	అ కు. అ
కరుగ్గి	కోనం	◁ పనుపు కోనం	అ కూ
పంచమి	నుంది	◁ అటునుంది	జో. పా
వస్త్రీ	అ < రో	◁ కులమూల[కులములో]	వా. చా
"	అ < రో	◁ దేరిల[దేరిలో]	పె న
"	అ < రో	◁ తోవాల[తోవలో]	క. మొ

ఇంతే కాక

కెద	—	గట్టుకెద	◁ జో. పా
వరకు	—	లారితాది వరకు	◁ అప్పు

వంటివి కూడా కనబడుతున్నాయి.

వంటిదనా ప్రథమా విభక్తి :

పేరు	◁ ఎరో	◁ పదివేరు	అప్పు
ఓయి	◁	అక్కయి	వా. చా

ఓయ	4	ఓరోయ	సీ.జ
ఓర	4	అన్నార	కూ.భ.రా
ఓర	4	అన్నార	ల.కు.అ
ఓరి	4	ఓరోరి	సీ.జ
ఓర	4	అమ్మార	ల.కు.వి.
ఓర	4	వదిరోర	చా.చా.
రో	4	వెదిరో	కు.క

క్రియలు : రామాయణ గేయాలలోని క్రియలను సంపూర్ణార్థ బోధకాలు, అనుసూర్ణార్థ బోధకాలు అని రెండు రకాలుగా విభజింపవచ్చు. సంపూర్ణార్థ బోధకాలను భూత, భవిష్యద్వర్తమానాలుగా మూల వర్గీకరింపవచ్చు.

భూతకాలం :

అమరించుకున్నాడు	సీ.అవ
కుమ్మింది	అ.ప్ర
పండుకున్నాది	రా.అ
పయనమయ్యెను	అ.ప్ర
నూసినాడు	కు.పు

భవిష్యత్ కాలం :

గేయభాషా రూపాలు	ప్రామాణిక రూపాలు
కలక పడకాది	కూ.భ 4 కలక పడుకుంది
నేనిచ్చుకాను	వ.భ 4 నేనిస్తాను
మరి రాస్తాడు	కూ.భ 4 మరి రాస్తాడు
వద్దాకెలకాది	,, 4 వద్దకు వెక్కుంది

వర్తమాన కాలం :

పోరుకున్నాది	అప్ర 4 పోరుకుంది
లయలువెలుకున్నాడు	సీ.అవ 4 లయవేలుకున్నాడు
యెలకానె వున్నాడు	అ.వ 4 వెక్కుకున్నాడు
రానుకున్నాడు	ల.సీ 4 రానున్నాడు

అనంతాక్షర మోక్షములు : ఏదేని అక్షరమునక క్రియలంటారు

కానాలకించి	వ.భ	కానాలకించి
నానిరో తోడిగి	రా.అ	నానిరో తోడిగి
నారబట్టలు కట్టి	అ.వ)	నారబట్టలు కట్టి
పట్టబట్టలు యిచ్చి	అ.ప్ర	పట్టబట్టలు విచ్చి
బాలుడు దిక్కు మీసి	కూ.భ	బాలుని దిక్కు మీసి

సమాసాలు : కామాయణ గియాలలో సమాసాలు దేశ్యం + దేశ్యం, దేశ్యం + సంస్కృతం, దేశ్యం + అవ్యదేశ్యం, దేశ్యం + తద్యవం, తద్యవం + తద్యవం, తద్యవం + దేశ్యం, సంస్కృతం + సంస్కృతం అని విభజించవచ్చు.

దేశ్యం + దేశ్యం : కడకొమ్మ [అ.పీ] కొనగారి [సీ.అ]
గతి పూసులు [అ.కు.వి]

దేశ్యం + సంస్కృతం : కూతుపుదేశం [కా.రా.సం]
పడకరావణదేవి [మ.క]

దేశ్యం + అవ్యదేశ్యం : కొమ్మిది రోజులు [కా.సి.పర్]

దేశ్యం + తద్యవం : పువ్వులబంతి [సీ.అ]

తద్యవం + తద్యవం : ముచ్చాల ముచ్చాల భాసికము [సీ.అత్త]

తద్యవం + దేశ్యం : ముచ్చాల ముచ్చాల కాత [కా.రా.సం]

సంస్కృతం + సంస్కృతం : కంపల్యాగర్భమున [త్రీ.జ]
కొనల్యాగర్భమున
కేరి గృహము [కే.వి] కేరిగృహము
దివ్యమూలేకృష్ణము [కే.వి]
మూత్యకాంతి [కూ.భ.రా]

మాండలిక పదాలు : సమంత స్వరూపమైన సాహిత్యంలో మండల సంబంధమైనదేక సామాన్యమైన పదాలు తప్పక చోటు చేసు కుంటాయి. అలాంటి పదములను మాండలిక పదాలంటారు. సమంతం కామాయణ గియాలలో శ్రీకాకుళ మండలానికి చెందిన పదాలను పరిశీలించి.

అత్త	చా.చా	△ కొయ్యతో చేసిన కొలపాళి పెట్టు విశేషం
అత్తల	అ.సి	△ అత్తల
అయివింట	సి.అ	△ వట్టింట
ఇల్లాడ	సి.అప	△ అప్పగించడం
ఉల్లగింజెడు	ల.కు.అ	△ తోరెడు
ఒక్కదాయి	రా.అ	△ ఒక పదతి [ఒకానిద]
ఒగ్గినాడు	చా.చా	△ విడిచిపెట్టినాడు
కక్కనపు	సి.వి	△ కరికపు
కిల్ల	ల.కు.అ	△ గుద్దు (Hand Kick)
గడపల్లు	చా.సి.ప్ర	△ ఇంటిముంగిరి అరుగు
గదిమేస్తాడు	కూ.భ	△ తిరస్కరిస్తాడు, పొమ్మంటాడు
గయినామిరింది	సి.అ	△ దీర మొలకట్టు దిగింది
తలుకు	సి.అ	△ కొలపాళి
తలదీది[తలబడి]	చా.సి.ప్ర	△ తలకు పొన్నం చేసి, కొప్పు తరడం కోసం, అడవాళ్ళు బట్ట చుట్టడం.
తెమ్మ తేర్పు	సి.అ	△ తేరుకున్నట్టు చేయి
తేగలు	రా.న	△ దుంపలు
దాగర	కొ	△ చదరంగా వెతురుబద్దలతోల్లరిక
దొడ్డి	అ.ప్ర	△ ఇంటి వెనుక భాగం, పెరకు (Back Yard)
పందూం	రా.అ	△ పదిమూలాలు
పలకర్ర	కొ.పా	△ పల్ల తోముకునే పుడక, ముఖం పుల్ల
పల్లకున్నాడు	రా.అ	△ పురుకున్నా ముంగిరికి వెళ్ళి
పీనులు	చా.రా.పం	△ పెళ్ళిళ్ళలో పందిరిలో పెళ్ళి కొడుకు, పెండ్లి కూతురు మూర్ఖులచేత చుట్టలో నలువలకలుగా చేసివేసే

పేరు	అ.మహా	4	పగలదం, కళగ్గముక్క
పేదెక్కలేదు	చా.చా	4	ముక్క ఎక్కలేదు
పైవ	చా.చా	4	దువ్వెన
పైని	ల.మ.వి	4	దువ్వెన
పొడుగట్ల	కా.అ	4	గదవ, అడుగు
పటువులు	అ.అ	4	తీగకాలు
తాగార్లు	కా.సి.ప	4	ఒకే వంశానికి చెందినవారు లేక ఒకే ఇంటిపేరు గలవారు
బుంగ	అ.కుత	4	నూనె వేయడానికి, ఏడు మోసి తేవడానికి ఉపకరించే మట్టికుండ
మెట్టుంది[మెట్టు + ఉంది]	చా.చా	4	కొప్పుపెట్టి
మోర	కో.పా	4	పకువులయొక్క, పక్షులయొక్క మొఖ భాగం
రాటులు	కా.రా.నం	4	పెళ్ళివందిరి వేయటానికి ఉపయో గించే అలమైన, పొడుగయిన కర్రలు లేక గుంటలు
లక్కసిద్ద	సి.న	4	లక్క పిడత, కొయ్యతో చేసిన చిన్న పిల్లల అటవస్తువులు లక్క చిట్టి అని కృష్టా, గుంటూరు మండలాలలో అంటారు.
రెగవమ్మ	సి.అ	4	[నిడ్రనుంది] మేల్కొనమ్మ, లేవమ్మ
వన్ని	సి.న	4	పశువు మున్నగు వాటిని నూత డానికి ఉపకరించే రాతి వలక
సీకాయపుల్ల	సి.న	4	సీకాయ రసం
సీదగమ్మింది	కా.అ	4	దట్టంగా కమ్మింది

అన్యభాషా పదాలు : భాష, ప్రజాభాష లాంటిది. అందువల్ల
ఈ భాషా విశాల కర్మములో అనేక భాషలలో సంవర్గం కలిగినవ్రతు
పద వినియోగం, భాష వినియోగం తప్పని వర్గం. ఇది విశాలభాషా

నంపర్కంగళ మొదటి స్థానం విషయంలో ముఖ్య నర్తకం. అందుచేత
జానపద గేయాలైన వర్జిత జామామణి గేయాలలో ముఖ్య నర్తకం.
అకాద్యను క్రమంలో జానపద వివరణలకు దిగుత వివరించు.

అరబ్బి పదాలు : జానపద ల.కు.ల 4 జానపద అనేదానికి
వికృతి

వజరైత	సీ.అత్త	Δ	వజర్
ఒరియా పదాలు : పైత	చా.చా	Δ	పణ్య
పైవి	ల.కు.వి	Δ	పణ్య
తమిళ పదాలు : తిరుమల	ల.కు.అ	Δ	తిరుమలై
తిరుమల	ల.మూ	Δ	తిరుమార్గం
పారసీ పదాలు : అత్తర	భా.అ	Δ	అత్తర్
కలము	ల.కు.అ	Δ	కలమ్
కాగితము	ల.కు.అ	Δ	కాగజ్
కుందనము	కో.పా	Δ	కుందన్
కుర్చి	కా.రా.సా	Δ	కుర్చి
పరచా	ల.కు.అ	Δ	ఫర్చా
బాజుబందులు	సీ.అల	Δ	బాజుబందు
మూలు	చా.సీ.పర్	Δ	మూర్
మోరీలు	అ.అ	Δ	మోహర్
రోజు	సీ.జ	Δ	రోజ్
సత్వాలు	ల.కు.అ	Δ	అస్వాల్
సొన్నెలు	పె.వ	Δ	పహనాయ్

హిందూస్థానీ పదాలు :

తిరికి	పె.వ	Δ	తిర్కి
చాకాలు		Δ	చాకా
మొట్టాలు	ల.కు.వి	Δ	మొట్టాల్

శ్రీకాకుళ కుండల భావపై వర్జితను మొదటి భాగంలో వర్ణించినట్లు
ఉన్నదా, పోరకి భావం పోరవాదం ఎక్కువగా కనిపిస్తుంది. క్రింద పేర్కొనబడిన
కళాకర్తలందరి మహా స్మృతియులు కొంతకాలం క్రింద పేర్కొనబడిన గాక

ఉద్దేశ్యముగా గలవాని ప్రాంతమునకు కూడ అక్కడినుండి పారిపోయి
కావచ్చునని సంబంధము కలిగి వుండవలసి దీనిని కారణం.

నుడికారాలు : ఉద్దేశ్యము అంటే జాతి తన భాషకు విదూర్ణ
శబ్దాలను పరిపూర్ణముగా కలిగించి భాషా వికాసానికి తోడ్పడుతుంది.
కాల ప్రవాహమున కాటికి పొదుత్వం కలగడంవల్లనూ, అనోటాకునోటా
నాటుకు పోవడం వల్లనూ అక్షరాల అక్షరాల రూపమైన వ్యవహారాన్ని
పొందడం వల్లనూ జాతీయసంపదగా తీర్చిదిద్దబడతాయి. అలాంటివాటిని
నుడికారాలంటారు. రామాయణగేయాలలోని నుడికారాలు మచ్చుకు
కొన్ని :-

అకాసమల్లాడి	కూ.భ.కా
ఉమాకు తగిలి	అ.సి
ఉసులాడెను	అ.సి
కడసెవునిబడెను	కా.కా
కండ్ల యెర్రగ తేసి	కూ.భ.కా
కైలాసమే కదిలినాది	"
చర్మ మొరిపించి	అ.కు.అ
దోలు మూయించి	"
తోవబడ్డాది	కు.పు
పగలబడుతున్నాడు	అ.సి
పండ్లపటపటకొరికి	కూ.భ.కా
పొద్దుదూరి	కా.రా.నం.
బూమి గణగణ కదిలి	కూ.భ.కా
మంగళమాత్రము పెరిగెనని	మ.క
యిరగబడుతున్నాడు	అ.సి

కృతక ప్రామాణిక రూపాలు : భాషలో కొన్ని పదాలు
అక్షరంగా ప్రామాణిక పదాల అక్షరాలను పోలి ఉంటాయి. అయినా పదాలలో
ఏదీ ప్రామాణికమే, ఏదీ కృతకమే, నిక్కచ్చిగా నిర్ధారించడం
అంత ముఖ్యం కాదు. కారణం వాడుకలో కృతక, ప్రామాణికాలభేదం
అంత కనిపించకపోవడం. విజ్ఞానికి అక్కక్కప్పుడు ప్రామాణిక రూపం

మీదనుండి పడి, కృతకపదాల వాడుకలో తెలుగులో అర్థమందదు. నీవు నిండకగింది. ఉదా : - అరతి > హాకతి. పై అంశమును చెందిత వారిలోనే కృతక రూపాలు గోచరిస్తుంటే వాడవలసిందే; కవినిరర్థమే కాదు మానా వాడు చక్కమైన వాడవడం రామాయణ శిష్యులలోని వారిని తెలిసి వెలికి తీయడం ప్రకృత విధి.

అచ్చుకు ముందు 'వ' కారం చేరడం :

వాటలు	సీ.జ	Δ	అటలు
వారుదళి	„	Δ	అరుద్ర
విల్లకు	„	Δ	ఇల్లకు

అచ్చుకు ముందు 'హ' కారం చేరడం :

హనుమానం	సీ వి	Δ	అనుమానం
హన్న మైన	అప్ప	Δ	అన్న మైన
హన్నె కారి	చా.చా	Δ	అన్నె కారి
హన్యాయమడిలంక	కో.పా	Δ	అన్యాయం వాడిలంక
హలంకింతు	పె వ	Δ	అలంకరింతు
హవి	కా	Δ	అవి
హరతులు	పె వ	Δ	అరతులు

కొన్నిట కరారాముడు చేరుతుంది

పేద	సీ జ	Δ	పేద
-----	------	---	-----

ధ్వన్యనుకరణాలు : గల్లు (గొల్లు) మన్నాడు

కు పు

గుండె జల్లుమాని - గుదిలోడికినాయి

„

గోలు గోలు మన్నాడు

రా.వ

తలారే తలారే ముక్కు

పె.వ

తుల్లిబడి

కు పు

దబ్బు దబ్బున గుండె ధరణిపై గొట్టె

చా.చా

నక్కమా నక్కమాని

ప.వ

నిగి నిగు తునియిది

పె.వ

నక్కా నక్కాన నీకును - నేలకై గొట్టె

చా.చా

నాళి నాళి కన్నీటి : నాళి నాళి నాళి

సీ.జ

పొమ్మెత్తలు : రాషట్రాని కేవలము, నీజాన్ని మానసి పొమ్మెత్తలు
సామెత్తలు లేని భాష ఉప్పు లేని పప్పులాంటిది. రామాయణ గేయాలు
లోని పొమ్మెత్తలకు పరికీర్తన.

ఉప్పు కోసం పోయి

కప్పుకొనివచ్చి

అ మా

పసుపు కోసం పోయి

బంగారమిచ్చి

అ మా

విశేషాంశాలు :

రామాయణ గేయాలలోని భాషా విశేషాలకు ఎంత చిరికి, చిరికి
వెరికి వెరికి వెరికిననా తెలియనివి కొన్నైనా మురుగునీటి ఉంటాయి
“ఉన్న కడకు తమ్ముడు - అడుకున్నాడు” (సీ అవ) ఇటుకోవడంఅంటే
సామాన్యార్థం కష్టించడం లేక అందగా నిలవడం, కాని ఇక్కడ చేరు
కున్నాడు, అనే అర్థంలో వాడబడింది. ఇది అర్థ వికరీకామం. ఇటు
వంటివే కాక గారి వాఱువు, తప్పు వేరం (అ సీ.) వంటి వుత్తర
పర్వతాగాలు అడుగుగా కనిపిస్తాయి. ఇంతంతనకాని, అంటూ కంటూ
లేని జానపద సాహిత్యానికి చెందిన రామాయణ గేయాలలోని భాషా
విశేషాల సంక్రమా పరిశీలనమిది.

ము గి ం పు

దేశ పటానికి పై భాగంలో ఉన్నప్పటికీ అనాగరికంగా, అనాది నుంచి అట్టుడుగున అదేగి మిడిగి ఉన్న శ్రీకాకుళ మండలం చెరిగిపోని జానపద కళా సంపదకు తరగవి గవి. ఈ మండలంలోని జానపదులు తరతరాలుగా విరక్తభాస్కరవశంవల్లనూ, అర్థికంగా వెనుకబడిన వేయడం వల్లనూ ఇరుగు పొరుగు పొంగింటియ్యవలె పశ్చిమ గోదావరిలో అట్టే ముందుకు సాగక పోయిరి. అట్టి జానపదులలో చాలమంది చిన్ననాటి నుండి అనోటో యానోటా విని, మననం చేసి కృతస్మృతులుగా జాన పద గీతాలను తరంతరగా అతిమకుంటున్నారు. భాషాజ్ఞానం లేకప్ప టి! శ్రీకాకుళ మండలాంతర్గత మారుమూల గ్రామాలలోని ఇమలు తమ పెద్దలనుంచి చిన్నట్టి గేయాలకు చిన్న చిన్న మార్పులతో సహా అక్కడక్కడ కూర్పులు చేసినా భావం చెక్కు చెదరకుండా అనుస్యూ తంగానూ, అనుకృతంగానూ పదిలపడుస్తూ వస్తున్నారు. అనాయాసంగా పనిపొటలతో గేయాలను పొడుకునే పల్లె పట్టులకు పోయి గీతాలను అందునా, రామాయణ కథానూత్రానికి విబద్ధమైన గేయాలను సేకరిం చడం, వ్యాకరించడం గురువులు చూపిన మార్గంలో చేయడమయింది. ఇతి: పూర్వం ఆయా గేయాల వర్గీకరణంలోని ముఖ్యాంశాలను సంక్షే పంగానూ, సంక్షిప్తంగానూ సమీక్షించడం ప్రకృత వ్యాసోద్దేశం.

“శ్రీకాకుళ మండలంలోని రామాయణ జానపద గేయ సమాలోచనం” అన్నదానిని ఒక ప్రత్యాళికానుసారం విశేషించడం జరిగింది. ప్రత్యాళికా రచనానుగుణంగా ప్రవేశిక, జానపద విశేషాలు కథా విశిష్టత, రామా యణ గాథలలోని అపార్థికతా జానీ మూలాలు, గేయాల విశిష్టత, అంటే సాంఘిక జీవనం, భాషావిశేషాలు అను భాగాలుగా వర్గీకరించ డం అయింది. అలా విభజించబడ ఆయా విభాగాలను గురించి కొద్ది కొద్దిగా వివరించడం ఇక్కడ గమనించవలసిన విషయం.

శ్రీకాకుళ మండలంలోని రామాయణ గేయ విభజనంలోని మొట్ట మొదటి అంకం ప్రవేశిక. ఈ ప్రవేశికను మరల శ్రీకాకుళ మండలపు వైస్రొగ్గిక స్వరూపం, పొడిచిన చరిత్ర, జనజీవన విధానం, గాయనం వేపథ్యం అను ఖండాలు చేయబడింది. వైస్రొగ్గిక స్వరూపంలో శ్రీకాకుళ

మండలపు అక్షాంశ రేఖలు, నదిపాద్య భూభాగాలు, దైనిక, పాంచత్య రిక, కవిష్ట, గరిష్ట నరావరి ఉచ్చోగ్రతలు, అ మండలంలో ప్రవహిస్తున్న నదులు, వాటి పుట్ట క, సాగర సంగమంనూ, రోడ్డు రవాణాల వివరాలూ రైల్వే మార్గాలూ మొదలైన వాటి గురించి చర్చించబడింది. శ్రీకాకుళ మండల జనాభా, విస్తీర్ణం మున్నగువాటితోపాటు తాలూకాల సంఖ్య, అందరి జేలం [Soil] రకాల వివరాలు వివరించబడ్డాయి.

శ్రీకాకుళ మండలపు ప్రాచీన చరిత్రతో క్రిస్తు పూర్వం మంచి వేదిచరితు ఎవరెవరు, ఎప్పుడెప్పుడు పాలించారు? ఎవరి కాలంలో ఎలా వుండేది? చరిత్రలో దీనికి గల పేరు ప్రఖ్యాతులేమిటి? ఏ యే మతాలకు అలవాటమైనది? ఏయే పర ప్రభువుల పాలనాన్ని తలదా ర్చింది? ఎప్పుడు ఎలా తీర్చిదిద్దబడింది? అన్నవి వివరించబడ్డాయి.

“జన జీవన విధానం”లో కాష్ట్ర జనాభాలో శ్రీకాకుళ మండలా వికి గల స్థానం, గ్రామాలు ఎన్ని, పట్టణాలెన్ని, అయా పట్టణ, పల్లె లలో వసిించే వారెందరో, వ్యవసాయ రంగంలో పనిచేసేవారి సంఖ్య, వదితర రంగాలలో, జీవించే వారెంత మంది, నికరమైన పంట భూమి, అడవులున్నట్టి భూభాగం, పండి అవారపు పంటలు, వాణిజ్యపు పంటలు ప్రజలు చేసే వృత్తులు, వాటిపై ఆధారపడి జీవించే కులాలు, ఉన్నట్టి పరిశ్రమలను ఉట్టుంకించడం ప్రధానంగా గుర్తించవచ్చు.

“గాయనుల వేపథ్యం”లో గాయనుల అర్థిక, విద్యాతంగాలలోని స్థితిగతులు, గేయాలను ఎవ్వకు పొడతారు, ఎందుకు పొడతారు, అయా గేయ సంవద, అనాగరికులైన వానపదులకు ఎలా అలవడింది, ఏ కులం వారు, ఎంతమంది, ఎన్నెన్ని గేయాలను పొడారు, మొదలయిన నమూ చారం పరిశీలించబడింది.

రెండో విభాగం ‘వానపద భాషాయన కథావిశిష్టత’ ఇందు వాన పద రామాయణ గేయాలకు లోకంలో వ్యాప్తి, కీర్తి రావడానికి కల పూర్వ కవుల రచనా సందిధానం, తన్ని వేక కల్పనాచాతుర్యం, ప్రాత్ర పోషణా దక్షతలే కాక రామాయణంలోని అయా ప్రాత్రల అదర్శ నడవడి, కథలోని పాఠానికత, రచనోపన, విశి, రీతి, గీతలో చక్కగ కళ్లకు కట్టకట్టు చిత్రించబడడం కూడా వానపదులను అర్థమౌదయం

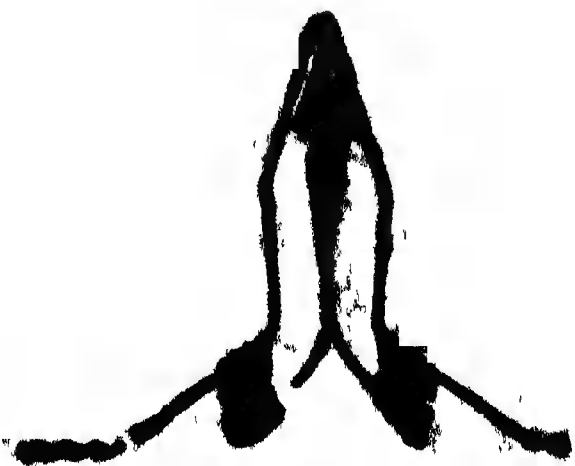
లను చెయదాని! రామాయణంలో కాకు, కారీలో రామాయణం రీతి మనదానిక తార్కాణం.

'జానపద రామాయణ గాథలలోని అకార్యకాలు-కాదీమూలాలు' మూడో విభాగం. ఇందు కార్య! రామాయణం కంటే భేదిం చిన ముట్టాలు, కాటి స్వహప స్వభావ నిరూపణం, అవి యేయే రామాయణ కావ్యాలలో ఎలా చెప్పబడ్డాయి. క్రిత, ప్రాకృత గాథలలో ఎలా వుంది అక్క వివరాలు లభించిన ముట్టుకు ప్రదర్శించడం జరిగింది.

'గేయాల విశిష్టత'లో కేవలం సాంఘిక జీవితం ప్రతిఫలిస్తుంది. గేయాలలో కనిపిస్తున్న పనిపాటలు, అచారవ్యవహారాలు, నమ్మకాలు, అచార విహారాలు, అలంకరణలలో నగలు, కట్టు బొట్టు మున్నగునవే కాక కాద్య విశేషాలు కూడా యిందు ఉదాహరించబడ్డాయి.

భాషా విశేషాలలో ముందఃగా వర్ణాలు గురించి, కాటి పరిణామం, సమీకరణ గురించి వివరించబడ్డవి. సఙ్ధి రూపాలు, నామ కావకాలు, అందరి భేదాలు, విభక్తి ప్రత్యయాలు, సఙ్బుద్ధి రూపాలు, క్రియలు కాటి రకాలు, సమాసాలు, అండున్న విశేషాలు, మాండలిక పదాలు, అవ్య భాషా పదాలు, మడికారాలు, కృతక ప్రామాణిక రూపాలు, సామెతలు, ధ్వన్యనుకరణాలు మొదలయినవన్నీ యిందు సునిశితంగా పరిశీలించబడ్డవి.

పై విధంగా శ్రీకాకుళ మండలంలోని రామాయణ గేయాల సహలోచనలో బేయబద్ధ ప్రణాళికకు వర్తించినంత ముట్టుకు ఆయా విభాగాలను గురించి, అందు ఒక్కొక్క విభాగాన్ని కుదించి, వివరించడం జరిగింది.

అనుబంధం

రావూయణ జౌనపద

గీయ సంకలనం

శ్రీ రామ జననం

సీరా సాగ్రము పైని
 పొదోద్రి అంతకాడు
 అమరూ లందరితో
 ఆ రావణుని బాదాలకు
 సీరా నంద్రము2 లోని
 అమరూ లందరితో
 అది విష్ణు పాదాని
 అది విష్ణు పాదేల
 కనికారించాతకు
 కంసల్యతే గర్భమున
 కాముర్తి జన్మించెడి
 వక్కదె నలుగురె
 తల్లి కండ్లకెల్ల
 కావంక అప్పునుడు
 కావంక సెక్కికుడుకీ
 కడు బాల్యమందున
 తర వెంట తేర
 ముంకంబులను నేర్చి
 అకిల విద్యల నెల్ల
 మునులు యానందింప
 తలను యెక్కింతి గెరిసి
 కాటకానుబావులను
 పొజా కూలి కాఱుని
 మునిముంత శివ విల్లు
 మునులు యానందింప
 అమలు యానందింప
 శ్రీరాముల కేసె
 తమములకు పెళ్ళి

- సిద్ధిలానుండు
- పవరించి యుండి
- రామునులంతా కూడి
- బరియింప లేక
- పది పాతా బోయి
- రామునులంతా కూడి
- అమరంగ పట్టి
- కనికరించెరు
- కడు పుణ్యవత్తియైన
- కంసల్య గర్భమున
- కాముర్తిలోను
- వసుదాలో జన్మించె
- తనివీ బుట్టించి
- కావంక బరమందు
- తగమద్యావించి
- అప వీస్వామిత్రుండుకీ
- విల్లువిజ్ఞనిచ్చి7
- ముర్కంబులను నేర్చి
- తగవజ్ఞానించెడి
- నురలు యానందింప
- కాటకిని మర్దించి
- తుగ్గించివేసెనుగా
- వడతిగా జేసి
- తిరిపె శ్రీరాముడు
- నురలు యానందింప
- సీరా పూవుల దండ
- శ్రీరాముల కేసె
- తమములకు పెళ్ళి

తామిరసా-తా : నాగులకొండ తామరమ్మ : వయమ్మ : విశ్వనరసింహ
విశ్వకాశ్యపాదులు : తారాపురం : సోలూరు తాలూకా

1] కీరసాగరం పైని	2] కీరవంద్యం	3] కానల్య
4] అన్నించి	5] శత్రుమ్ముడు	6] విశ్వమిత్రుడు
7] విలువిద్యవిచ్చి	8] తగవభ్యసించి	9] తమసి యజ్ఞం
10] తర్కశాలలు		

~~విశ్వనరసింహ విశ్వకాశ్యపాదులు తారాపురం సోలూరు తాలూకా~~

నీ త జ న నం

గుమస్తారి గుమ్మన్నా	-	నోమినోమిన్న నాలో నోమిన్నులాలో గుమస్తారిగుమ్మన్నా
వోరోరి తాపారి రాతా	-	నోదూతు వేటలకిమారి
బూమూలే పుట్టింది	-	తాకుద్రా పురుగు
మేగావ పుట్టింది	-	అది మెరుపు గన్నె
తమ్మూడా యన్నేమో	-	యెటలకే2 యెల్లెరో
లంకా నుట్టు తిరిగి	-	లంకల నొచ్చేరా
లంకాల ఏద్దాడు	-	వేటలు అడేరో
లంకాలోనూ మురి	-	కండా దొరికేనా
యాలాగ యా కండ	-	విల్లకు3 తెచ్చేరా
వండవే మండోద్ర	-	యా కండ వండమ్మ
వండవోయ మండోద్ర	-	మంజులే చెట్టి
మండలో మండోద్ర	-	కలదే పెట్టేనా
మాడూ రోజుల్నాడు	-	రావణులే అడిగే
వోలోయి మండోద్ర	-	వోలోరి మండోద్ర
మొన్నా తెచ్చిన కండ	-	మూరలు పెయ్యోవే
మంజు మీదకు మురిత	-	మూలే జాసేనా
యాలాగ మండోద్ర	-	యెల్లె జాసేనా
మాడు రోజుల్నాడు	-	జాలా నీవదాయె
జాలాలాగ మురి	-	మెరుసుకున్నాదె
దీప్తి జానీ రావణుడు	-	వచ్చే జాడకుగా

కోనాలోడు పెద్ద	- పెట్టె నయ్యారే గుమ్మారీకుమ్మన్నా
యేలాగ కంపాలో	- దేమాని జీసి
జాలాని తగ్గలు	- పెట్టెకది జీసి
సిలకారేమా లాటి	- సిలారేసేవా
పెట్టెకరకల్లు	- జూరి గట్టనా
యేలాగ మందోద్ర	- బుర్రా గెత్తనా
వట్టుకు సంధంలో	- పెట్టె యినరేన
జనుకూమునిపాలాముని	- యేటలకోర్చేరా
వట్టుకు నంద్రంలో	- కాటాకి లాదేరా
అంతరికి పిల్లలు	- మరే వున్నారా
జనుకూమునికేమారి	- పిల్లలే లేరా
కల్పయితే దనమీరే	- మీరే పందుదురూ
జాలా సివదాయితే	- వేనే పెందుదునూ
యేలాగా జోవకూముని	- జెట్టాకే తగ్గెత్తె
యేలాగా జెనుకూముని	- పెంచూతున్నాడ

పొడివదారు : గుండార నాగేశ్వరరావు : వయస్సు : 22 సం॥లు

యానాటి వెలమల, చైరిసింగిపురం వరసన్న పేట కా.

1] అరుద్ర 2] వేటల 3] ఇల్లకు 4] అటా 5] జడలకే
~~అరుద్ర అరుద్ర అరుద్ర అరుద్ర అరుద్ర అరుద్ర అరుద్ర అరుద్ర అరుద్ర అరుద్ర~~

నీ త న మ ర్త

జనుకూ! జనుకూనింటి	- జనుకూని యింట
మూర్య జనుకూనింట	- నీత ఫుట్టెనుగా
పేదరేమ్మనురింట2	- పెరిగింది నీత
యెంతికి గిన్నెలలోన	- కాగనెర్పింది
గుండు గిన్నెలలోన	- కుడువ వేర్పింది
వట్టింట నీతమ్మ	- వడక వేర్పింది
రాజునీడులోన	- వయసు వేర్పింది
పాలారోకల్లలోని	- దంపూ వేర్పింది
యెంతి పేటలలోని	- పెరగా వేర్పింది

లక్కాసిద్ధలతోని
 నిలుకాదా పన్నిలు
 వల్లాని వమ్మల్ల
 వచ్చాని వమ్మల్ల
 సీకాయ పుల్లలు
 పెచ్చెరుపు కాన్నాలు
 పెట్లోను పటుజీర
 సిన్ననాటి వగలు
 పెద్దలనాటి వగలు
 నొప్పావ కస్తూరి
 తెల్లాటి కల్లూకి
 కస్తూరి కల్లాపు
 ముచ్చెలు ముగ్గులు
 వంటింకు సీతమ్మ
 వండుతుంది సీతమ్మ
 సిన్నపుడు సీతమ్మ
 తండ్రి ముకము జాసి
 తల్లి ముకము జాసి
 వొలావొలా కన్నీరు
 సీతమ్మ కంఠంకు
 మందీ మల్లెలాయి
 యెమమ్మ సీతమ్మ
 యిరుగోలు పొరుగోలు
 నీ యీడు జోడోలు
 యిరుగోలు పొరుగోలు
 వా యీడు జోడోలు
 సిన్నపుడు మీ సీత
 కొడుకొరి వారి కొడుక
 పెద్ద వేళునుకమా

- కొంత నేర్పింది
 - కైకాకా యేసి
 - వలుగూలే నూరి
 - పనుపూలే నూరి
 - సిరమా మత్తనలు
 - నేయ నేర్పింది
 - కట్టా నేర్పింది
 - సిమ్మించికి కాడిగి
 - పేర్పి కాడిగి
 - బొట్టు పెట్టింది
 - వల్లాని కాటుకలు
 - విస్తూర వేసి
 - ముగత నేర్పింది
 - వంకు నేర్పింది
 - వన్నెరైకొచ్చి
 - నిరిసమర్తలాడి
 - కల్లనీలేగార్పి
 - కల్లనీలేగార్పి
 - ఇంకలా పోసె
 - వారేను కన్నీరు
 - పువ్వుతైళాలు
 - యెదుమున్నావు
 - యెవరేమున్నారు
 - యెవరేమున్నారు
 - యెవరేమి యెవరేడు
 - యెవరేమివరేడు
 - నిరి సమర్తలాడి
 - కొడుక దవ్వకుక
 - పిలమాని నెప్పి

పిలగానీ తాపశయ్య

కన్నూరి కల్లాపు

ముద్దేలు ముగ్గులు

కూరుపుకి యెడురెట్టి

పొలా వుతకంకోన

పసుపు వుతకంకోన

కడరేకు పట్టుకు

అర్నేలు మీ సీత

పద్నాలు మీ సీత

సున్నల యేలేటి

దకరేదా కోదాలు

ఋదేవి కూకూరు

ఋదేవి కూకూరు

ముగ్గురత్తలకమ్మ

పొడినీకారు : ఉట్ల అప్పలమ్మ : వయమ్మ : పో నం

దేవాంగి, తామర, నీది పోస్తు, పొతపత్తుం తాలూకా

- తొరగా వచ్చేమీగా

- కాంతారేపేరు

- ముగతారేపేరు

- దీపామెరిగింది

- పొన్నకాలే కడిగి

- పొన్నకాలే కడిగి

- కొడిదాకా వదిలి

- అరండకి తానమమ్మ

- వనవాసామమ్మ

- శ్రీరాము తార్య

- దర్మాడ్కురాలు

- బుద్ధి గల సీత

- జీవాదేవి

- ముద్దుకోదాలు

1. అడకు

2. పేదచాగ్గమ్మనులిండు

3. పెరిడి

4. సింగారించి

5. అరణ్య

పొడినీకారు : ఉట్ల అప్పలమ్మ : వయమ్మ : పో నం

నీ తా క క్యా.బం - నీతా అలంకారం

అమ్మా! ముద్దుఅగుమ్మ

అది విమ్మకు నీవు

నక్కాని పసిడి లోమ్మా

అమ్మా! రావమ్మా

రంగైత వగలు

తామర పూవులు

తమ్మిట్ల తామరాలు

నామూలు పుట్టిలు

- నక్కాని పసిడి లోమ్మా

- యిల్లాలువైతిరి

- నక్కాని బంగారు లోమ్మ

- కాగిడి తంద్రాంక

- గిర్వాణి అటుపొలి

- దరియించుదూవు : అమ్మా తావమ్మ

- అపొంకోనీలు

- అందమైనట్టి

వజ్రాల కామాల
పొందూగ పజ్జీలకి
దరియించు దూవు
యా దండ గడియాల
మొరిడిలు గొలుమాల
దరియించుదూవు
వడుము దొడ్డాణలు
మువ్వలొడ్డాణలు
దరియించుదూవు
అరిదెలు కడియాల
మట్టెలు లొందూలు

- యాముల్ల పట్టి
- కామాల దట్టి
- రమ్మ! రావమ్మ!
- బాబా బందూలు
- ముద్దుటుంగాళిలు
- రమ్మ! అమ్మ రావమ్మ!
- యా బాగ బందంలు
- సొగసైత గంటాలు
- అమ్మ రావమ్మ!
- అమరంగ పట్టిలు
- దరియించుదూవు రామ్మ!

పొడినకారు : నాగులకొండ కామడమ్మ : వయస్సు కికి వం

విశ్వకావ్యాలు, కారాపురం, సొలూరు కాలూకా

1] చంద్రవంక 2] ఎత్తుగొలుసులు 3] వజ్రాల

~~విశ్వకావ్యాలు, కారాపురం, సొలూరు కాలూకా~~

పెండ్లి వర్ణన

విగువిగు మువియెడి
తలార తలార ముత
కస్తూరి జల్లిత
మినమినలాదిన
పచ్చలు కాపిన
ముచ్చెముతి కాపిన
వజ్రము కాపిత
కామురెక్కింది
అయోజ్ఞ వగరం
మిదిలా వగరం
రామలచ్చమలు
అణిమచ్చెములు
రైతల్లి నుద్ద వనమి బామ్మ

- సిగ్గు నున్న ముత
- తల్కు వర్కిరతు
- కనక గోవళిముత
- రెక్క తల్పులతు
- దోరబందముతి
- ముంజారులతు
- కాకల్లతు
- కనక రడంబతు
- హరింకింజురతు
- అయలుదేరిరతు
- మేగవర్లుతు
- తలంబాళిలుకతు
- పంచమి మేలు చూతు

తానెంతో హామూడు
 యిద్దరికొక్క యాదా
 రాముని పెండ్లి
 రాముని పెండ్లి
 వచ్చుని పందిరలు
 మెచ్చితి కిరీటలు
 వన్నెల రావాములు
 అందెను హారాకూలు
 రాముని పెండ్లి
 రాముని పెండ్లి
 కల్లకు కాటూకూలు
 నొసనను బాసీకాలు
 నొన్నెలు, 7 వదిరైలు

ముతలు మెచ్చితి క్రాహారలు
 యింతలు నవ్వారలు
 ముద్దిలు, తాలాలు
 రాముని పెండ్లి
 హామంగళ మాతమున
 సుంగారతి మైసత్తి
 జయకు జయ మంగళం

సితముగ వరిహించితి
 యిచ్చి యా జవకుండు
 దళదయని పరిశీలితి
 సీతను పరిపించి
 పాలున్ తెప్పించి
 దేవల దెయ్యియ్యింది
 రారె మాడగబోదుము

- రాజులు మెచ్చు బోతు
- రారె మాడగ బోదుము
- యెంతో యింతై యున్నాది
- యెంతో బాగై యున్నాది
- ముచ్చెపు కోశకాలు
- మూలను కిరీటాలు
- వచ్చిరి పున్నెళు స్త్రీలు
- రారె మాడగ బోదుము
- యెంతో బాగై యున్నాది
- యెంతో యింతై యున్నాది
- సేతిని కంకాబాలు
- కూకూలు, బాగై యురి
- శ్రీరాముని పెండ్లి యెంతో
బాగై యున్నాది
- కింతలు బంగారలు
- వూళ్ళను సొన్నేలాలు
- రారె మాడగ బోదుము
- యెంతో బాగై యున్నాది
- మగువ కంటమునెయ్య
- శ్రీరాములకు
- నిత్య ముల మంగళం
- వదానిక మంగళం
- సీత కన్నకు నిచ్చి
- మెచ్చగాను
- కుర్చీలను వేయించి
- ముద్దిని 10 పరిపించి
- వల్లెముల పోయించి
- జీవకి వచ్చగించి
- రాముని పెండ్లి యెంతో బాగై

పొడిపకాదు : రాల్చి పొరమ్మ : పయమ్మ : పొసాము

దేవాలు : నిక్కమవుకం : పాక్కమిత్తరం తామరా : ౧

1] అలికిరకు

2] గోవురమకు

3] ద్వారబంధమకు

4] ముత్యము

5] అంకరింతుకు

6] కాకాదు

7] సొన్నాయి

8] క్షంగార

9] హర్షించి

10] మధ్యము

~~~~~

కొట్నాలు

సువ్వి సువ్వి సువ్విలారి

- సువ్వి పరమ పురుషలారి

సువ్వి శ్రీమొకరింగి

- చంద్ర రాగవా

దంది దంది రోకల్లు

- దరిటిపై సేరవేసి

మందిసిళ్ళకెల్లరమ్మ

- మగువరిద్దరూ

కొండమీద పండియి

- గోవర్ధ 2 దావ్యాలు

యేడుగుకో 3 దంపరమ్మ

- వేడు కొట్నాలు

పల్లాన పండినాయి

- హరి 4 ఇక్కిమ్మ కాసికేలు

పాడుకోని దంపరమ్మ

- వజ్జి కొట్నాలు

సువ్వి సువ్వి మువ్వి లారి

- సువ్వి పరమ పురుష లారి

సువ్వి శ్రీ మొకరింగ

- చంద్ర రాగవా

పన్నెండు రాట్లకింత

- పచ్చి పమిపు కాగరేసి

పేరు పేరు పిలవరమ్మ

- పెల్లివారిసి

కొగర చీర కట్టుకొని

- వాగరతి గంజీమిడిను నీవు

అరుందతి యేగరావె

- యేడుగతో కొట్నాలు నేడు

దస్తుమూ

చెంగల్వ చీర గట్టి

- పిలగ పువ్వు రయిక కాదిగ

కాంతమ్మ నీవు కావె

- యేడుగతో కొట్నాలు నేడు

దస్తుమూ

పిలవచి చీర గట్టి

- నేర్దంపు రయిక కాదిగ

యేడుగతో కొట్నాలు నేడు

- నేడు దస్తుమూ

వాళరి వాళరి కొట్నాలు నేడు

- గుప్పిదేసి మిట్టలు

పదాశిష్టని కొప్పులోన

అక్కణందరు కూడుకోని

యిల్లరమ్మ

పొడినకారు : రొద్ది పొరమ్మ : వయమ్మ : పే నంబు

దేవాలం : విక్రమపురం : పార్వతీపురం తాలూకా

1] ముఖరింగ

2] గోవు మట్టని

3] వేడుకతో

4] అవి

5] అగర

6] దండుడుము

~~అల్లుని అలుక~~

అల్లుని అలుక

దశరీవా తనయెందు

కట్టులు పొలపుగా

రామచంద్రుడంతట

అరిగి పోయితే కార్త

అతని! అర్ధాంగి

బూదేవి కీకార్త

జనకుందూ బూదేవి

అరిగేది అల్లునకు

వరసా వరసా కాదు

నరసా నల్లావములు

కూర్పున్న జానకిని

సిక్కులను చీపేరు

అరిగేది అల్లునకు

అనిదీ పొవకోలు

పదివేలు మోరీలు

కాపుగరి వుంగళము

పదివేలు అటుపులను

పచ్చాన పల్లకి

రచ్చాలు పల్లకి

తాళా మృదంగములు

- సన్నజాజులూ

- బుక్కాగుండ అల్లకోని

- య్యార, జెరువు కాన్నాలను

- పే నంబు

- దేవాలం : విక్రమపురం : పార్వతీపురం తాలూకా

- రామాచంద్రుండు

- అరిగి పోయిరిగా

- అర్ధాంగి వెదలి

- జెనుకూనకు తెలిసి

- అయిన బూదేవి

- విశదముగా జెప్పి

- కడు సంతోషముగా

- యేమి కట్టుములు

- వచ్చిరంతటతో

- సరిపిరంతటతో

- శేవనెత్తెడు

- సిరిగందముంచి

- యేమి కట్టుములు

- యెండి గొడుగులూను

- వట్టు కాపులునూ

- పుత్రికె సంజ్ఞములునూ

- వసుద బూదేవి

- వెదలితో వెదలి

- దునుడితో వెదలి

- పొనీమేళములు

సరసా సల్లాపములతో
 రామచంద్రుని జోడ
 పట్టులలు జనులంతా
 అరిగేటి అల్లుడిని
 పచ్చాని పల్లాకి
 వజ్రాల పల్లాకి
 కస్తూరి శంఖమును
 పసిడి పావకోలు
 యెండి గొడుగుల నీడ
 పదివేలు మోరీలు
 తన మామ జనకుండు
 నావుగ్గి వుంగరము
 పదివేలు బటువులకు
 పల్లాకి లేదాని
 అతి దనవంతుడే
 యిస్తాడు రావయ్య
 యెన్నెన్ని కట్టుములు
 మంచి గందపు చెక్క
 అవియు నా కట్టులలు
 అతి దనవంతుడే
 యిస్తాడు రావయ్య

జనకుండు వెడలి
 - రమణాచందరి వెడలి
 - పయనామాయదరికి
 - కన్నులను కూసి
 - పయితో దిగిరి
 - వనితతో దిగిరి
 - తిలకంబూ దిద్ది
 - కాలకునూ తొడిగి
 - వెలదికి పట్టించి
 - పట్టు రావునూ
 - వాసగి కట్టుచున్నా
 - వుత్తరి సంజయమును
 - వాసగి చూడెరి
 - యెలలిగినారు
 - మామ జనకుండు
 - రామచంద్రులచా
 - యిచ్చాచా నాటి
 - నుక్కలదీసాన
 - యివ్వంది రామ
 - మామ జనకుండు
 - రామచంద్రులదా!

పొడిపకారు : కొల్చి పొరమ్మ : వయస్సు : 55 సంవత్సరము

దేవాంగ, విశ్వమృతం, పాశ్చాత్యులు అట్లా

1] వెడలి

2] - నవరత్నాల విభాగం

3] పుత్ర-విభాగము

4] - పయనమై వెడలి

5] వెండి

అ ప్ప గిం త

వొదినేరు! నా పుత్రి

పదిలాముగను

పొలాం పుత్రిని

యాలాగ పెందితిన

వొదినేరు నా పుత్రి

పదిలాముగను

అకాలేసిక పూట

గుడుతెరిగి అన్నంబు

వొదినేరు నా పుత్రి

పదిలాముగను పెంచ

పనులెట్టి వెరుగాడు

బలునైన పనులాదె

పొదివకారు : గుత్తి చిన్నమ్మడు : వయస్సు : శ్రీ వంశ

దేవాంగ, పుత్వల నీధి, రాజాం, రాజాం తాలూకా

- యిది యప్పగింత

- పెంచ బారాము నీది

- పొలాగా పెంచెము

- యీ నారీ మణిని

- యిది యప్పగింత

- పెంచ బారాము నీది

- హన్నమై తడుగాడు

- మీరే పెట్టారి

- యిది యప్పగింత

- బారాము నీది

- నుకుమారిది వరకు

- బాదించవద్దు : వొదినేరు!

1] వొదినేరు! 2] అన్నమై

~~పొదివకారు : గుత్తి చిన్నమ్మడు : వయస్సు : శ్రీ వంశ~~

నీతను రామున కప్పగించడం

అప్పగించితిమి

కొమ్మిది నెలాలు

అమ్మారో నినుగన్న

పన్నెండేండ్లు పెంచి

మీ బారామే గాని

నట్టింటు సిట్టడుగు

అమ్మారో విడు వంపి

మీ బొట్టి! నుమా నేడు

దకరీదా కోమాళా

అమ్మారో నీ వంశి

పుట్టింటికి కిర్తి

- వొప్పులకుప్పాను

- మీసి కంటేవమ్మ

- బాగ్యమేదే తల్లి : అప్పా

- మీ బాప్పగించితిమి

- మా బారామిక లేదు : అప్పా

- యికనెవ్వరే సెదరో

- యెటులుతిడునో తల్లి : అప్పా

- మా బొట్టి బాదిక

- నీతానెలుకొమ్మ : అప్పా

- పూజానెయూమమ్మ

- పొందుగా తెమ్ము : అప్పా

అత్తామామల యందు

అదీనా మాటలకు

పోయిరా సీతమ్మ

పోయి నీ యత్తింట

పొడినవారు : బోడ అప్పలవరనమ్మ : వయస్సు : పిలి నం

దేవాంగి, కామర, కొరస్సాద (వయా)

పాతవత్తుం కాటాకా

- అతి బత్తి గరిగుందు

- యెదురాదా బోకమ్మ అచ్చి

- పోయిరా గదమ్మ

- బుద్ధి గరిగుండమ్మ అచ్చి

1 బొట్టి = అడవిడ్డ

~~అత్తామామల యందు అదీనా మాటలకు పోయిరా సీతమ్మ పోయి నీ యత్తింట పొడినవారు : బోడ అప్పలవరనమ్మ : వయస్సు : పిలి నం దేవాంగి, కామర, కొరస్సాద (వయా) పాతవత్తుం కాటాకా~~

సీత నత్తగారింటి కంపదం

సోలనము 1 సంపదలు

పద్మానుబాధి రో 2

లేవ పద్మపు రాణి

లేవమ్మ లేవమ్మ

జీత మొగ్గలేవె

జమకు ముని కూతురా

మాయత్త మీ మాకు

మాకు బరిమిలు లేవు

గారాకుతే సేవట్టి

తల్లి కవుగుతు చేర్చి

వంటిసివాకరితి

వంటిసివాకరితో

యెలమ్మ సీతమ్మ

యూవం యెట్లంటి

మాటగా సీతమ్మ

మామిత్త సేతిలో

అన్నలని సంపవే

దివములేలుకొమ్మ

పొలల్లో ముందెత్తి

- కూర్పు తెల్వారి

- పట్టి లేవమ్మ

- లేవ పూబోడి

- వదరైవ బొమ్మ

- జీతంద్ర లేవె

- బిడ్డా లేవమ్మ

- నిను బంపమంటె

- మారు మాటాదా

- కవుగుతును చేర్చి

- కన్నీరు తెచ్చి

- వంటి మందతకు

- యెదురాదబోకు

- యెద్దెదవు నీవు

- అరిగి ముల్లమ్మ

- మూడంగ వీరిసి

- సేయప్పగించి

- హాతిక కారినమ్మ

- దేవి మా యమ్మ

- వేదిలో ముందెత్తి

జంగాలు బొమ్మ వని

నాకరీ నొమ్మలె

అది గాక మాత్రం

బాటుడును బాలాను

తీగ మెరుపులు కొన్ని

బొమ్మ రిల్లున్నాయి

యిక నెవ్వరాడెరు

గుజ్జవి గూలకిరి నన్ను

యిక నెవ్వరడిగెడరు

అత్త మామలు నీక్కున్నాడు అమ్మా

తల్లి తండ్రిల మీద

బారినే నర్వామని

కోలుకుయ్యకు ముతయ

కన్నె పయనందై

పచ్చని బానికము

పదిమార్లు మాయమ్మ

ముచ్చిల బానికము

ముమ్మారు మాయమ్మ

పొడినబారు : కంఠం హైమావతి : వయస్సు : 45 సంవత్సరాలు

జంగాలు : పొరాపుతం : హిరమంతలం బాలాకా

- సేరికందించి

- వయ్యారి నీవు

- సకల దూరంబు

- దండాదునుంటె

- మెరిసి నట్టుంతు

- బొమ్మలున్నాయి

- తల్లి సీతమ్మా

- బియ్యమడిగెడనూ

- తల్లి పీతమ్మా

- బాడినెత్తరిదయ్యలనినమ్మ కొమ్మ

- అనె యిడువమ్మా

- నమ్మాకొమ్మ

- బేరీలు మోగి

- కదలి రావమ్మ

- అల్లాడగాను

- తిరిగి సూడమ్మ

- అల్లాడగాను

- తిరిగి సూడమ్మ

1. కోటనమ్మ

2. బిర్మానుబాడి

3. గారాబు

4. మరల వస్తు

5. అతి

6. గుజ్జవి గూళ్ళకు

~~ఇంకా రాముల సంవాదం~~

ఇంకా రాముల సంవాదం

రాముడు : కూతువుదేకం వెలున్నాను 1. కుమ్మపువ్వులే తెచ్చున్నాను 2

వడమడుదేకం వెలున్నాను - వెండిపావలే కొట్టువచ్చాను

వెంటను సీతను తెచ్చున్నాను - తలుపు తీయవే చెల్లెల

తగువులొద్దు మనకు

కాంత : మామయ్య నీయింబియినదేయిరే - మామయ్యనీయింబియినదేయిరే
 పదమియింబియినదేయిరే - పదమియింబియినదేయిరే
 వెంటియింబియినదేయిరే - వెంటియింబియినదేయిరే
 తగువూలున్నాయి

రాముడు : ముచ్చెల వాన కుడినె - ముచ్చెల వాన కుడినె
 వెంటియింబియినదేయిరే - వెంటియింబియినదేయిరే
 పచ్చాని పందిరి తడినె - పచ్చాని పందిరి తడినె
 పన్నెందు రాటులు తడినె - పన్నెందు రాటులు తడినె
 తగువూలున్నాయి

కాంత : ముచ్చెల వాన కుడినె - ముచ్చెల వాన కుడినె
 వెంటియింబియినదేయిరే - వెంటియింబియినదేయిరే
 పచ్చాని పందిరి తడినె - పచ్చాని పందిరి తడినె
 పన్నెందు రాటులు తడినె - పన్నెందు రాటులు తడినె
 తగువూలున్నాయి

రాముడు : పిరిచి పిరిచి కాలు నొరే - పిరిచి పిరిచి కాలు నొరే
 పిరిచి పిరిచి కాలు నొరే - పిరిచి పిరిచి కాలు నొరే
 తగువూలున్నాయి

కాంత : పిరిచి పిరిచి కాలు నొరే - పిరిచి పిరిచి కాలు నొరే
 పిరిచి పిరిచి కాలు నొరే - పిరిచి పిరిచి కాలు నొరే
 తగువూలున్నాయి

రాముడు : మాకో కానిది కుప్పిరిక్కి - మాకో కానిది కుప్పిరిక్కి
 యెక్కానిది కుప్పిరిక్కి - యెక్కానిది కుప్పిరిక్కి
 పిరిచి పిరిచి కాలు నొరే - పిరిచి పిరిచి కాలు నొరే
 తగువూలున్నాయి

కాంత : మాకో కానిది కుప్పిరిక్కి - మాకో కానిది కుప్పిరిక్కి
 యెక్కానిది కుప్పిరిక్కి - యెక్కానిది కుప్పిరిక్కి
 పిరిచి పిరిచి కాలు నొరే - పిరిచి పిరిచి కాలు నొరే
 తగువూలున్నాయి

[illegible]

1. వెళ్ళమన్నాను
2. తిప్పించన్నాను
3. వెళ్ళివుండలేదు
4. వాటిని

అంతా కలిసి చేతి కృత వివరాలు

రాముని కేరి గృహము
పెళ్ళిమఠా పేరంటాలిమే
కడు వేడుక లలరగ
వట్టె మంచపు తరికొలు
చొందుమల్లెల విరులు
పొన్నునై పరిమలము
యింది పెంబుల పెండ
దివ్య మోటిక్కమూ
కనకంపు గిన్నెలతో
మనల్యా కామమిది
పుంగిద ముచ్చడు తీసి
పుంగిదమమి తమ్ముమదె
పెల్లెలు గూడ, కాంత
సిగుపది జానీతి
రామ యమి రిమ్మ మమి
లిలు కొప్పుల తమ్ము
తరద పెరిగింది కామ
నిలచియును నిలచియును
అమ్మ జానీతి రిమ్మ

- [illegible]

పాడినవారు : రాష్ట్రపాతమ్యుగ్రయన్యుః కేర తం॥ శిశింజ ప్రితత
దేహాంక, విత్తితురురం, పార్వతీపుతం

1) సింగారించెను   2) పశువును   3) చింకరించెను   4) పక్షిని

~~5) పక్షిని   6) పక్షిని   7) పక్షిని   8) పక్షిని   9) పక్షిని   10) పక్షిని~~

శ్లోకములు   పాట   శ్లోకములు

శ్రీ గణపతి నిన్నే తలచు	సత్తమందుని రావణుని తలచు
యేకపతిని పూజిస్తూ	వెలది నపుడు సింగగిన్నూ
గోలకి గోరింటు సిద్ధగిన్నూ	రంగైన కన్నూరి పెగటయిన్నూ
నేటి నేటి పులగాలమ్మ	వెన్నముదల అప్పదాట
జన్ను మూగడ అప్పదాట	పాలమూగడ అప్పదాట
పంచదార పొంగులు కొన్ని	మేనత్తలందరి అలవడియి
అవేల సీతను సింహగారింది	కాలకి పారాజోరానూనునురికి
నుదుటిని నిలకాము	దీదూనునుంది
కల్లకి కాదికి	పెట్టునునుంది
శ్రీరామ నీకు సిగ్గునయ్యో	యూవేల సీతను యుటకోవయ్యో
నారిని మూసి నవ్వుకోవయ్యో	నాలుగుజాములకు మేనుకోవయ్యో
అచ్చో నువ్వి నోటనం	అచ్చి దేవికి నోటన
శ్రీ రామ అచ్చినికి నోటనం	సీతాదేవికి నోటనం
పాడినవారు నక్కొడి నత్తవత్తమ్మ	వయస్సు
విశ్వబ్రాహ్మణులు	కారాపురం

1) 8' 00 2) 8' 00

అట్లు గోవిందులొక్క
 అలసాద్రి పుకాశము
 సీతారాముల మోక్షము
 రాజరాముల మోక్షము
 తన పుత్రములతో

అయోధ్యలోను
 సేతువార్యమనెను
 సేన్మంతుడు
 తామరకు పేరు
 పుష్పల అలసా

తత్త్వములు బాటితో అది నీటి పైనున్న వానివలె నానవలెను
యిగిరెల్ల నీరమును అది నీటి పైనున్న వానివలె నానవలెను

పొరెల్ల నీరమును అది నీటి పైనున్న వానివలె నానవలెను

మోసములు బాటితో అది నీటి పైనున్న వానివలె నానవలెను

కన్నె అందరి నీరము

నారకములు గాల్గొ

మంది ఏలు దొని

అ తటా నీరము

తెచ్చు దేరి నీరము

అలమారు క్షేత్రముల నీరము

అలమరిది అర్చనము

అమ్మారో మా యమ్మ

నట్టింట తున నీర

అయినంట తున నీర

యేనున్న నీరము

దేదేని చెప్పుతును

నీర కాముల మూడు

బాల కాముల మూడు

తన నీర మందేది

పుష్పములు బాటితో

యిగిరెల్ల నీరము

పొరెల్ల నీరము

మా తుదికి కడుద

గారి మేదల నీర

సింగారి మేదలనీర

నెల్లెల నెల్లెలా

తున నీరము

నీరము నీరము

యెల్లెలది నీరము

నానీరము తెచ్చు

నీరము తెచ్చు

మాటలాడించి

తెచ్చు దేర్చు

తెచ్చు నీరము

గారిమేదల నీరము అదిగిరెల్ల నాది

ఇల్లడకొచ్చి

మమ గెచ్చు తరి

వడకలె తేవు

దొరికలె తేవు

యెచ్చుతునున్నది

అన్న అర్చనము

సెమ్మించు దేని

కావించు దేని

పుష్పములు బాటితో

పూనినీరము

యెచ్చు నీరము

మకలల కెగిరి

కొనగారి మేద

అదిగిరెల్ల నాది

సెమ్మించు దేని

నెల్లెల నీరము

అదిగిరెల్ల నాది

నీరము అదిగిరెల్ల

యెచ్చు నీరము

జెనుకుముది చూచుకా	- -	జీదికిల్లాకా
బూదేది చూచుకా	- -	బుద్ధిగల నీకా
తెగవమ్మ సీతమ్మ	- -	తెగ్గిని చూచోమ్మ
తెగవమ్మ సీతమ్మ	- -	యెల్లిపోదాము
యీదినకి దవి కురులు	- -	యీదరించికి ముడిసి
జారెన్నికి దవి కురులు	- -	గయినామిదీగింది?
ఆ ముందు సీతమ్మ	- -	యీనకాక నిలకమ్మ
ఆ యిద్దరిల్లాకు	- -	కలసే వస్తూరు

పొడినకాకు : అంధవకత్తు వేలమ్మ : వయస్సు : పేటి నంబ

కోకుట్టు : వద్దికాండ్ర : (వయ్య) దండుగోరొత్తరం

కాబూకా : పెక్కరి

1) కమించతి	2) వెన్ను	3) మూర్ఖుడు	4) పిడిక
5) విదరించి	6) వారిక	7) నకుము కట్టు తిగింబ	

~~~~~

రా ము ని అ లు క

సీతమ్మ శ్రీరాము వన్నీకులాది	-	అబాది సీతమ్మ అట నొరింబ
తెలిసి నమ్మల పైక	-	వేల నందింది
కురులు మన్నగ దుర్వి	-	కుడి సేవ ముడిసి
ముకువుపై ముద్దేలు	-	దిగ జారబోసే
తెల్లవా కల్లకు	-	కల్ల కాటుకులు
నొనటకే! కన్నూరి	-	తిలకంబు పెట్టి
వల్ల వట్టు జీలే	-	వారిరో కట్టి
వారిరో నకుముడి	-	వర్ణామయి
సంగల్య పూరైక	-	వారిరో జామి
అత్త కలకరించుకు	-	అరిపోదమొత్తి
మాకు దకరదకు	-	మరి సేక సేసి
మిడిది అద్దనమ్మ	-	మదక అందింది
మానినాకు శ్రీరాము	-	పోగ కమ్మలకు
వెరి కా కమ్మలలో	-	యిత్త కోవములు

పక్షపాతములతో
 కివరాత్రి సిట్టమ్మ
 సినుకుమ్మడమ్మనుండమ్మ
 అంగట్లా సీతమ్మ
 తలపు తీయడ ప్రాశం
 వలకరె ప్రాశం
 పలకరె ప్రాశం
 అత్తమ్మ మేడలకు
 అత్తమ్మ కోదాయి
 అత్తమ్మ తయ ప్రాశం
 సీతా సీత తప్పు
 వలకరె ప్రాశం
 అత్తమ్మ మేడలకు
 అత్తమ్మ మేడలకు
 యేరెకు మేడలకు
 ఎల్లమ్మ మేడలకు
 పడుపు మీదను
 కుర్రెలొత్తకుండ
 అత్తరవు పన్నుకు
 అవరవర గంధాయి
 సిలక లేలూ తాటి
 యెవ్వరాద్రిక తాటి
 నా పెనిమిటి ప్రాశం తాటి
 గాతల్ల నా తాటి
 ముచ్చెల తుక్కటి
 మునుములో సీతమ్మ
 అప్పురె ప్రాశం
 యెక్కడా తుక్క సీత
 పొడుగట్ల తుక్క సీత

- - పక్ష పాతముల
 - - సీతకుమ్మడమ్మ
 - - సీదగమ్మలమ్మ
 - - నా తాటి తాటి
 - - తలపు తీయడ ప్రాశం
 - - వలకరె ప్రాశం
 - - పలకరె ప్రాశం
 - - అత్తమ్మ మేడలకు
 - - అత్తమ్మ కోదాయి
 - - అత్తమ్మ తయ ప్రాశం
 - - సీతా సీత తప్పు
 - - వలకరె ప్రాశం
 - - అత్తమ్మ మేడలకు
 - - అత్తమ్మ మేడలకు
 - - యేరెకు మేడలకు
 - - ఎల్లమ్మ మేడలకు
 - - పడుపు మీదను
 - - కుర్రెలొత్తకుండ
 - - అత్తరవు పన్నుకు
 - - అవరవర గంధాయి
 - - సిలక లేలూ తాటి
 - - యెవ్వరాద్రిక తాటి
 - - నా పెనిమిటి ప్రాశం తాటి
 - - గాతల్ల నా తాటి
 - - ముచ్చెల తుక్కటి
 - - మునుములో సీతమ్మ
 - - అప్పురె ప్రాశం
 - - యెక్కడా తుక్క సీత
 - - పొడుగట్ల తుక్క సీత

వంటింట్లో కుడి సీత
 కోపమొచ్చిస్తాడు
 సొంతమొచ్చిస్తాడు
 నూతులు సెర్లన్ని
 నదులు గోత్రాలన్ని
 సెట్టులు సేమాలు
 గట్టులు పుట్టులూ
 యేదేడు మేదల్లు
 అత్తకు పన్నుకు
 యిక్కడే కుడి సీత
 గాజల్ల నా తలుపు
 మునుములే సీతమ్మ
 సీతనే తొడపైని
 సిక్కుల్ల దీసేడు
 పొక్కుల్ల దీసేడు
 అలాగ సీతమ్మ
 పదితారల సీత
 పదియేడు రాజ్ఞా
 మాకు తారల సీత
 మారేలు రాజ్ఞాలు
 వెయ్యి తారల సీత
 వెయ్యేలు రాజ్ఞంబు

తాత్పర్యము
 - కొద్దుకు వెళ్ళు
 - సేరదీస్తాడు
 - వెతుకుతున్నాడు
 - వెతుకుతున్నాడు
 - వెతుకుతున్నాడు
 - వెతుకుతున్నాడు
 - కడ మేడకెల్ల
 - కాన నేసింది
 - యిచ్చోటుకుంది
 - గల్లునీడింది
 - నవ్వుతున్నాడు
 - కూర్చుంటున్నాడు
 - సేరి ముద్దెట్టి
 - పూని ముద్దెట్టి
 - తొడలపై కూర్చోని
 - నా దేవి కత్తి
 - నా తాత యీరి
 - నా దేవి కత్తి
 - నా తాత యీరి
 - నా దేవి కత్తి
 - నా తాత యీరి

పొడితనము : తొంపల అంకమ్మ ; వయస్సు : పేరి నం
 పొరితములు : భీమవరం, దీపురుపల్లి తాలూకా

-
- 1) - కుటుంబము   2) - తల్లిదండ్రుల కమ్మలది
 3) - మునుగు   4) - కాంతము వచ్చిననాడు

పట్టాభిషేక తాతన

తాతన పాదనాలో	నామ నామనాలో
	నామనాలో, తాతన నా పాదనాలో
సీతన్న పూజా	- కలిపెల్లుతాతన
చారితో లచ్చాన	- కలిపెల్లుతాతన
అక్కరా మందర	- తానెమి పమన
పీతము పూజా	- కల్లనాసింది
నీపెద్ద కొడుక్కి	- పట్టాభిషేకము
నీ కొడుకు ఇరుడి	- కియ్యమని పెచ్చె
అ మాట దక్షిణ	- తానాలింది
గుంటె జల్లుమాని	- గుడిలాడె కామ
నడుము నక్కుమని	- వడకొల్లు పెదరె
యా పెద్ద కొడుకూడె	- పిలిపించుతారు
రావయ్య పూజా	- రమ్మని పిలిచె
తమ్ముడు ఇరుడికి	- పట్టాభిషేకము
అ మాట లిన్నాకు	- పూజాచందుగింతు
అమ్మోరె మా యమ్మ	- అమ్మ మామిర
తమ్ముడు ఇరుడికి	- నేనిచ్చుతాను
పూజా మూర్తున్న	- సింహా గద్దె
రావయ్య తమ్ముడ	- తమ్ముడ ఇరుండ
అ మాట లిన్నాకు	- తమ్ముడు ఇరుంతు
అన్నోయి మాయన్న	- అన్న పూజా
మొత్త పెట్టావాడవు	- ముందేతయ్య

పాదననారు : తిలకంపరి పోలమ్మ ; వయస్సు : 58 వ .
 హరిజనులు : నిలావగరం ; పాలకొండ తాలూకా

1) కలిసి వెళ్ళుతారు

అక్షర ప్రయోగం

పట్నంలో రాజాలు
 పింతర్లి 1 వరముదే
 రామున్ను అచ్చానా
 పటా బటలు యిప్పి
 అరన్న 2 రాజాలు
 యెరివ రాజులకి
 యెరివనే సెకునములు
 యిల్లు బయలెల్లగాని
 దొడ్డి బయలెల్లగాని
 రావియిండు సెర్లెలు
 అలమామ మా రేసుతో
 మరులుకున్న సుప్పనాతి
 అయెనరు పొదలోని
 కోవలో ప పొద

వారిగి నా పొదను
 కత్తి పడును సూసినారు
 యెదురు పొద వరకాగ
 యెటుతోనే బాలుడు
 అలన్న రాముడు
 అన్నోరి మాయన్న
 యెదురు పొద బాంబి
 కాలారై రత్నాలు

పొడినతారు : అల్లాడ పొరమ్మ : వయస్సు : ఔ నం

పెగిడియ : పెగిడి విధి

మందన : మందన పద్ తాలుకా

- పయనమయ్యేరు
- పయనమయ్యేరు
- తరువాత సీతమ్మ
- బాకా బటలు కత్తి
- యెరివనే వున్నారు
- అవతలే కరిగాయి
- యెరుపడ్డాయి
- యిల్లాలు తుమ్మింది
- దొరసాని తుమ్మింది
- రణ సుప్పనాతి
- మరులుకున్నాది
- సుతుని కన్నాది
- పొందిగ నుంచె
- వారిగి ఉన్నాది
- కత్తితో నరికె
- యెదురు పొద వరకీనారు
- తాలుదే యున్నాడు
- యిక సెర్లెలినాడు
- వద్దారేడు
- అన్నా రాగవులు
- నేను వంపినాను
- పొరుకున్నాయి

కూర్మమును భజనపాఠము

అవ్వదే నువ్వునాతి
బాబుడు దిక్కుకునాసి

యెవ్వరో యీ నాతి

శ్రీరాము లచ్చానాతి

లచ్చాన శ్రీరామ

పెల్లిరాదామాని

కల్లెలాదామాని

నీ కన్న అదామాని

వద్దాని శ్రీరామ

మా కమ్ముడు లచ్చాన

కమ్ముడు వద్దాకు

పెల్లి అదామాని

యెనకెట్టి నువ్వునాతి

యెన్ని దూర అనాతలు

సెవులు ముక్కు కోసి

దిక్కున్న సోమన

ముక్కు సెవుతెమొ

అలన్న తావందు

- వన్నము! తెచ్చి

- మోరపైకి కోయింది

- మరి వచ్చివారో

- యిద్దరోచ్చారు

- వద్దకెంతాది

- ప్రేమ పడతాది

- కలక పడతాది

- సీత వున్నాది

- గదిమేస్తాడు

- వొక్కడున్నాడు

- నీవు యెల్లావె

- యేమి అనవులు

- నిలబడ్డాది

- మరి రాస్తాడు

- సీత చెట్టుమోస

- సెప్పమన్నాడు

- సీత బట్టింది

- వద్దకెల్లింది

పాడినవారు : మక్క అమ్మన్న : వయస్సు : శివ నాతి

రెడ్డిలు : కోటరాడు

(వయా) దండుగోపాలపురం : పెక్కటి తాలూకా

1) అన్నము 2) మూర్ఖ 3) కళ్యాణము అదామాని

శూర్యబల తప రంగపాటును రావయవకు చెప్పుదం

అన్నార మాకున్న	- అన్న రావయవకు
యిన్నావుర నా యిన్నావయ	- అన్నా యిన్నావురనావయ
కారుణ్య ముదీపలో	- అ రావయవకు
కావించే రావ ఇరవీపాలతి	- అన్నా కావించే రావ ఇరవీపాల
అ ఇరవీపాలలో	- మగువకది కలయిక
అ ఇరవీపాలలో	- నీకొకది కలయిక
అ మగువ మత లంకలులకు	- కోటి మూల్య కావించే రన్న
వైదూర్య మాతీకర్ణ	- మెరసివట్లయిరన్న
దనివే సూవుకు వెలి	- సెప్పినా ముదీలకు
వొప్పుకోకుండ	- కావూ సేతుల కర్ణ
ముక్కు సెవులు	- కోసినారా
యింక దిక్కెవ్వరినె	- పంపినారా
అ మాకు రిన్నాకు	- మాయ కావించే రిన్నా
కర్ణు యిరవీపాల	- పండ్ల పటవతి కోరిక
అకాస మల్లది	- బూమి గలగలకొరె
తైలావమే తిరులనాది	- రావ తైలావమే కడిరనాది

పాడినవారు : తామర లక్ష్మీనారాయణ : వయస్సు : 30 సం॥
 తుమ్మిరి : తిరిగిదర్శి : కావూకా : సోంపేకు

1) బ్రహ్మ 2) కారదవిలో 3) వర్ణకాల

~~యిన్నావుర నా యిన్నావయ కారుణ్య ముదీపలో కావించే రావ ఇరవీపాలతి అ ఇరవీపాలలో అ ఇరవీపాలలో అ మగువ మత లంకలులకు వైదూర్య మాతీకర్ణ దనివే సూవుకు వెలి వొప్పుకోకుండ ముక్కు సెవులు యింక దిక్కెవ్వరినె అ మాకు రిన్నాకు కర్ణు యిరవీపాల అకాస మల్లది తైలావమే తిరులనాది~~

నీ కా ప హ రణం

తమ్మూరా లచ్చాన	- తగు బుద్ధిమతితో
రావయ్య తమ్మూర	- రావూ లచ్చాన
సీత నీకెల్లాడ	- సీతనీ యెల్లాడ
పదీతి నీకెల్లాడ	- పదు మిల్లాడ
దేవి నీకెల్లాడ	- దేవమిల్లాడ

పొదిలోని కాకాలు
అల్లసాని బాబాలు

కాకి వస్త్రములు
అరిసేత నామము
మక్క మక్క లేడ
బల్లగార్తి కొమ్ములు
లేడితో రాముడు

యా నేన కాంతలో
యెంతో అతనాల్లు
వార వార నేనేమి
యెంతవోదూతి మాయ

బూసింది బాదాము
బాసింది బాదాము
బాసినా నా యొక్క
పేరిలో బాదాము
వార వార మిది వద్దు
అదివిలో మీ యన్న
మరిదోయి లచ్చాన
యెల్లవోయి నా మరిది

గేళాల మీడికి
రాళ్ళాల మీడికి
మాకు కొద్దినోయి
అన్నన స్త్రీలలో

మా యన్న రాముడికి
మా యన్న సీతమ్మకి

యెంత మాటలందునె
మాకు చిచ్చులు పెట్టుకే

అదవి కందా మూల
కొంత కోరావీలు

పొందుగా పుట్టుకు
అమిరిందీ2 పడుకు

- వొల్లు దరిందేకు
- అమిరిందీకున్నాడు
- మాది కొమ్ముల లేడ
- బల్లగార్తి కొమ్ములు
- బయలు వెలుతున్నాడు
- యెల యెండ లేసేను

- ముందుకున్నాది

- సేతునన్నాడు

- నేను కానా లేను

- బుద్ధి సెప్పేడు

- బలము సెప్పేడు

- పేరిమన్నాడు

- వదులుకున్నాడు

- వొయికుంటమేతి పంపు

- కాపదలు కరిగేయి

- మా మరిది లచ్చాన

- మరిది లచ్చాన

- మాయన్న డేవురై పున్నాడు

- మాయన్న రాజై పున్నాడు

- యెంతవోయి కాకారి

- అన వదుడువు లచ్చాన

- అందోనో నమ్మింది

- కల్లాని నమ్మింది

- తల్లి సీతమ్మ

- లచ్చావతిరాతి

- మారగించున్నావ

- తాగి బలికున్నాము

కోరి రిచ్చాలు పెట్టె

మిసి రిచ్చాలు పెట్టె

పొలేసి వల్లమును

నీలేసి వల్లమును

తలుకుతా వరములు

అందురా తోగోడ

ఆ యాననా దాట్టి

ఆ తామలచ్చనులకు

యీ యాననా దాట్టి

మీ ముగ్గురత్తలకు

రతంపైని సీరమ్మ

హర హరా దైవమా

యింతకోడుకాని

నన్ను ముట్టుకు పోపా

యెంత మాటన్నానె

రాముడుకు సెందక

అన్న కడకు తమ్ముడు

అల్లంత దూరంలో

హాహా తమ్ముడా

సీత కొదిరి నీవు

వశిష్ఠి కొదిరి నీవు

దేవి కొదిరి నీవు

సీతదంతుల నిత్య

కోరి వల్లములమ్మ

నీవుమది పన్నెము

వంతుగా తోమితి

నున్నగా తోమితి

వట్టికొచ్చింది

అందు రిచ్చాలు

యివతలికి రావమ్మ

యెంత దరమాము

యివతలికి రావమ్మ

యెంత దరమాము

తెక్కుతెలుకున్నాడు

నేనేమి సేతు

నేనెరగలేదు

నీ కిరుసు పెరిపోతా

పొపొత్తురాల

సీతరిణికి సెందక

బూములె కరిసి పోదువు

అడుకున్నాడు

అన్న నూసేడు

తమ్ముడా అచ్చాన

యేల్లోచ్చినావు

యేల్లోచ్చినావు

యేల్లోచ్చినావు

నీవాలద్దించేవి

పొడితనాడు : కొడకాన తెలిగి : వయస్సు : శోకము

యాదవులు కలతోద్దమర్తి : అంతానా ఇచ్చావుయి

1. అన్నగిరిత : 2. మీ అమ్మరించి

3. సెందకానాడు

4. వైకుంఠశ్రీ : 5. ఎల్లతనామ్మ

6. వడ్డలి

కామమధ్య నల కావళి

కాకా నీరలు కట్ట
 పొన్న పూవులు కోస
 నీకా పోయిందోనీ
 వగవకు వగవకు
 కాకాట! నీలులచీ
 కాబూ కమ్మల సీత
 కంతులో కూచురచీ
 కలకా కమ్మల సీత
 నీకా పోయిందోనీ
 వగవకు వగవకు
 అకుగు జాడలు గట్టి
 కాబూ కమ్మల సీత
 పులులున్న సీంపొములు
 బూదేని యుందంగ

కేగారాది కోస
 పోయిందీ నీత
 సీతల కామ
 అన్నా కాగవుకు
 వోయని పిరిసి
 వెయ్య నే మరతు
 కలహార కోసి
 వెయ్య నే మరతు
 సీతల కామ
 అన్నా కాగవులు
 కావిని తరిసి
 వెనక బోవుదము
 బూతు పిల్లులును
 కనకేమి బయలు

పొడినకాకు : కనకేర ముఖరింగం : వయస్సు : పోసి వెం

దేహంగి : కుంకాం : కాబూకా పొందూరు

1 కాకిట 2 కుబి

కామమధ్య నల కావళి

నీ కా న్వేషణ

మందర మణులలో పున్న పా చంతుని ముకులలో

వందన తరులలో మా నీకా జాడలు గంటిరటే

వకియా2 జాడలు గంటిరటే - వకియా వీరలు గంటిరటే

మేలు కంటగంటి నీకా - మోతువు పొయి నీకా

యొక్క చుక్క గంటిరటే - అంత ముగియిరటే

కమ్మదకాసిరికా నీకా - అంద పొందిరటే

జానకీకావళిగట్టి - పొన్న పొన్న ము రితులు నీకా

పెట్టు వట్టులలో - నీకా జాడలు గంటిరటే

అతివను గంటిరతు

- తుల్యోద్ధయ గంటిరతు

పులులు నింకావచ్చులా

- సీతా వాదలు గంటిరతు

అదివి నృకములా

- అతివను గంటిరతు

పాడినవారు : తూర్తిక సేనాసేనా : వయస్సు : పిలి నలు

దేవాంగి : కాగాం : తామూక : లోబ్బిం

1. ముఖులారా 2. పరియ

~~ఇదియొకవిధమున గానమునందును~~

సీతా విలాపం

ఎవరమ్మా విడుతు తామెవ్వరలు. తనూకీ వనములో యెవ్వరున్నాది
నీవతి యెవ్వరు కాదు. నీ పరినిదిసి గతినుండ అన్యాయమేమి

సెప్పితే పెప్పిత సెప్పకుంటేను. కా సీతి కత్తికి యూరకాకాదు.

హనుమాన మికవేల	- యినుమా మునివాద
వసిష్ఠా మా గురువు	- వంశంబునకు నెల్లా
సుమిత్రుడే ముక్తి	- సూర్య వంశము
హనుమాన మికవేల	- యినుమా మునివాద
లఘున సెక్కికులు	- నకు ముద్దూ ముద్దూలు
కంపం నూదిరగ్గి	- కైకా మా సిన్న త్త
దశరీత మా ఇలా	- కోడల్నే కాద
జనని జనకూస్థులు	- జన్మించలేద
హనుమాన మికవేల	- యినుమా మునివాద
కక్కవపుక మానూలు	- యెక్కువగా అదేను
నా మిరిది లచ్చా	- కోపిస్తారేమి
కైకయి వరముదే	- కారుటదవులలోన
పరినిదిసి గతి నుండును	- పెక్కిమొ రాసే
అయ్యోజ్ఞీ పట్నంలో	- అరయ ప్పేర్లుము పోక
అకోకా వనములో	- అన్యాయమేమి

పాడినవారు : పల్లి నక్క : వయస్సు : 41 నలు

కావ్యునిదియే వయ : పాడిరి : కావ్యునిదియే

1. తూరం 2. కోర్కూలారా : అయ్యోక కుర్చున్నాను : 6/1/1919

[illegible]

వాన్ను తాలింటే - ముట్టాలు వేరు లేదు కోవిలార
 నా బుడదాలు విడిపించే - బంతువులు వేరు లేదు ,,
 పొడినవారు : పొసమాత అమ్మి : వయస్సు : శిశి సంఘ : కాపు
 కాపు పిది : మందన : మందన పల్ తాలూకా

1. మరది ఉన్నది   2. అయోధ్య   3. స్వామి
 4. జన్మము   5. ముట్టాని

~~మండ్రి కల~~
మండ్రి కల

సిత్యాల నొకులు	- రత్నాల మేడలు
రావణ మండోదరి	- పడక రావణ దేవి
పవ్వలింటే వేళ	- కలగంటినని వల్కగా
యేమి కలగంటిని	- యెరివిరో! మండోదరి
యేమి సుబకుని2 కంటిని	- సెత్రా3 మంతపురారు
చెల్లెనని గంటితా	- చేడి దక్కను4 గంటితా
మద్ర వంశపురారు	- మల్లెనని గంటితా
మగువ దక్కను గంటితా	- రాములా బలమంత
తాలెనని గంటితా	- రమని5 దక్కను గంటితా
సెత్ర వంశపు వాడు	- చెల్లెనని కాదయా
చేడి దక్కను కాదయా	- మద్ర వంశపు వాడు
మల్లెనని కాదయా	- మగువ దక్కను కాదయా
రాములా బలమంత	- తాలెనని కాదయా
రమని దక్కను కాదయా	- చేడినో మండేటి
సెమ్మరి కడియాలు	- సెల్లెనని గల గంటిని
మెల్లో మండేటి	- మంగలా మూతము
పెరిగవని కలగంటిని	- యింటి వెడుతుగ వున్న
వొంటి వ్తలం మేడ	- వొరిగవని కల గంటిని
యార మజ్జావపుడు7	- యీ యిద్ద బూమిలో8
యిద్దమని కల గంటిని	- మీ తమ్ముడినీమనకు
వట్టాచిసేకలు	- కట్టిరని కలగంటిని

పాదపతాక : రాబ్బి పాఠశ్శు : వేయపు : 10 నా

దేవాంగి : విశ్రమపురం : పాఠ్యశిశురం కాటాకా

1. వెది 2. కుభవి 3. శక్తి 4. దక్కెనవి
5. కమలి 6. గాఢము 7. ఈ మధ్యా 8. యుద్ధభూమిలో

అంజనేయుని నీతాన్వేషణ

గారి వాయువు కొడక	. అంజనేయన్నా
అంజరీదేవి కొమార	. వో అంజనేయా
పుట్టగనె పూర్వన్ని	. పట్టి మిగిలినవాడ
పనివేలు దాదాలు	. వన్నెల పిలిసేవు మా రామ
హనుమంత పెరుమఠ	. వో అంజనేయా
మట్టు పంద్యం కలకు	. మద్దిన వడి అంక 1
అంక నేరినవాడు	. రావణ బ్రహ్మేమి 2
దొంగగా నీతా	. తిసిగెరిపోయాడు
యేడు సంద్యాల తలకి	. అంకాపురమున్నాది
అంకా పురములో	. నువ్వెల్లగలవయ్యా
అంజనా హనుమత్తు	. యెగిరెల్లిపోతాడు
అంకలా ముమ్మారు	. కలి తిరుగుతున్నాడు
యెక్కడా అంకలో	. తోవలు లేవయ్యా
అంక దుశ్శాకము	. అంకివి వున్నాది
అంకివి నొక దెబ్బకె	. అటు కూర్చివాడ
అంక రోపలెల్లి	. అ రాము అ బంతు
యీగ రూపైనాడు	. యిల్లల యెతికాడ 4
దోమ రూపైనాడు	. దొడ్లల యెతికాడ
అంక పుట్టకు ముందు	. వాయి పుట్టున్నాది
యేకున జామునే	. రేవు వద్దాల్లి
వాయిలో హనుమంతు	. జారి వడిపోయాడ
కాలెట్టి అ నీలు	. కలిపెసినాడేమి
బురదా నీలైత	. యేకంబు పేసేడు

చెట్టు మీదనుచుండు
 యేకువ కాముక
 యేడు దొంతులు బట్టి
 బురదాను నీలూను
 అందులో నొకదానికీ
 మద్దూ మానముకీ తిని
 యిరవై సేతులున్నాయని
 పది సిరసులున్నాయని
 అయివోట్టి పురగు
 దకరిదీ కోదాల
 మల్లి వనములలోన
 దాని పునురు తగిలి
 అలాగ కామాలు
 జెంబో నేరడు కాద
 లంకాకి వెనకెట్టి
 రామ కామని పలుకుతున్నాది
 చెప్పెక్కిపోవాడు
 రొండు హస్తంబూలు?
 రామ కామని సీత
 రాముడిచ్చిన ముద్దూ
 సీతమ్మ సేతిలో
 విన్ను నమ్మను పోర
 మీ లంక మాయాలు
 నా పెల్లినాడేదములుకీ
 నా ప్రియవాదుండు
 సెంకు పెళ్ళాబురి
 అచ్చంగా రామూల
 నీ రొండు పొదాలు
 అ బ్రహ్మ పూరణ

- దాగని పున్నాడు
 - వాక యింటి కోడలు
 - నీలకొచ్చినాడు
 - యేకమై పున్నాయి
 - యేమాని సెళ్ళుకు
 - మాయ రావణ బ్రహ్మ
 - యిరగబడుతున్నాడే
 - పగలబడుతున్నాడే
 - యేలేనా కారేమి
 - శ్రాము కార్య
 - సెరలుంచున్నాడే
 - నీలు పోనాయమ్మ
 - పూపూలాడేరు
 - రాగపుల సీతమ్మ
 - అయివోట్టి కెడ రెట్టి
 - సీత రామ కామని పలుకుతున్నాది
 - అంజనా హనుమత్తు
 - జోడించుకొని సీత
 - బలవ దేస్తున్నాది
 - ముంగారము బట్టి
 - పుంగారం దేసి
 - వో లంక కాచ్యమడ
 - వేమ కానగ లేమ
 - బ్రహ్మకాడున్నాయి
 - శ్రీ రామచంద్రుండు
 - బ్రహ్మకాడున్నాయి
 - పంకువైతీ వీపు
 - పావద్ద మంచారి
 - పెరిగి వీవెల్లారి

అతడే తామూని

పెరిగితాదా బెగ్గెమ్మ

సొపు పుట్టుకలకి

హనుమంతూ పిలవూలు

అప్పుడెత్తిన కోప

పూపి గుద్దినాడు

అవునోరి హనుమన్న

తప్పు నేరం లేక

మొందుకే మునివరుడు

వాగ నర్చును దేవ10

నా ప్రేమ నాతుండు

వన్నడుగతున్నార

నా యమ్మ నా తల్లి

నేనిల్లు బయలెల్లి

అకున్న11 కడుపుకి

అమ్మ కాకి తిన్నా పండు

అమ్మ సెలవిస్తే నా తల్లి

వొడ్డుడు హనుమంత

అకు కదిలితేను

రావృసులే12

అమ్మ నీ సెలవైతే

నేనాకు కదలాకుండ

అచ్చయ13 కుమార

యీ దేశమో నుండి

వకమూలో రావృసుఅను

నువ్వెల్లి కోతిని

కోతితో యిద్దరికి14

కొమ్మబాదనుమలకు

• యిక తలనుకున్నాడ

• పురముఅకు

• బెగ్గెమ్మ యెవతెట్టి రాతాలు

రానుకున్నాడు

• అలకిందాబోడు

• మింతిల గాడయ్య

• • బెగ్గెమ్మ పైనేమొ

• అవువంతటోడివిర

• వమ్మ కొట్టినావుర

• యిద్దమున్నదిర

• కట్టు బడుడువుర

• నా పున్నె పురుషుండు

• హనుమ

• మా తల్లి సీతమ్మ

• అరు నెల్లాయెను

• అన్నమె పెట్టారి

• కడ కొమ్మ మున్నాది

• పండు తెచ్చి బోంచేస్త

• నా నుద్దూరివవయ్య

• అకు కిరవై వేలు

• రారిపోతారు

• రాగవుల సీతమ్మ

• తెచ్చుకుంటానమ్మ

• అచ్చలకు14 తగుపిడుగా

• కోతి వచ్చున్నాది

• సంహరించున్నాది

• తెమ్మని పెప్పుతున్నాడ

• వస్తూవున్నాడ

• రతం15 మాసినాడ

కోతి తిక్కు మూసి

తల్లి హనుమంతుడ్రోయంబు 17 -

కాదాం దెబ్బలకు

పరిగెత్త యీ రతము

మవ్వెందాక పోదువుర

వేమ రామ బంటూనాని

అదు కాలుమీద కాలేసి

యేదేమి కాకాల యెనుకున్నాడు

శక్తు ద్రోయము గలదు

• తల్లి పెట్టుకుగ

• పట్టుకున్నాదేమి

అంకా రాత్తుమడ

నీకు తెలియక పోద

- నీరేనుకున్నాడ18

పొదివకారు : తల్లి బోయిన పోమయ్య : వయస్సు : 62 సం

ఉప్పర్లు : కానమారి : జలంకోకోట పోన్లు

కందిరి వయా : సోంపేట కాలుకా

1 కాదిలంక

2. అల్లికా

3 అరతం

4. తెలికాడు

5. కలవిద (త్రీ)

6. ముద్దమంసము

7 రెండు హస్తములు

8. నా పెళ్ళినాటి వేదములు

9 కంబు చక్కెరలు

10. బ్రహ్మత్రం దేవ అవి ప్రసిద్ధి

11 అకలి అవుతున్న

12. రాక్షసులే

13 అక్షయ

14. అక్షయ

15. యుద్ధం

16 రథం

17 దేవాలయ

18 దీకుకున్నాడ

యేదేమి కాకాల యెనుకున్నాడు
యే తిరుగబ్బెవె
వదవ కాలు లేవు
యే తిరుగబ్బెవె వుండాదకు
వదుము వత్తుముకాదు
కాయ వందిలుకాదు
మొగముల్లా గొంతులు
నీలా వన్నెల పొయ
కా మువ్వ మువ్వంబు
నీమంగ వున్నాడ వుండాదకు

• యేకమై యొందంగ
• వుంగారమ ముద్దుకుండాంబు
• యిగర రెక్కలు లేవు
• మా రగురామ సేవల వుంగారము
• వామంబు గలవాడు
• కానకల్పా వాడు
• మొగ్గాల పోసిల్లు
• లోకాదీమాదమ్మ
• నా వున్నె వున్నెముకు
• దేవ సిరిగత్తి వున్నాడ వుంగారము

పుష్కరము ముద్దులుగాఁగఁను - పసిది బంగారము
 పొడివఁజారు : ఉమ్మిచార్పు వీరశ్యామి : కయము : జిది నలా
 కుమ్మరి : జింకభద్ర : సొంపెట కాటాకా

1. ఏ తిరుగ వచ్చెనో

లక్షణ మూర్త్య

పొలవర్ణము చిలక	- పతి నిరోహారంబు
పలకనైతివి తమ్ముడూ	- లక్షణ పలకనైతివి తమ్ముడూ
దివదినా నీ నాన్ద	- దిద్దినా తిరుసోన
దివ తరు గడియలయ్యె	- లక్షణ దివ తరు గడియలయ్యె
పెట్టినా తిరుసోన	- పేతు యివ్వకయున్న
పేర్మిగల తండ్రివయ్యా	- లక్షణ పేర్మిగలతండ్రివయ్యా
పూరుడు తానాబు	- పూరుపై వెలిపోత
పూరుకొంటివి తమ్ముడూ	- లక్షణ పూరుకొంటివి తమ్ముడూ
పగవారి తానాబు	- పైబడి వెలిపోత
పలకనైతివి తమ్ముడూ	- లక్షణ పలకనైతివి తమ్ముడూ
పువ్వు కోసం పోయి	- కర్పూరమిడినట్లు
కాననైతివి తమ్ముడూ	- లక్షణ కాననైతివి తమ్ముడూ
వసుపు కోసం పోయి	- బంగారమిడినట్లు
బంగడి వడితివే తమ్ముడూ	- లక్షణ బంగవడితివి తమ్ముడూ
నిన్ని దిసే అయిదోడ్డి	- నేనెట్లు పోదును
అయినోడ్డి లోపలి	- అప్పదిక్పాలకులు
తడిగితే యేమియను	- లక్షణ తడిగితే యేమియను
మీ యమ్మ మూర్తిలో	- తమ్ముడేదని యడిగితే
గుల గులా గున్నయనుగులై	- మొల్ల పేనుగులై
యెక్కి వస్తావంటూనా	- లక్షణ యెక్కి వస్తావంటూనా
పుత్తమైన కాఁత	- ఏ నదియో పూర్తిగా
అడిగితే యేమియను	- లక్షణ అడిగితే యేమియను
వేయి వేయి సొమ్మిలకో	- వేయి వేయి సొమ్మిలకో

యోగక వస్త్రావధునా   -   లక్ష్మణా యోగక వస్త్రావధునా
 యా వాక్కు వస్తుచిత్ర   -   ఇంత విచారిస్తే
 అంతెట్లు పొదిస్తుచు   -   అంతెట్లు పొదిస్తుచు
 అహా! జాంబవంతా! యోగక మోహాదీని - మిది బుజు మూలలేవా?
 పొదివజారు : మూలక వన్యావమ్ము : వయస్సు : పిలి వం:
 దేవాంగ : కాశా : బొప్పిలి కాటాకా

I తిరుమాళ   II తంగ

రావణ వధ

నోమీ నోమన్న నాతో   -   నోమన్న నాలా వంశమాకు
 సీత పుట్టింది   -   లంక పెద్దదేమో   ,,
 లంకలో వచ్చులు!   -   వలసోయేనేల   ,,
 యిందగిదిత్తుడు కూరి   -   అంక సిరి రోలగెనాది   ,,
 అరికాయడ కూరి   -   అచ్చిడు? కూలేవా   ,,
 అంక రావణాదు   -   గోలు గోలుమన్నాదా   ,,
 అగిదికి వచ్చుడు కూరి   -   అందరు గూరిరో   ,,
 జంబువంతి గూరి   -   అచ్చిడు కూలే   ,,
 రావణ కుంభకర్ణాదులే   -   కూరిపోనారో   ,,
 యిలియేమనకప్పుడు   -   నంతోవమాయేనా   ,,

పొదివజారు : వాగులకొండ రావణాదుమ్ము : వయస్సు : పిలి వం:

లిక్ష్మణావమ్ములు : కారాపురం : పొట్టాపు కాటాకా

I. వక్త్రులు   II రాక్షసులు   III అగ్నివక్త్రులు

రాక్షా కా దే వి ని ద్య

కురవ మొక్కల! పీట   -   పోయికి? తిరిసిలు కావేసెనా
 లంక పిల్లకునే లంక   -   యేమిటా? పొతులు పొదగా
 ముగ్గిన జాంబవంతుడు   -   మురసీలు కావేసెనా
 అంతలేయదమ్ముడు   -   వారకులిచ్చినా
 ముప్పయి శత్రు మునులు   -   పొల్లలు కా వినెరెనా

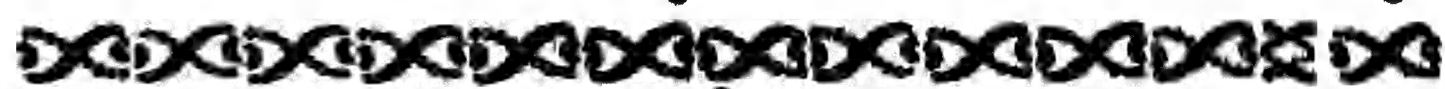
శాస్త్ర ముక్తి రేఖాంశ నిదానము -
 కందు గరియాలవృక్ష
 యివ్వదపు నడదవివృక్ష
 సీత తర్పిలోకుమీ
 పనిత తర్పిలోకుమీ
 అది తర్పిలోకుమీ
 దుకుకు బడకున తేసెను
 యాదీన తన కురులు
 సింగారి గోలలోని
 బంగారి గోలలోని
 వెండి సెయిలలోని
 పరుగు పడుగూన
 వొల్లల సెదలు పట్టెను
 నువ్వు లేని యెలలోరి
 యాదీన తన కురులు
 నువ్వు లేని యెలలో
 దూచి పరుపురివ్వుడు
 నువ్వు లేని యెలలో
 పట్టి ముంచారివ్వుడు
 నువ్వు లేని యెలలో
 మన పూల తోటలో
 నువ్వు లేని యెలలో
 మన అడవి తోటలో
 నువ్వు లేని యెలలో
 మన చిత్తి? పక్షములో
 మన మర్రి తోటలో
 నువ్వు లేని యెలలో
 పంజరా మందేటి నిద్రకవి
 నువ్వు లేని యెలలో

తానిదగ్గ వల నవును
 - నిద్రవని మంచాయీ రావనవును
 - అంకకు యాతరెల్లి వచ్చెదవు
 - శ్రీరాము తమ్ముడివును
 - బలరాము తమ్ముడివును
 - నిద్రవని నీ పుణ్య పురుమడివును
 - నిద్రవని దీక్కులు నూపెను
 - నిద్రవని యాదీనించుకొని సెనపుడు
 - నిద్రవని సీలరిడ! సెనపుడు
 - నిద్రవని బంతులిడదీసెనపుడు
 - నిద్రవని పుదకంబు పట్టునపుడు
 - నిద్రవని పొదాలు కడుగునపుడు
 - నిద్రవని పెదలు వట్టునపుడు
 - నా స్వామి పట్టు దీరవెనరికి
 - నిద్రవని పెదలు వట్టునపుడు
 - నాస్వామి కురులు ఎవ్వరికోనమొ
 - నిద్రవని పెదలు వట్టునిప్పుడు
 - నా స్వామి పరువులెవ్వరికోనమొ
 - నిద్రవని పెదలు వట్టునిప్పుడు
 - నా స్వామి ముంచమివ్వరికోనమొ
 - నిద్రవని పూత మరనునిప్పుడు
 - నా స్వామి పువ్వులెవ్వరికోనమొ
 - నిద్రవని నాన మరనునిప్పుడు
 - నా స్వామి పట్టు ఎవ్వరికోనమొ
 - నిద్రవని కొవలు మూడునిప్పుడు
 - నిద్రవని కొవలు మూడునిప్పుడు
 - నాస్వామి తోడుగులెవ్వరికోనమొ
 - రామనిలుకూ పులుకునిప్పుడు
 - నా స్వామి పలుకులెవ్వరికోనమొ

పొడినవారు : ఉల్ల అప్పులమ్మి ; వయస్సు : రో నేల
 దేవాలి ; కామత ; వయ కొద్దకాద
 పాతవత్తుం కాలుకా

1. ముక్కల	2. ప్యామి	3. భరత శక్తుమ్ములు
4. వేడుక	5. అరమిథ్యరాతిరి	6. వేళలో 7. ఉద్యాన

చాకలి చాటన - సీత నడవికి పంపడం

కామ నా సెందునాలో	-	నోమినోమన్న నాలా. నోమన్న నాలో	
కూతురిని దిగనాడి	-	తంద్రివస్తుంపె కామనా సెందునాలో	
అల్లక దూరావ	-	అల్లదే నూసి	"
చెలుకుల్లో శ్రీ ముంత	-	గలుకున్న 2 ముంత	"
పరిగర్తి అల మోమ	-	పొదాలు కడిగి	"
వట్టు వస్త్రంతోటి	-	పొదాలు వొత్తి	"
మామోయి మా మామ	-	మామ మడియాలు	"
తిట్టినా కొట్టినా	-	యింట నుండాలి	"
యిల్లు విడిసివ కాంత	-	వల్లనోయి మామ	"
దారులెరిగిన కాంత	-	దక్కదోయి మామ	"
అప్పుడేమంటాడు	-	మామ మడియాలు	"
అల్లడా అల్లడా	-	అవునంతబోదా	"
శ్రీకామ చారియా3	-	సీత దని పేరు	"
బూదేవి కూతురు	-	బుద్ధిగల సీత	"
తెనుకుముని కూతురు	-	జానకిల్లాలు	"
అంత బూలోకమునకు	-	అందరికి తల్లి	"
అలాది సీతవే	-	లంక తానల చెక్కి	"
అసోకా వనముల	-	సీతవిద్యాదు4	"
అరు వెల్లా సీత	-	వనవాసాముంది	"
హన్ని కాశికి అంక	-	అకు యెతగాడు	"
పావకారది అంక	-	నందు యెతగాడు	"
వచ్చునద్వికాలు4	-	బొమ్మ యెతగాడు	"

అతికన్నెక్కుకా7
 పన్నెండు యాదిలేరి
 అప్పుడేమంటాడు
 శ్రీ రామ లచ్చాన
 బాధకాగా దేవి
 నా వంటి వోడునో
 అ మాట శ్రీరామ
 సిన్నబోయి శ్రీరామ
 వంటంటు సిరు పెమట
 గుడిదె గుటులు మాసి
 అయ్యోడ్డి పట్నామ
 అన్నున్ని వదనుకెరి
 వలపుల తిరిగెద
 దావలే తిరిగెద
 సీత జంపానవులు11
 హరిని జంపానవులు
 సిన్నబోయి లచ్చాన
 అన్నోయి మాయన్న
 సీతాక13 నేరాలు
 అగ్గికొయ్యల్లోన
 పెనర బద్దావంటి
 అలతల్లిడి జనకూడు
 అలతల్లి బూదేవి
 అనూరి పెందురులె14
 నురకోటి నుద్దులు
 అపువలా వర్షాలు
 అన్నా నీ మాటలకు
 కొమ్మిది సేతుర్తి
 పన్నెండు సేతుర్తి

- ఇల్లుదా నీవు నామనా పెంచునాలో
 - పట్టులబులోను
 - అల్లుడే నాడు
 - సిగ్గుమాలోలు
 - వేలుకున్నాడు
 - వరికినేకునుగా
 - కడ పెరుని బడెను
 - కిన్నుడయినాడు
 - వరధరై గమ్మే
 - గుడిలోందె కాలు
 - వదియిదిలెల్లి
 - అచ్చనొచ్చాడు10
 - వండవమే సేసి
 - దండమే పెట్టి
 - సిగిలేన12 తెమ్మి
 - నకు తెమ్మి లేగి
 - కిన్నురైనాడు
 - కోదండరామ
 - లేవు మాయన్న
 - కాలించినాము
 - పేడెక్కలేదు
 - అరదొచ్చినాడు
 - అరిదొచ్చినాసి
 - కారొచ్చినారు
 - కారొచ్చినారు
 - కురిపించినారు
 - నేనడ్డు కాను
 - కూగుటుయ్యాలు15
 - బంకుటుయ్యాలు

వన్ని దో టాపీలు	- పెట్ట పూపుతుంది రామనా పెండునాలో	
అట్టి సామాయమున	- అత్తన యెల్లెడు	"
సెంనునే పుయ్యలు	- దిగిపోయి నీత	"
చెలుకుల్ల శ్రీముంత	- గలుకుల్ల ముంచి	"
కడుగుకున్నాడత్తు	- రాజు అచ్చాన	"
కురక మొక్కల పీట	- కూర్చుండనేసి	"
అప్పుడేమంటాది	- దేవి నీతమ్మ	"
చిన్న పుడు మీయన్న	- పెట్టి కాలమున	"
అనాడు అయివోడ్డి	- నేనొచ్చినాను	"
తిరిగి మునివల్లె	- యెల్లడమె లేదు	"
యా మునుల పట్నము	- యెల్ల మనసుంది	"
మొనుల గుండాన	- మునగ మనసుంది	"
యేలమీదయివోడ్డి 16	- రావ మనసుంది	"
పయనాలు కావమ్మ	- పట్టాపి దేవి	"
పాల పొంగుతే	- పొంగుతున్నాది	"
తలనంటి కానాలు	- దేసి నీతమ్మ	"
పట్టు పీతాంబరము	- కట్టుకున్నాది	"
అది దెడ్డిల నెట్టి	- అయినంట 17 నుంచి	"
సిన్న పుడు వగలెల్ల	- సిన్నింటి 18 కొడిగి	"
పెల్లినాటి కగలు	- పెళిమతో కొడిగి	"
సిరిగిన్నె నూవలే 19	- సిరనుపై 20 లోసి	"
దాన సిక్కల గ్రర	- దంతాల పైత	"
జారుకొప్పు తువ్వి	- జారమెట్టుంది 21	"
మెట్టుపై బాగారు	- గుత్తులే మునేసి	"
కనులకందామైన	- కాటుకుందింది	"
గల్లు గల్లున నీత	- వెలుతున్నాది	"
మగ్గురత్తలకి	- తండముందింది	"
మాటలిన్నాది	- అత్త కంపరియ	"
పెక్కుల దీసింది	- నీరి ముదాది	"

పుక్కులే నీమిది
 వల్లగ వర్తిరి
 తడము సొరైవాడు23
 అయివోడి దామరు
 మునిపల్లి దారులే
 అల్ల వేరకు చెట్టు
 వల్లన్న నలవ కింద
 మకవోసి పేజాము24
 నాకైవా దావతులు25
 అమాట రిన్నాడు
 అను దొక్కాను
 కామరామం మీద
 పుట్టు దావతులు
 అప్పుడేమంటాది
 గడిసేపు నిద్దరలు
 నీయుక్క కారైవ
 అ మాటరిన్నాడు
 మనసులో అచ్చావ
 దరిణిపై యా కాలు
 కొడలపై యా సీత
 అ పైట పెంగైవ
 కటికమైనా వేళ
 అ పోయి నిద్దర లే
 అలోనవవుకాడు27
 యా యడవిలోనైనా
 అడివిలో సీతాడు
 కాళిలో వాగ్గోవు
 వాగ్గోసి యెర్రేవ
 అద్ద యామల కట్టు

- పూని ముద్దాది కామరామ పేజాములో
 - యిర్ది22 పొందమ్మ
 - కాళి అచ్చావ
 - అమరెల్లారు
 - తప్పించినాడు
 - వల్లన్న నలవ
 - తతమొగ్గినాడు
 - దేవి సీతమ్మ
 - పుట్టుతున్నాయి
 - కాళి అచ్చావ
 - గారిందినాడు
 - గంగ తెచ్చేడు
 - పుచ్చుకొన్నది
 - దేవి సీతమ్మ
 - సేనుకావయ్య
 - దరిణి మీదుంచు
 - కాళి అచ్చావ
 - దుక్కించుకాడు26
 - సొనులినాడు
 - సీతసొద్దినాది
 - దరియెడు వరిసి
 - కాంత పవ్వరించె
 - కమ్మిపోనాయి
 - కాళి అచ్చావ
 - అడదాన్నెను
 - దిడిపేసి యెర్రే
 - కోసునందంబు
 - వొక తవ్వు మా యన్న
 - అద్దంత యిరి

కా సిరులు తప్పించి

అ తాం పత్రాము

అ తాం వ్రతాము

యెల్లిపోతున్నాడు

అలమ్మ బూదేని

యెన్ని మీదవుడు

కా యమ్మ నా తల్లి

కూతరా కూతరా 28

దిగ్గువ మేలుకొని

మీదికి మాసింది

కొమ్మ దిక్కు మాసి

అ తాం పత్రంబు

గుంటె గులులుమాని

దబ్బు తబ్బువ గుంటె

సెక్కు సెక్కువ సిరులు

అత్తమ్మ కాగాలు

వెల్లివ అచ్చావ

వడినోలె మా వదివ

ఎన్ను జంపావవులు

నంపనోయి అచ్చావ

వన్ను నంపకపోతె

మీ తుండ్రె దళరదకు

మీ యమ్మ కంసరియ

మీ యత్న శ్రీరామ

అ సూర్య కులమూల

అప్పుడే అచ్చావ

అసి వరికినాడు

అసి వరికిన కత్తి

పూని వరికిన కత్తి

కా అచ్చావ కామలా పెండుకాలో

కాసి అచ్చావ

కొమ్మలే కట్టి

కా అచ్చావ

మాయమయ్యింది

దెబ్బలే గొట్టి

దేవి సీతమ్మ

కూతరా సీత

దిక్కులే మాసి

దేవి సీతమ్మ

దేవి సీతమ్మ

కావవస్తుంది

గులులొందె కాలు

దరదీపై గొట్టి

వేలపై గొట్టి

వంపం పోలింది

వచ్చినాడయ్య

వల్లపుల దేవి 29

వన్ను వెక్కున్నాడు

స్వామి దోహదాడ

వొప్ప వేపెడతాను

తనయాలే కాదు

కొడుకులే కాదు

తమ్ముడివే కావు

పుట్టినే లేదు

కామినం బుట్టి

కా అచ్చావ

అకానమర్దె

బూదేవతర్దె

నీకమ్మ మెదలోన
 అప్పుడేమీ పనులు
 వదిల పొదాలమీద
 పొదాల మురిచిని
 అప్పుడేమంటాడు
 వత్తిసోలె మా వదిల
 నిన్ను చూపొనవులు
 నీవెల్లు దారుల
 తెరియాకు తెగదుగ్గించి
 యేవినీ రక్తాలు
 సీత రక్తం కన్న
 అప్పుడేమీ పనులు
 ఇద జెంతువులార
 మొగ జెంతువులార 32
 అదివి జెంతువులకెల్ల
 మా సీత కాదరగ్గ
 అదివి కోయిల్లార
 అదివి సిలకల్లార
 మీరంత మా సీత
 అప్పుడేమీ పనులు
 వదిల పొదాలకు
 రక్తము యెక్కినాడు
 ఇంతలో దూరాన
 మల్లెనకికి పిలిసింది
 మా వదిల సీతమ్మ
 అప్పుడే అచ్చాన
 అప్పుడేమంటాది
 మా మామ దళరీద
 యిప్పుడేక మరీ మూడు

1. అచ్చాన మెరిసె అచ్చాన మెరిసాడు
 2. అచ్చాన అచ్చాన
 3. అచ్చాన అచ్చాన
 4. అచ్చాన అచ్చాన
 5. అచ్చాన అచ్చాన
 6. అచ్చాన అచ్చాన
 7. అచ్చాన అచ్చాన
 8. అచ్చాన అచ్చాన
 9. అచ్చాన అచ్చాన
 10. అచ్చాన అచ్చాన
 11. అచ్చాన అచ్చాన
 12. అచ్చాన అచ్చాన
 13. అచ్చాన అచ్చాన
 14. అచ్చాన అచ్చాన
 15. అచ్చాన అచ్చాన
 16. అచ్చాన అచ్చాన
 17. అచ్చాన అచ్చాన
 18. అచ్చాన అచ్చాన
 19. అచ్చాన అచ్చాన
 20. అచ్చాన అచ్చాన
 21. అచ్చాన అచ్చాన
 22. అచ్చాన అచ్చాన
 23. అచ్చాన అచ్చాన
 24. అచ్చాన అచ్చాన
 25. అచ్చాన అచ్చాన
 26. అచ్చాన అచ్చాన
 27. అచ్చాన అచ్చాన
 28. అచ్చాన అచ్చాన
 29. అచ్చాన అచ్చాన
 30. అచ్చాన అచ్చాన
 31. అచ్చాన అచ్చాన
 32. అచ్చాన అచ్చాన
 33. అచ్చాన అచ్చాన
 34. అచ్చాన అచ్చాన
 35. అచ్చాన అచ్చాన
 36. అచ్చాన అచ్చాన
 37. అచ్చాన అచ్చాన
 38. అచ్చాన అచ్చాన
 39. అచ్చాన అచ్చాన
 40. అచ్చాన అచ్చాన
 41. అచ్చాన అచ్చాన
 42. అచ్చాన అచ్చాన
 43. అచ్చాన అచ్చాన
 44. అచ్చాన అచ్చాన
 45. అచ్చాన అచ్చాన
 46. అచ్చాన అచ్చాన
 47. అచ్చాన అచ్చాన
 48. అచ్చాన అచ్చాన
 49. అచ్చాన అచ్చాన
 50. అచ్చాన అచ్చాన
 51. అచ్చాన అచ్చాన
 52. అచ్చాన అచ్చాన
 53. అచ్చాన అచ్చాన
 54. అచ్చాన అచ్చాన
 55. అచ్చాన అచ్చాన
 56. అచ్చాన అచ్చాన
 57. అచ్చాన అచ్చాన
 58. అచ్చాన అచ్చాన
 59. అచ్చాన అచ్చాన
 60. అచ్చాన అచ్చాన
 61. అచ్చాన అచ్చాన
 62. అచ్చాన అచ్చాన
 63. అచ్చాన అచ్చాన
 64. అచ్చాన అచ్చాన
 65. అచ్చాన అచ్చాన
 66. అచ్చాన అచ్చాన
 67. అచ్చాన అచ్చాన
 68. అచ్చాన అచ్చాన
 69. అచ్చాన అచ్చాన
 70. అచ్చాన అచ్చాన
 71. అచ్చాన అచ్చాన
 72. అచ్చాన అచ్చాన
 73. అచ్చాన అచ్చాన
 74. అచ్చాన అచ్చాన
 75. అచ్చాన అచ్చాన
 76. అచ్చాన అచ్చాన
 77. అచ్చాన అచ్చాన
 78. అచ్చాన అచ్చాన
 79. అచ్చాన అచ్చాన
 80. అచ్చాన అచ్చాన
 81. అచ్చాన అచ్చాన
 82. అచ్చాన అచ్చాన
 83. అచ్చాన అచ్చాన
 84. అచ్చాన అచ్చాన
 85. అచ్చాన అచ్చాన
 86. అచ్చాన అచ్చాన
 87. అచ్చాన అచ్చాన
 88. అచ్చాన అచ్చాన
 89. అచ్చాన అచ్చాన
 90. అచ్చాన అచ్చాన
 91. అచ్చాన అచ్చాన
 92. అచ్చాన అచ్చాన
 93. అచ్చాన అచ్చాన
 94. అచ్చాన అచ్చాన
 95. అచ్చాన అచ్చాన
 96. అచ్చాన అచ్చాన
 97. అచ్చాన అచ్చాన
 98. అచ్చాన అచ్చాన
 99. అచ్చాన అచ్చాన
 100. అచ్చాన అచ్చాన

నిండు కొమ్మిది వెళ్లు	-	నిండున్నవాడు కామనా నిండునాలో	"
నా కన్న గచ్చాన	-	అదపిల్లయితే	"
వ్రణ మావిళ్ళాలు	-	వరసాలు కురియు	"
మదపిల్లదయితేను	-	రాజు లచ్చాన	"
గడ గడా రత్తాల	-	గడియ వాసేను	"
రత్త వరసాలు	-	గడియ కురిసేను	"
తెలియాకు తెగ్గడుంది	-	దొన్ని తే పట్టి	"
యేవిసి రత్తాలు	-	పట్టుకున్నాడు	"
అడివిలే అగండాళిలు	-	అత్తనా దాటి	"
యెల్లెడు లచ్చాన	-	అయివోడ్డి వద్దాకు	"
అల్లంత దూరాన	-	అత్తన్న నూసి	"
వలపలే తిరిగేడు	-	వలదనం సేసి	"
దాపలే తిరిగేడు	-	దండమొనరించి	"
అన్నోయి మా యత్న	-	కోదండరామ	"
యిందవోయి మాయన్న	-	అందు అనవులు	"
హన్ని కారానవులు	-	నేనందనయ్య	"
పాపకారానవులు	-	నే పట్టనయ్య	"
కోప కామాపాన	-	కొట్టి రక్కుంటే	"
నంపి వచ్చినావు	-	స్వామి దోహద	"

పాడినవారు : ఇల్లి కామయ్య ; వయస్సు : 76 సం.

కాపు : విశ్వేశ్వరం ; పాఠ్యశాలలో కామనా

1) విడిది	2) దలక్కవ	3) భార్య
4) విడిదినాడు	5) అన్నెకారి	6) అత్తలు
7) కారికన్న ఎమ్మవ	8) వీధిలే	9) నదను
10) ఎచ్చెడు	11) భంపి అనవాలు	12) శివమేన
13) పీత వంక	14) అమార్యచంద్రులే	15) కూన
16) వేమూడ	17) వట్టింట	18) సింగారించ
19) మానె	20) శిరస్సు	21) కోళ్ళుంట
22) వృద్ధి	23) పొరధి	24) కుటుంబసభ్యులం

24) రావూతు

26) దుఃఖించు

27) లోకం

28) మాతా

29) వల్లభులదేవి

30) కాన్తి

31) మృగాలు

32) మగ జంతువు

33) మరలైన

~~పాల్కాకాళములలో నీత పానవింతుట~~

పాల్కాకాళములలో నీత పానవింతుట

అప్పుడే వోర్కి:

- గురువైన నూసి

అప్పుడే గురువేమి

- అదే మాటలు

మూసినాదోర్కి:

- నూటికన్నుల్ని

అస్తమించి నీతను

- అందుకుంటాడు

నీతమ్మ వెల్లెటి

- యేడు గడియల్లా

మరనాకు పొద్దున్న

- యేమి జరిగేన

నిండు కొమ్మిది నెల్లు

- నీలారి పొద్దు

బాదలకు నీతమ్మ

- అరియించలేదు

సిగ్గుపడి నీతమ్మ

- వల్లకుంటాది

యా ముతము కనుక్కోవి

- వోర్కి గురువు

వట్టుగా వదిలింది

- రాదుల్ని పిలిసి

నీత నుట్టుపొర

- కాపలుంటారు

కుడిపక్క నొప్పులు

- కూర్చిరి నాయి

యెడమ పక్క నొప్పి

- యెడ తెరిసి లేచు

అరియించితి అగిరా

- దరిజిపై బడి

అయివోడ్డి గడగదా

- వొలుకుతున్నాది

రక్తాల కావల్లు

- కురుకుతున్నాయి

ప్రరాము కూర్చున్న

- సింహాలగద్దె

లచ్చాక కూర్చున్న

- వచ్చుకూలు

తమ్మాకా తమ్మాద

- తన యెనక నువ్వు

పుట్టికి సిన్నోద

- బుద్ధులకు పెద్ద

మాకు బుద్ధులు పెళ్ళు

- మా అచ్చుమన్న

యెన్నడు రక్తాల

- కానీ తెరగాము

నీకు తెలియని

- మూడు లోకాలు లేవు

యేమిటో కాళ్ళాలు
మీద పొరి చాళ్ళా
మీద వున్నాడు మీద
అందుకే రక్తం
సిన్నలోయి పూజా
అప్పుడేమీ వసులు
కొమ్మిది రోజుల్లాడు
పొద్దు పొద్దువ తెగిసి
అయిల్లు గడవల్లు
అతల వంటికి
అవట్టు దట్టించి
నాగలందం సీర
పిగిరి కుచ్చుల గైక
ముత్తెమేక ముచ్చాట
అవప్పు బెల్లాలు
అవనుపు గుంకాలు
అప్పుడే బాలున్ని

పొడినవారు : గునిపూరి మూరమ్మ : వయస్సు : 44 సం॥
వారిజనులు : కుమ్మరిగుంట
వయా నీలావగగం : పొలకొండ తాలూకా

1) కార్తిక	2) వాస్తవముల	3) జన్మించి
4) దిగించి	5) మూడు కుంకాలు	

~~పొడినవారు : గునిపూరి మూరమ్మ : వయస్సు : 44 సం॥~~

జోల పాట

కొండ పొత్తు 1 జన్మించి	- కోనేరు కడుగు
పొవన్న నిమగ్న	- ఇందాచాటుకూ
అన్నా యేదవకూ	- అవుగన్నా యేదవకూ
అయ్యోజ్ఞి2 బాబూబ్బా	- అయ్యో యేదవకూ
యిటుమంచి పూహాత్మ	- యిందున్న పావ

అటునుంచి పూపూత

అన్నా ఏడవకూ

నాయనమ్మ అరిచినట్లు

విను యెత్తెను యెడవకూ

అయ్యోణ్ణి బాబూడ

యెడిస్తే విన్నెవ్వా

మేనత్త కాంతమ్మ

విను యెత్తెను యెడవకూ

పొడిపాత : బంగారు అవ్వలనరవమ్మ : వియన్ను : 91 వం

విశ్వప్రభావములు ; పెనుబాక ; రాజా కాబూక

1) కొండపక్క 2) అయ్యోధ్య

~~విశ్వప్రభావములు ; పెనుబాక ; రాజా కాబూక~~

కప్పకు మొక్కదం

అడివిలో అమ్మయ్య

కల్లారేని మునినాడు

కప్పాకి మొక్కంగ

యెల్లిన కోవాల

యెల్లిన కోవాల

రెమక ! పిల్లలు పట్టి

యెల్లిన అత్తరి

కనుకు గాయలు తని

యీ కొమ్మ కొతురే

రెమక ! పిల్లలు పట్టి

యెవ్వరని మాసేవతె

అప్పుడే కోతురే

కల్లారేని మునినాడు

యా మురగ ముత్తుకొ

యెవ్వరని మాసేవతె

యా ముతురినాడు

- నుతుల మరి గన్నాది

- కాపు పుంచెన

- యెల్లించి అమ్మయ్య

- యేమి కలిగిన్నాయి

- కోరులున్నాయి

- దాటూతున్నాయి

- తయెత్తినాసి

- కామరమే సేత

- ఆ కొమ్మ కనిదాది

- రెమక ! పిల్లలు పట్టి

- మేయ్యో కొతులారా

- యేమి అన్నాయి

- కాపు పుంచెన

- యెత్తి తెలివారే

- యెరిగి సేతమ్మా

- అప్పుడే సేతమ్మా

కోమలముద్రితము
దరి మీద యాకుండ
వరుకునా పరుగునా
తండ్రికి చెప్పాక
బాయి వద్దకు తురి
దాకించి యా తల్లి
రాయి కిందలి కప్ప
సెంగు సెంగుత దాటి
దూసి దోసెడు పసుపు
కల్లకందామైన
బొమల కందామైన
దరి మీద యాకుండ
మురుకు మీద యాకుండ

• బాకుతురి లేతురి
• ధబ్బునెత్తెసి
• మాలుకవి వచ్చింది
• బాబానెత్తింది
• యాతల్లి యెల్లింది
• కోక నాటింది
• కాన మండోదరీ
• వొడ్డాకొచ్చెను
• తానైనా పూసింది
• నాటిక పెట్టింది
• బొమ్మ పెట్టింది
• ముడుకానినాది
• సిరుఫాసినాది

పొడివబారు : కరగాని ప్రాతమ్ము : వయస్సు : 32 వయసు

వారిజములు : చిత్తబాదం.

(వయా) కాకిబుగ్గ : పలాకుకాలాకా

1) చంక 2) ధరణి 3) చూరకవే

పొడివబారు : కరగాని ప్రాతమ్ము : వయస్సు : 32 వయసు

కు కు ని పుట్టుక

రామనా సెండునాలో : నోరొచ్చునాలో : నోరొచ్చునాలో :
రామనా సెండునాలో

అప్పుడే సీతమ్ము
యెరినేకు! గడియాలి
తడివి తడివి బోల
యెక్కడా బాలుకు
తట్టుబడి వోర్చికి
గోడె బల్లమాని
వెలిసింది యాబాది
అప్పుడే కుక తర్చ

• తోడుదాది
• వోర్చికి 2. గురువు
• ముడి మూసినాడు
• బాడలే లేవు
• గల్లుకున్నా కుక
• గుడికొడికినాయి(కాబా)
• తడిమి బల్లి
• రేణు పుట్టింది

కడరించి తుడిచింది

యెవ్వ నా బాబురే

అప్పుడే జోల

అప్పుడే సీతమ్మ

అవునంది వోర్కి

నా బాబు నా వద్ద

యెవరి బాబును తెచ్చి

వోసింత నోకించి

యిత్నావు సీతమ్మ

వరమల్ల పుట్టెడు

కుడి సెంకను పొలు

యెడమ సెంకను పొలు

వొక్కడెల్లిన కార్యం

వంటికరాగి లగ్గి

పేగుతో యిద్దర్ని

జోలలేసేదు రామనా సెంకనాలో?

యేరువడ్డాడు

పూపుతున్నాడు

కల్ల జాసింది

అవునందటోలు

మరే పున్నాడు

జోలలేసేవు

వోర్కి గురువు

యీ వర్తనాలు

వరపురగి యీడు

కుకరాజుకెట్టు

అకురాజుకెట్టు

వెగ్గదన్నాడు

యెలగదన్నాడు

పెంకమంటాడు

పొదివచాడు : గునిపూతి మూతమ్మ ; వయస్సు : 44 సం॥

పారిజమలు ; కుమ్మరిగుంట

(నయా) నిలానగరం ; పాలకొండ తాలూకా

1) వెళ్ళినయేడు 2) బార్కి 3) గొల్లు 4) జనియించి

~~నాకు తెలియదు నాకు తెలియదు నాకు తెలియదు నాకు తెలియదు నాకు తెలియదు~~

ల చ కు కు ల వి ద్యా ధ్యా నం

నోటా నోకున్న నాలో - నోమన్న నాలా చందమామ

సీతమ్మ పుత్రులు - సిన్ని రాజాలు

సిన్ని రాజాలు కాదు - సీతపామెంతోలు

మూపురి సిన్నోలు - రూపు గలవోలు

మించి మూర్తం నాడు - మురి రోజు నాడు

తలవంచి బాంబాని - తాన్నా లే సేసి

చాత సిక్కల 2 కర్ర - కుతుది పైని

సిక్కు పక్కగ తిని - గట్టిగా సిగరేసి

తిన్న గా తినుమ
 కట్టిది కైర
 నొన్న నుక్కా బొట్టు
 నక్కంగ బాలలకి
 బంగారు పల్లెము
 జలములో పల్లెము
 పప్పును బెల్లాము
 గన్నేరు పూవులు
 కొట్టినా కురిడిలు
 మంచి మూర్తినాడు
 అ సిన్ని బాలలకి
 వోర్కి వద్దానె
 మాపుకి సిన్నోలు
 అవేల కానుంది
 వోర్కి వద్దానె
 యిట్టి యిట్టిలు
 వొకటి నెప్పిరె
 రొండు నెప్పిరె
 అమ్మోరె మా యమ్మ
 యిట్టిలు యిట్టిలు

బొట్టునే పెట్టి
 కవురిడకున్న
 లోకకుల్లెలుగు
 ముస్తాబు సేసి
 కామ సీతమ్మ
 జాడించి కడిగి
 వల్లెముల వుంచి
 గరిలి పూసాలు
 శొల్పురావల్లు
 మరి రోజునాడు
 బరిరికి వేసేను
 నదువు లేసింది
 రూపు గలవోలు
 అ సిన్ని బాలలు
 నదువుతున్నాడు
 బాగ నేర్చుడు
 రొండుకి నదువుతున్నాడు
 మూడు నదువుతున్నాడు
 అమ్మ సీతమ్మ
 మేము నేర్చుము

పొడివబారు : గురివింద అన్నపూర్ణమ్మ : వయస్సు : 41 సం
 కాపు : బోగులదుమ్మ
 (వయ) చిన్నమేర : కురుపొత్తి భాగ్యం

1. పంటికాళ్లు   2. చిక్కల   3. బధిలో
 4. విద్యలు బుద్ధులు   5. రెండు

~~అమ్మోరె మా యమ్మ అమ్మ సీతమ్మ~~

అ వ కు కు అ అ యో ధ్య రా క

నోటా నోమన్న వాలో   నోమన్న వాలో   నోమన్న వాలో
 అమ్మోరె మా యమ్మ   అమ్మ సీతమ్మ

శ్రీకృష్ణ శర్మ
 ఆ మాటలిన్నాది
 పదమూరూ కూరుపు
 పగరాజులుదేటి
 ఆ మాటలిన్నాది
 పెరొక అప్పుము2
 అచ్చమీద రాజులు
 పూసగొట్టచ్చాలు
 పుల్లతోటలు దాటి
 అయినోడ్డి వట్నంకి
 అరవయ్యి యాదులుకే
 అక్కడకు అరకోను
 ఆ పుష్ట వనముల్లో
 అంది పోతులతోనితి
 శ్రీరామచంద్రుండు
 రతన సీమాసలముకే
 యెప్పుడైతే బాలలు
 వరులు గజ గజ వాడి
 మిన్నొచ్చి ఆ మీద
 యిది యిది వింటేలో
 రావేయ్యి తమ్ముడ
 పుట్టుము పెరిగేము
 యిటువంటి వింతలు
 పగరాజు లెవ్వరు
 యిరిమిరతి తమ్ముడ
 రాజుమీద రాజు
 దళరేద తమ్ముడ
 కుంజకర్ణిత్తమన
 మైరావర్తిత్తమన

- మేముయెంతాము వందమామ
 - అమ్మ సీతమ్మ
 - మీరు యెల్లొద్దు
 - వట్న మెల్లొద్దు
 - బాలరాజులు
 - యెందుకున్నారు
 - కూర్చొన్నారు
 - పుల్లగింటేరు
 - మరీ పూలు దావి
 - దరిజీరుకాయ
 - అయినోడ్డిలోను
 - పుష్టవనము అది
 - బాలలే విరిసి
 - అచ్చెలు గట్టి
 - నాకాయలుండు
 - రాముడున్నాడు
 - అడుక్కొన్నాడు
 - పొలిగొడిగేము
 - వడినట్లాయెను
 - యెన్న దెరుగాము
 - రాజు లచ్చావ
 - అయినోడ్డిలోను
 - యెన్న దెరుగాము
 - వట్న మెల్లొద్దు
 - యేగిజాడుముద
 - వత్తాదమిత్తము
 - దైత్యమై పుట్టుము
 - కూర్చలేసేము
 - ముందరెట్టుము

యెల్లిమి కుమారుడ
 పగరాజులైతేన
 ఆ మాట లచ్చావ
 ఆ పువ్వు వనములకు
 ఆ సిన్న బాలర్ని
 సీతమ్మ పుత్రులు
 అలాడు వదిలేని
 పుత్రులై గాని
 పరదచ్చి వయివోడి
 అన్నోరె మాయన్న
 నూపుకి సిన్నోలు
 ఆ సిన్న బాలలకి
 ఆ మాటలిన్నాడు
 రాజులే యెంచేటి
 అచ్చమునే విడిసేడు
 అచ్చిమో అచ్చిమో
 మతకు మించినవాడు
 పగరాజులైతేను
 కాగితము కలమున్నూ
 బాబులే రాసేడు
 అచ్చిమునొస్తమున
 అదిగి కోపము కోటి
 యెల్లిమి అచ్చిమిని
 అగుమోలచ్చిమి
 యెవ్వరకుకున్నావు
 సీతమ్మ పుత్రులు
 మాయన్న కొడుకూలు
 అలాడు వదిలేని
 పుత్తి పోలిగాక

యెగిజాకుమార	చందమామ
- వట్టితెల్లార	..
- అలకించేడు	..
- వెలుతున్నాడు	..
- కమ్మలే నూసి	..
- సిన్ని కాబాలు	..
- అదిని విడిసేము	..
- పుత్రులై సేసి	..
- వంపించినాది	..
- రామచంద్రుగడ	..
- రూపు గలవోలు	..
- యెటన్న తప్పు	..
- శ్రీరామచంద్రుండు	..
- రాన అచ్చము	..
- రామచంద్రుండు	..
- యెగమెల్లిమి	..
- రాజులైనారచ్చెరు	..
- వట్టితెత్తంది	..
- సేతున్నేడు	..
- రామచంద్రుండు	..
- వుత్తరమే గట్టి	..
- అచ్చిమెలతంది	..
- అచ్చావ నూసేడు	..
- అగమించాడు	..
- ఏకరిక లేద	..
- సిన్ని కాబాలు	..
- బాలరాజాలు	..
- అదినివిడిసేము	..
- పుత్రులై గాని	..

అ సిన్న బాళాళి
 తర్క మొలిపించి
 బే సిరును తీయించి
 అలాగ అద్విమికి
 యెల్లివ అద్విమికి
 అన్నోరె మాయన్న
 అయివోడ్డి రాజాలు
 పొరిపోదము రార
 తమ్ముడా తమ్ముడ
 నీకు బయ్యము లేదు
 పిక్క నన్నము కాద
 ముద నూర్యవంకంకి
 మునవొక్క నీమాము
 రానీర తమ్ముడ
 దరి జీరి అద్విమిని
 అద్విమ్మీద బాలలు
 మాన బుంగల్లాటి
 పొల బుంగల్లాటి
 కిరిటంబుల బోలు
 కిల్లకు అద్వేము
 దండములు దండములు
 వన్ని దిసిపెట్టర
 అందిపోడులకోటి
 రత్న సింహ సెలంపై
 యెల్లివ అద్వేము
 రావయ్య అంజనా
 యెల్లిని అద్వేము
 యెల్లిమి అంజనా
 అప్పడే అంజనా

- యెదు నువ్వంటే మందమాను
 - బోలు మూయించి   ,,
 - కోటపై గట్టి   ,,
 - అచ్చావ పెప్పి   ,,
 - బాలలే ఖాసి   ,,
 - అన్న లావన్న   ,,
 - తరిక బలమండూలు   ,,
 - అన్నా లావన్న   ,,
 - బాం కుశలాజ   ,,
 - నీకు పరవా లేదు   ,,
 - పిరికి మాటలాడకుర   ,,
 - పేరు లేరాల   ,,
 - రామనీమముర   ,,
 - నేను మాస్తాను   ,,
 - దరి జీరినారు   ,,
 - సవ్యాదులాయి   ,,
 - మరగలే గక్కి   ,,
 - వనరలే గక్కి   ,,
 - కిల్లొక్కటిద్విరి   ,,
 - కిన్ను దయనాది 10   ,,
 - బాల రాజాలు   ,,
 - నా సిన్ని రాజాలు   ,,
 - అద్వేమును గట్టి   ,,
 - రాముడే వుండి   ,,
 - తరిగి రాలేడు   ,,
 - రమ్మని పిరిసి   ,,
 - తరిగి రాలేడు   ,,
 - యేగమెల్లిమి !!   ,,
 - బయలుదేరేడు

తిన్నగా తిరుమల

కట్టుకు కైతర

అ సిన్న కాళం.

కొలులులెడు... తండమారు

కవురదకున్న

వర్ణానెలలకు.

"

"

పొడివారు : సులివింద అన్నపూర్ణమ్మ : వయస్సు : 41 సం

కాపు : జోగులదుమ్మ

(వయా) చినమేరకిగి : కుడిపాంకాయాకా

1. పట్నం వెళ్ళవద్దు

2. అత్తం

3. తిరుమల

4. అరటి అకులతోని

5. రత్న సింహానకం

6. వెళ్ళిమిర

7 ప్రదక్షిణయోధ్య

8 అధిక

9. శుద్ధు (Handklick)

10 జోన్ను కు

11 వేగల వెళ్ళుమురా

అధార గ్రంథ మాచి

తెలుగు గ్రంథాలు

1. అరుద్ర రాముడికి సీత ఏమాయుంది?
నవోదయ పబ్లిషర్సు, విజయవాడ, జూన్ 1978
2. కృష్ణమూర్తి భమిడిపాటి -
శ్రీకాకుళం జిల్లా సమాచారం
శ్రీనివాసా పబ్లికేషన్స్, తిరుకాకుళం, 1968
3. కృష్ణాకావ్యం వై వి. - సంపాద - అంధ్రప్రదేశ్ డిప్యూటీ
వికలాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్, విజయవాడ
ప్రథమ ముద్రణ నవంబరు, 1976
4. గంగప్ప దా: ఎస్. - తెలుగుదేశపు జానపద గీతాలు
పౌర సంబంధాలు, హైదరాబాద్, ఏప్రిల్ 1972
5. గంగప్ప దా: ఎస్. - ప్రాసంగ సాహిత్య
తెలుగునాడు ప్రచురణలు, హైదరాబాద్ ఏప్రిల్ 1978
6. గోవిందాచార్యులు అత్తకూరి - గోవింద రామాయణము
అజంతా ప్రింటర్స్, సికింద్రాబాద్
ప్రథమ ముద్రణ నవంబరు 1960
7. చంకీరాజు కల్లూరి - రామాయణ నుదా అహారి
బాలకాండము, డి మోడరన్ పబ్లిషర్సు, తెనాలి 1970
8. అక్కాచ - నిర్వచనోత్తర రామాయణము
కావిశ్య ప్రెస్ 1960
9. దొణప్ప దా: కూమాటి - తెలుగులో కొత్త వెలుగులు
మొదటి సంపుటి 1972
10. దొణప్ప దా: కూమాటి - జానపద కళా సంపద
నిర్మలా పబ్లికేషన్సు, వికాప, మార్చి 1975
11. దొణప్ప దా: కూమాటి - తెలుగు హరికథా సర్వస్వం
ఎక్స్ ప్రెస్, గుంటూరు, నవంబరు 1978

12. **తెలుగు సాహిత్యము :**
రామకృష్ణ శ్రీవేణి పబ్లికేషన్స్, మిలీటరీ రోడ్
కళింగము ముద్రణ 1972
13. **పాపరాజు కంకణి - చీత్తర రామాయణము**
కావిశ్య ప్రతి, 1966
14. **పెద్దన అల్లసాని - మనుచరిత్ర కావ్యభూత నైపతాన సూక్తి**
నారాయణ కావ్య సంకలనము గ్రాంథమాల,
వేంకట్రామ అండ్ కో, విజయవాడ 1966
15. **బుద్ధారెడ్డి గోన - రంగనాథ రామాయణము**
కావిశ్య ప్రతి 1960
16. **భాస్కరాదులు - భాస్కర రామాయణము**
కావిశ్య ప్రతి 1965
17. **మొల్ల తులూరి - మొల్ల రామాయణము**
ఎడెన్స్ ప్రతి 1971
18. **యవ భారతి - రామాయణ సుధా అహారి**
సికింద్రాబాద్, దిశంబరు, 1976
19. **రామకృష్ణుడు తెనాలి - పాండురంగ మహాత్మ్యము**
బుజుమ సంకలనములయొక్కాది దేశ, కావిశ్య, ప్రతి 1968
20. **రామరాజు బా: చిరుడురాజు -**
తెలుగు జానపద గేయ సాహిత్యము
అడ్రో తనయితల సంఘం, హైదరాబాద్
కళింగము ముద్రణ, దిశంబరు, 1958
21. **లక్ష్మీకాంతం పింగళి - అంధ్ర సాహిత్య చరిత్ర**
అంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ, హైదరాబాద్
ద్వితీయ ముద్రణ 1978
22. **వేంకట రంగయ్య మూర్తిపూడి - సంస్థా**
సంగ్రహం అంధ్ర విజ్ఞాన కోశము సం. 2

23. భాగ్యలక్ష్మి తాతల తాతల గురించి విశేష లాభిప్రాయములు
: (1, 2 భాగాలు) తు. సుబ్బరామయ్యారావు, పత్తు,
వరంగల్ జిల్లా పరిషత్, తిరుపతి, ఏప్రిల్, 1973

24. వేంకటకృష్ణ వేంకటాచార్యుల రామాయణము
పాఠన గ్రంథము, సమీక్షా ముద్రా, బీజపూర్, 1972

25. తిరునామము - కాశీభండము, వావిళ్ళ, 1969

శ్రీ సత్యసాయిబాబా - కామేశ్వర తనవాహిని

సత్యసాయి కల్పవృక్ష, సత్యసాయి బుక్స్ అండ్
ప్రెస్ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్, పాణిపట్, హర్యానా

27. సీతారామాంజనేయలు ధర్మవరపు

అంజనేయ రామాయణము

బాల, అయోధ్య కాండలు, డి. వి. ఎస్ ప్రెస్ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్,
కారంచేడు, వయా చీరాల, గుంటూరు జిల్లా
కృష్ణా మండలం, మార్చి, 1969

28. సోమశేఖరశర్మ మల్లంపల్లి - రామాయణ విశేషాలు

అంజనేయ కాండలు, హైదరాబాద్,
ద్వితీయ ముద్రా, మార్చి, 1977

29. సోమశేఖరశర్మ మల్లంపల్లి - సూర

తెలుగు విజ్ఞాన సర్వస్వము

సంపు. 2, తెలుగు భాషా సమితి, మద్రాసు, 1960

30. సోమశేఖరశర్మ మల్లంపల్లి - సూర

తెలుగు విజ్ఞాన సర్వస్వము

సంపు. 4, తెలుగు భాషా సమితి, మద్రాసు, 1961

వ్యాఖ్యానాలు

31. గంగప్ప కావెన్ - అంజనేయ గీతాల్లో సోమశేఖర శివనం

అంజనేయ గీతాల్లో, 1978

32. అంజనేయ గీతాల్లో - అంజనేయ గీతాల్లో సోమశేఖర

అంజనేయ గీతాల్లో, 1978

నంబికలు

33 అప్పారావు వడ్డాది - సంపా - రెడ్డి సంచిక
అంధ్రీకహాన పరిశోధక మండలి,
రాజమహేంద్రవరం, 1947

34 రామరావు మారేమండ - సంపా - కాకతీయ సంచిక
అంధ్రీకహాన పరిశోధక మండలి,
రాజమహేంద్రవరం, 1935

35. రామరావు మారేమండ - సంపా - శాతవాహన సంచిక
అంధ్రీకహాన పరిశోధక మండలి, గుంటూరు, 1930

సంస్కృత గ్రంథాలు

36 కాళిదాసు - రఘువంశము (త్యాగ్యాన నహిత)
కావిశ్వు కామస్వామి కాస్తూరిలు అండ్ సన్స్, 1950

37. జయదేవుడు - ప్రియన్న రాఘవమ్ తుకారాం జావడి
పల్లిపర్తు, నిర్మయ సాగర్ ప్రెస్, బొంబాయి, 1914

38 మురారి - అనర్థ రాఘవమ్ శ్రీరామచంద్ర మిత్ర
త్యాగ్యాన, డి.చౌకంబా విద్యాభవన్, బారదాసి, 1960

39 కార్మిక్ - వార్మిక్ రామాయణమ్ రాజేశ్వరి నికేతన
ముద్రాకారణం, చాకరిపేట, మద్రాసు, 1925

40. కార్మిక్ - అధ్యాత్మ రామాయణము తదలుకాద,
సుందర రామకావ్యగారి భీక, కావిశ్వు వర్మి, 1962

అంగ్ల గ్రంథం

41. E. R. Krishna Sarma (Editor) - ~~RAMAYANA~~
SAMIKSHA, Sri Venkateswara
University, TIRUPATHI,